



# ÜLIÕPILASLEHT

---

---

EESTI ÜLIÕPILASTE SELTSI  
ERINUMBER

MCMXXV

# Moe-, pudu- ja pesuäri **VENNAD LEPP**

Tartus, Kaubahoov nr. 2 — Telef. 4-81

Atalilselt rikkalik valik:

Triiksärke värvil ja valgeid, kraesid, mansette, kaelasidemeid, siidi kaelasalle, trakse, kindaid, sukki, sokke, meeste- ja naisterahva pesu, võimlemistrikoosid, puuvillast ja villast trikoo pesu, naister. villast koetud jakke ja veste, meester. veste, sviitreid, laste- ja spordikostüüme, pitse, pesatse, ja kõiksugu moe-, pudu- ja pesukaupasid. — Vihmavarje ja jalutuskeppe.

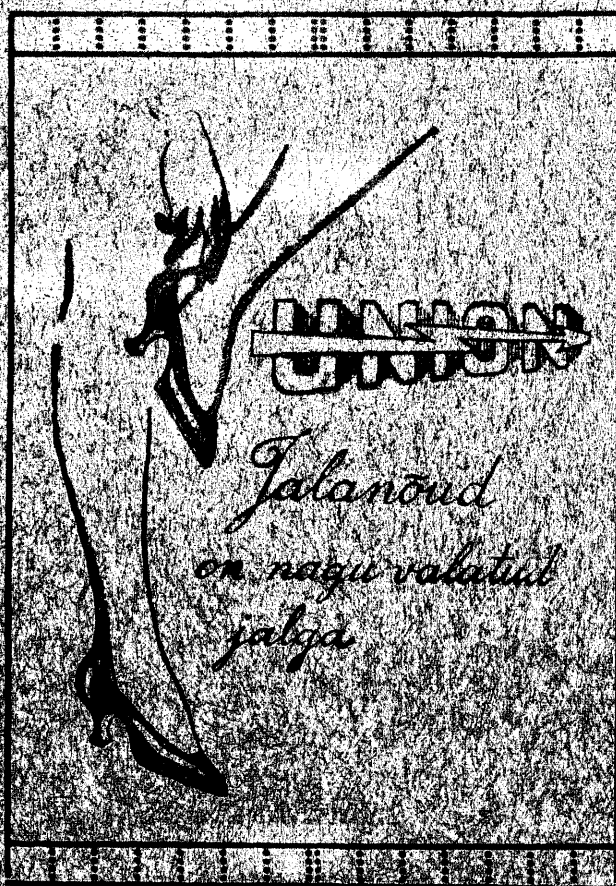
Üllast lõnga rõhkels päroides. \*\* Käsitöönlite D. M. C.

## Meeste-, naisterahva ja laste kalosse.

Igasugune korralik auruga riiete voitimine.

Hinnad võistluset.

Müük suurel ja väikesel arvul.



**ROMAN  
GUTMANN**

*Jalanõud  
on nagu valatud  
jalga*

## Roman Gutmann

Kompveki- ja shokolaaditööstus.

Vallikraavi tän. nr. 8. :: Kõnetraat 500.

Aast. 1905. a.

## Kõige maitsevamad toidud üliõpilastele

valmistatakse

### Kuutri tän. nr. 8.

Sõngisjal on avatud  
homm. kella 8 kuni õhtu kella 10-m



# ÜLIÕPILASLEHT

**EESTI ÜLIÕPILASKONNA HÄALEKANDJA**

E E S T I Ü L I Õ P I L A S T E S E L T S

1870—1925

RASKE JA HEITLUSRIKAS ON OLNUD EESTI HARITLASPÕLVE ARENGULUGU. LÄBI OHAKARÄGASTIKU ON SAMMUND EESTLANE KULTUURSALVEDE POOLE, TAKISTATUD VÕÖRASMAALASTE IKKEST JA SURVEST — SIIN, OMA L MAAL. AGA TAHTE JA USU MURDMISEKS EI JATKUND ÜHELGI VAENLASEL JÕUDU, HEIDELDI JA RAIUTI LÄBI UMBSE ÕHU, KUNI KÕIGE SELLE SUURTULEMUSENA OLEME JÕUDNUD ÜLE KÕIGIST RASKUSTEST JA TAKISTUSTEST OMA KODU, OMA KULTUURI VABADE LOOMISVÕIMALUSTENI.

NEED MEIE HARITLASPÕLVE HEITLUSAJAD PEEGELDUVAD ERIVÄRVIKUS EESTI ÜLIÕPILASTE SELTSI TEGEVUSLOOS, MILLE 55:NDAT AASTAPÄEVA MEIE 7. APRILLIL S. A. PÜHITSEME. KUI PALJU VÕITLUST, TÖÖD, RÕÖMU JA KURBUST ON OLNUD SELLE POLESAJA AASTA SEES EESTI ÜLIÕPILASTE SELTSI TAGASIHOIDLIKKUDE SEINTE VAHEL! KUI PALJU OHVREID TOODUD PÜHIMATE PÜÜETE EEST, KUNI VIIMAKS „KOIT SAI ISANDAKS!“ — PRAEGUSE EESTI ÜLIÕPILASTE SELTSI KASVAVA PÕLVE SUURIM LUGUPIDAMINE JA AUSTUS AKADEEMILISTELE EELKÄIJATELE TEHTUD TÖÖ EEST!

SAATUSLIKUMAIKID KATSUMISTUNDE ELATI RASKEIL AEGADEL, KUS ISAMAA VABADUST VEREGA LUNASTATI, SURMA MINNES KODUMAAD TERVITATI! — MEIE PÜHIM MÄLESTUS OLGU LANGENUILE!

MINEVIK KOHUSTAB — OLEVIK SEAB UUSI ÜLESANDEID. RIIK JA RAHVAS — AKADEEMILINE SÜVENDATUD TÖÖ KULTUURI TÕUSENGUKS: NEED KAKS ALA, KUS EESTI ÜLIÕPILASTE SELTS OMA MINEVIKU KULDSEID TRADITSIOONE KALLIKS PIDADES TÖÖD TAHAB TEHA JA TEEB.

VILISTLASTELE JA KAASVÕITLEJAILE EESTI ÜLIÕPILASTE SELTSI 55:NDAL KEVADEL TERVITUSI!

# EESTI RAHVUSLIKUD VÄRVID JA LIPP.

Kaks lõiget Eesti Üliõpilaste Seltsi ajaloost.

Neil päevil pühitseb eesti vanem üliõpilasorganisatsioon, Eesti Üliõpilaste Selts, oma 55. aastapäeva. Aastapäeva puhul avaldas selts oma ajaloo esimese osa (kirjutanud vill J. Köpp), raamatu, mis ei puuduta kaugeltki ainult ühe ainsa üliõpilasorganisatsiooni minevikku, vaid sisaldab paljugi kogu Eesti kultuurajalugu käsitlevat materjali. Järgneva siinkohal sellest raamatust kaks lõiget, kus kõneldakse eesti rahvuslike värvide tekkimisloost ja esimese eesti rahvusliku lipu õnnistamisest. Tol ajal, mida puudutavad need read, olid nad küll veel ainult väikse üliõpilasorganisatsiooni ülemalt poolt tunnustamata värvid, kuid nagu teada, on nad nüüd saanud kogu Eesti rahvuslike värvideks.

\*

Värvideks <sup>1)</sup> määratakse „esialgselt“ sinine-must-valge, järjekord mütsil ülevaltalla luges. Kuigi värvide kindlaksmääramisel neid esialgseteks nimetatakse, ei kõnele protokollid enam nõupidamistest värvide küsimuses, vaid samad värvid jäävadki osakonna <sup>2)</sup> värvideks. Mispärast just need värvid võeti, selle kohta ei leidu ei protokollides ega teistes dokumentides seletusi ega märkusi.

Dr. H. Rosenthal, kes osakonna asutajale vilistlasena ligidal seisis, tõendab <sup>3)</sup>, et eeskujuks olnud soome rahvuslikud värvid sinine ja valge, taeva ja lumega kaetud maa värvid, millele must vahele paigutatud pika ja kurva pärisorjuse meeletuletajana. H. Rosenthali väide, et värvide valimisel soome eeskju mõõduandev olnud, ei leia teiste, veel praegu elavate asutajaliigete poolt kinnitust. Värvide valik sündinud täiesti iseseisvalt. Ei ole siiski võimata, et soome värvid mõnele liikmele otsustamise kergemaks tegid, kuna mitmest võimalusest ühe juure kindlaksjäämine teatavasti tihti õige suuri raskusi sünnitab. Kindlaks tuleb pidada küll aga seda, et kõnesolev

värvide kombinatsioon alles ühes „Vironia“ osakonnaga üles kerkib ega varemalt rahvuslike värvide sümbolina tarvitusel pole olnud. Kas need värvid otsekohe nagu endastmõistetavalt omaks võeti, või käisid selle eel pikemad kaalumisid, sellest ei leidu teateid. Ainult sõna „esialgselt“ eespool nimetatud koosoleku protokollis, kus värvidest kõneldakse, näib selle pääle tähendavat, et arvesse võib tulla ka teisi võimalusi. Tõepoolest tõendab prof. M. J. Eisen, et kaalumisel olnud ka teine värvide kombinatsioon: sinine-must-roheline. Teised asutajad ei saa aga seda omalt poolt kinnitada. Et aga sinine-must-roheline eesti rahvuslike värvidena tol ajal ometi kõne all olnud — kas vähemas või suuremas ringis, ei ole kindel — näitavad „lipulaulud“, mis samal ajal avaldatud ja kus eesti rahvuslike värvidena esitatakse just neid värve ja seletatakse nende tähendust <sup>1)</sup>.

Prof. Dr. H. Koppeli mälestusel, kes tol ajal Tartus keskkoolis õppides „Vironia“ asutajatega kokku puutunud, on kõneldud ka punasest kui eesti rahvuslikust värvist, sest et see värv tarvitusel oli mulgi vammuse (Tarvastus, Paistus) ja naiste riiete ilustustes. Arusaadavatel põhjustel pidanud aga punane kõrvale jääma. Praegu elavad „Vironia“ asutajaliikmed ei saa seda teadet kinnitada; võimalik, et punane ainult vähemas ringis kaalumisel olnud.

Mis pidid aga tarvitusele võetud värvid tähendama? Ametlikku seletust selle kohta muidugi olemas ei ole, ainult asjaosaliste suusõnalised tähendused ja eelpool mainitud luuletused annavad sellest aimu, mida neis näha taheti <sup>2)</sup>. Üldiselt on kindel, et sinine taeva värvina väljendab usku eesti rahva tulevikku, selle kõrval esineb ta

1) Jutt on korp! „Vironiast“, missuguse nime all EÜS tol ajal (1881—1882) asjata võitles eluõiguse eest. Tolleaegsel „Vironial“ pole praeguse korp! „Vironiaga“ midagi ühist, pääle nime.

2) Osakond = korporatsioon.

3) Kulturbestrebungen des estnischen Volkes, lhk. 122.

1) V. 1) J. Bergmanni „Eesti lipp“, M. J. Eiseni kogus Eesti luuletused“, 1881. a. lhk. 29 ja „Eesti Post.“ 1881. a., „nr. 25; sama laul leidub J. Bergmanni „Lauludes“, 1901. a. lhk. 22; roheline asemele on aga tulnud valge. 2) J. Bergmanni „Lipu laul“, Isamaa Kalender 1882. a. lhk. 45; võrdle ka J. Bergmanni „Laulud“, lhk. 23, kus roheline asemele jällegi valge pandud. 3) „Eesti lipp“, ajakirjas „Meelelahutaja“, 4. aastak. nr. 9, luuletaja allkiri: —b—. (tundmatu).

2) V. pääle eelnimetatute veel M. Lippu luuletus „Eesti, Eesti ela sa!“ — Kodu Kannel, 1897. a., lhk. 30.

luuletustes ka omavahelise usalduse ja truuduse märgina; must on Eesti mullapinna, aga ka eesti rinda juba vanast varjanud kuue värv<sup>1)</sup>, selle juures tuletab ta elavalt meele rasket ja kurba minevikku, mis nagu mustav öö selja taga seisab; kui ta luuletustes ka armastuse sümbbooliks tehakse, siis on see küll seletatav püüdega sellelegi värvile sügavamalt vaimlist tähendust anda; valge kohta on kõige tõenäolikum, et temas nähti üldist, lahutatavat värvi, nagu seda ka mõned teisedki korpo-

Kevadise poolaasta lõpul 1884. tegid EÜS-i liikmed ja vilistlased ühise väljasõidu Otepäasse. Väljasõit võeti ette Seltsi vilistlase, Otepää koguduse õpetaja B. Sperrlingi kutsel ja kestis kolm päeva, 22.—24. maini, mil kõik osavõtjad olid Otepää kirikumõisas õp. Sperrlingi külalised.

Väljasõidust võtsid osa Seltsi liikmed pea täies kogus — välja arvatud kolm liiget, kel ilmumine takistatud — vilistlasi oli ühes piduperemehega seitse meest: Dr. H. Rosenthal, Dr.



„Vironia“ osakonna vapp.

ratsioonid tarvitasid, selle juures tuletab see värv meele kodumaa ilmet ligi poole aasta kestusel. Luulelend annab valgele pärastpoole sama tähenduse mis rohelselegi: ta peab kehastama Eesti lootust paremasse ja ilusamasse tulevikku; kui temas leitakse ka veel kodumaa kaskede värvi ja vanemate eluviiside puhtuse märki, siis on see jällegi hiljem üksikute poolt juure toodud mõte.

\*

1) Mustas nähakse juba varem rahvuslikku värvi Viljandimaal, kus seisis rahvusliku ärkamise hääl; v. A. Reinwaldi laul „Musta kuube“ (Villandi Laulik, 1872. a., lhk. 20) ja J. Pärni jutustus „Must kuub“, 1883. Võrdle ka omal ajal valitsevat arvamist, et Herodoti „melanhleenid“ eestlased olnud = „mustakuuelised“.

E. Janssen, Harry Janssen, L. Hesse, F. Ederberg, R. Kallas ja B. Sperrlingk.

Tartust sõideti Otepäasse üheskoos suurel vankril, mida vedas kaheksa hobust. Sõitjatel oli kaasas suur siidist sinine-must-valge lipp, mille valmistanud ja Seltsile kinkinud Tartu neiud ja noorikud Dr. Hermannini proua eestvõttel. Kuus versta siinpool sõidu lõppsihti pandi lipp avalikult vankril lehvima ja sõideti nõnda pidumaja ette. Tähtsamaks silmapilguks päale ühiste koosviibimiste, jalutuskäikude ja sõitude Linnamäele, Muna-mäele ja Pühajärvele oli

pidulik lipu-pühitsemine teise koosviibimispäeva õhtul (23. mail) õpetajamaja saalis. Pühitsemiskoosolek möödus üldistes

joontes järgmiselt<sup>1)</sup>: Algas tehakse lauluga „Hellad vennad, astkem kokku“. Selle järele ütleb esimees P. Hellat sissejuhatussõnad, „pisaraid silmis tagasi tõrjudes“: „Vennad, see tund on liig püha, kui et mina ennast väärt küllalt võiks arvata siin parajaid sõnu pajatada... Taara vaim, kes Eesti rahvast senini kõigest viletsusest hoolimata elul on hoidnud, olgu silmapilgul ja ka edespidi meie kaitsjaks. Pühajärvele, Otepää pühale maale on meid velle Sperrlingki lahkus kutsunud, maale, kus iga puu juttusid võiks jutustada, iga kivi veres on verunud ja iga mullatükk pisaraid on imenud. Siin laskem meid seda ära tunda, et Eesti alandusel ots on tulnud, laskem rõõmsal meelel ja ühel jõul Eesti ülenduse töö võidelda. On aga ühel vennal veel tõise vastu midagi ütlemist, siis poogu ta sellele kivi kaela ja uputagu kõik siin pühas järves ära sinna, kus see kõige sügavam on, et puhastatud ja pestud igaüks oma tööle läheks. Isamaa, sa helde, püha, kuule meie palve iha: meid su hoidjais pühitse“. Selle päale lauldakse püsti seistes: „Vaigistage kõne kõmu“.

Laulmise ajal sünnib üldine vennastus: esimees ja tema abi astuvad ringi keskele, võtavad veinikarika kätte, joovad ise ja „pakuvad tõine-tõisele suud andes kätt“. Selle järele astuvad nad teiste juure „ja teevad igaühega nõndasama,

1) Kogu väljasõidu üksikasjalik kirjeldus leidub EÜS-i kroonikas 1884. I, leht 12—22 (kirj. s. a. esimees P. Hellat, med.); v. ka H. Rosenthal, op. cit. lhk. 286 j. j.

üks hääle poole, tõine kurale poole ringi käies“. Kui „vennad kõik üksteisega sell viisil olid kokku joonud ja truudust tõine tõisele tootanud“, astus esimees „õdede juurde (koosolekul viibis neli naisterahvast, koosolijate ligemad omaksed) ka nendega kokku juues ja nende käele suud andes“.

Nüüd järgnes lipu pühitsemisakt. Esimees võtab lipu lahti ja annab „vanamehe“ kätte, kes teda paari kaaslasega laiali hoiab. Vanamees, stud. theol. Ch. Beermann, kõneleb värvide ja lipu tähendusest, tänades lipu valmistajaid. Õpetaja B. Sperrlingk soovib mõjuvas kõnes, et lipp alati lehviks „vaprate meeste ees“. Kõne järele kõlab laul „Me Jumal on üks kindel linn“, mille kohta kroonikakirjutaja ütleb, et seda laulu on lauldud „vist harva seesuguse vaimustusega“ kui sel korral. „Aga nõnda kui tuli, mis tõisesse puutub, ise kasvab ja ka tõist suurendab, nõnda vägevast käis see laul igale mehele südamesse“. Ei leidunud noormeest, arvab kroonikakirjutaja, kes poleks mõelnud samuti kui vilistlane Rosenthal, „kui see lipu alla astus ja surmani lipule truuks jääda vandus: oleks Eestimaa täis kuradid, me lippu nad ei võida“. Selle järele astus ette vilistlane R. Kallas, Valga eesti koguduse õpetaja, ja pidas vaimuliku pühitsemiskõne 2. Moos. 7, 9 ja 10 alusel. „Tema räägib vägevast ja põrutab kui haamriga igale mehele südamesse“. Kõnes rõhutab Kallas kõigepäält, et töotustel ja vanetel on ainult siis jõudu, kui Jumal nad omalt poolt kinnitab. Siis kujutab ta piltlikult, et nõnda nagu Aaroni kepp maoks muutus, kui Aaron ta maha viskas, kas see lipp maoks muutub neile,

## M Õ N D A M E I E I D E O L O O G I A S T.

Meie usume oma maa paremasse tulevikku! Meie usume oma kultuuri õitsemisse! Meie usume oma rahva sügavasse ja ilusasse hingesse! Meie töötame sellele pühendada kõik oma jõu! Meie töötame ohverdada sellele oma isiku! Meie töötame sellele anda kõik, mis meil on!

Need on põhimõtted, mis on kandnud Eesti Üliõpilaste Seltsi tema üle poolesaja-aastaselt eal läbi hingevaakua baltluse viimase õitsengu, läbi sarmaatide vägivaldse, kuid õnneks lühikese venestusõhu, läbi teutoonide vastiku surve.

Et see mitte üksnes öeldud, vaid et selle järel ka tehtud — seda näitab meie kultuuri arenemise vaatlemine, seda näitab meie ajalugu viimasel ajal vabadussõja näol.

On ilmne, et kõik tähtsamad kultuurpoliitilised mõtted, ettevõtted on saanud oma algatuse, oma sünni just Eesti Üliõpilaste Seltsis. See pole mitte juhuslikult nii, vaid see on meie, Eesti Üliõpilaste Seltsi,

loomulik avaldusvorm, see on tükike meie põhimõtte teostamisest. Meid on palju, meid jätkub igale poole, meis peitub nii palju mitmekesiseid ilmavaateid, ise-loome, isikuid, kui ei üheski teises ideoloogilises organisatsioon. Quot capites, tot sententiae — öeldi muistses Roomas. Sama võib öelda ka Eesti Üliõpilaste Seltsi kohta. See võrratu mitmekesisus, mitte ükski isikuis, vaid ka ilmavaateis, ei ole siiski mitmesugusus, nagu mitmel pool ekslikult kujutellakse, vaid kõik need erinevad iseloomud koondavad oma parima tahte, oma intellekti pühama, väärtuslikuma osa üheks ülesandeks: meie rahva kultuuri edendamistööle. Need emineeruvad individid meie hulgas saadavad siiski oma valgeimad, soojemad mõtted kui päevaklaas kõik ühte tulipunkti, valguse ja kuumuse ülimesse kehastusse, tulipunkti, mille nimeks on eesti rahva parem tulevik.

Nii on just see erinev ilmavaadete koondus ühte punkti olnud see jõud, mis on senini kandnud Eesti



#### Koguülesvõte EÜS-i liikneist 1879. II.

Èesrida (pahemalt paremale): R. Kallas, K. A. Hermann, M. Jürmann, J. Hurt, V. Eisenschmidt, M. Lipp, B. Sperrlingk. Keskrida: C. Niggol, P. Undritz, M. J. Eisen, J. Bergmann, H. Treffner, L. Hesse, E. Kallas, J. Tiedemann, G. Koik, F. Ederberg. Tagarida: A. Mohrfeldt, E. Treffner, N. Sõrd, F. Buschmann, A. Sperrlingk, A. Raska, A. Sõrd.

kes ta maha jätavad, neid ja nende lapsi haavates ning kihvtitades. Aga nõnda kui kepp Moosesele käes hoides sai kindlaks toeks, nii saab ka see lipp neile, kes temale ustavaks jäävad ja teda kõrgel hoiavad, kaitsjaks ja hoidjaks kõigis eluraskustes. — Lõpuks õnnistas kõneleja lippu ja tema ümber seisjaid Aaroni õnnistamissõnadega. Pühitsemise

talitus lõppes hõbedase naela löömiseiga lipuvar-dasse. „Vanem vilistlane ja esimene seltsi asutaja Rosenthal lõi tema oma käega lipu ridva sisse“.

*Joh. Kõrre*

Üliõpilaste Seltsi ja kannab teda ka tulevikus. Just see asjaolu, et kõik tugevamad, erinevad iseloomud on mitte üksnes sallitavad, vaid isegi tahetavad Eesti Üliõpilaste Seltsis, ongi hoidnud meid värske, elava ja pole lasknud meid kalduda väikestes, piiratud huvidesse, mis, kahjuks, paratamatult esile tuleb mitmes meie teises üliõpilasorganisatsioonis.

Kuid see individuaalne eminent ei ole siiski olnud niivõrd piiratu, et oleks takistanud seltsi, kui niisuguse, ühist väljaastumist, ühiseid avaldusi. Isegi väga leppimatul alal, poliitilises võitluses, on Eesti Üliõpilaste Selts jäänud solidaarseks kõigi teiste poliitiliste erakondade vastu, ei ühtegi eelistades, ei ühtegi taha jättes. Eesti Üliõpilaste Selts on selles mõttes vist küll ainuke omasarnane ideoloogiline organisatsioon. Tõendusena selleks võiks olla asjaolu, et meil sobivad kõige lahkuminevad poliitilised vaated kül-g-külje kõrval, alates kõige parempoolistest ja lõpetades kõige pahempoolistega, kommunistid, endastmõistetavalt, välja arvatud. Nimetage mulle ühte teist ideoloogilist organisatsiooni, kus niisugune poliitiline sümbioos võimalik, ja mitte üksnes võimalik, vaid kus sellel isegi positiivsed tagajärjed on?

Nii siis, meie töö on mitmekesine, sest meie ise oleme mitmekesised. Tähtis on vaid töörakenduse printsiip ja see printsiip, need abinõud on Eesti Üliõpilaste Selts õieti valinud. Mitte nivellatsioon, mida näeme kahjuks enamais meie üliõpilasorganisatsioones, eriti korporatsioones, ei vii meid kõrgemale, vaid eminaatsioon. Mitte ühtlustamine, vaid ületamine on seepärast Eesti Üliõpilaste Seltsis valitsenud.

Kui teistes üliõpilasorganisatsioones pearaskus langeb sellele, et organisatsiooni töö ja toimingud jääksid ainult organisatsiooni piiresse, arvab Eesti Üliõpilaste Selts, et ilalgi ei tohi piirduda ainuüksi endaga, vaid igal ajal ja igal pool jagada seda, mida olemine saavutanud. Sest ainult tulest saab tuld! See asjaolu on esile kutsunud mitmel pool jälle vale järel-duse, nagu püüaks Eesti Üliõpilaste Selts oma kätte saada vaimlise hegemoonia. See arvamine on põhjani vildak. Eesti Üliõpilaste Selts ei vaja seda, sest mitte see pole tema siht, mitte tegutsemine tegevuse pärast, vaid tegutsemine põhimõtte pärast on tema põhimõte. Vastupidid, võiksime isegi küsida: kus on nimetatud Eesti Üliõpilaste Seltsi nimel need tuhanded väikesed toimin-gud, mida keegi ei märka, ja mis siiski nii tarvilikud on

# EESTI ÜLIÕPILASTE SELTSI OSA MEIE ÜLIÕPILASKONNAS.

## Ülevaade EÜS-i 55. aastapäeval.

EÜS-i kroonika 1916 I kirjutab: „Organisatsioonide vahelised küsimused nõuavad ikka enam ja enam tähelepanemist ja peaksid neis küsimustes koduseks saama võimalikult laiad ksv! ksv! ringkonnad, ei teeks ka halba, kui vilistlased oleks informeeritud neis küsimustes. Sest meil ei ole enam ainult organisatsioonid, meil on juba üliõpilaskond, ja kui osa üliõpilaskonnast peab EÜS selles väärilise koha enesele osalt ise looma, osalt kinni pidama“ (Artur Luha).

Need read sisaldavad eneses terve programmi, ja kõrvalistele võib paista üllatava ettenägemisena, et viimane aastakümme on just sellel teel meie üliõpilaskonna peaaegu lõpusihile viinud.

Kuid, peab rõhutama, ainult eemalseisjatele võib see paista etteaimamisena. Tegelikult on see tee EÜS-i tekkimisest saadik olnud üheks tema ideeliseks aluseks ja tema avalikus tegevuses tähtsal kohal seisnud.

Ei ole sellepärast üleaurune EÜS-i tänasel juubelil paari sõnaga peatuda selle osa juures, mida EÜS oma poolesaja aastase ea jooksul eesti üliõpilaste keskel ja sellega ka meie avalikus elus etendanud, samuti ka selle juures, missugune koht on EÜS-il üliõpilaskonnas praegu, missugused oleks tähtsamad alusküsimused sel alal, millele EÜS peab pöörama erilise tähelepanu.

Üliõpilaste tegutsemist tuleb ikkagi hinnata kahelt seisukohalt. Teine on tegelikud tagajärjed ja saavutused, teine see vaim, mis üliõpilaskonnas valitseb ja mis on ääsi, kus moodustub kogu akadeemilise seltskonna hingeala ja ideeline erksus pärastises avalikus elus. Ja õppiva, alles areneva ja täieneva noorsoo seisukohalt on viimane suurema tähtsusega.

Kui EÜS 55 aasta eest asutati, sai tema aluseks kohe rahvusliku üliõpilaskonna

mõiste, nagu me sellest ka praegu aru saame. Seda sõnavormi ei olnud siis küll veel olemas, kuid sisu oli praegune.

EÜS-i esimeseks alusmõtteks oli ühendada võimalikult kõik eesti üliõpilased, et sellega neid esmalt oma rahvusele päästa, siis rahvustunde ja oma kultuuri edendamiseks liikuma panna ja ka võitlust alata üheõigusliku seisukoha pärast tolle-aegses Tartu üliõpilasperes.

Ühendada kõiki eesti üliõpilasi rahvuskultuuriliste ja ühiskondlike ülesannete jaoks — see on EÜS-i esimene alusmõte, mis tänini püsib ja mis püsima jääb<sup>1)</sup> seniks kui eesti üliõpilaskonda on. (Kuigi selles, mis puutub „kõiki“, nüüd juba teisel kujul, nagu allpool näeme). Ühtlasi oli see esimene säärane mõte eestlaste keskel.

Sellega ühes tuli kohe alguses lahendada ka teine küsimus — EÜS-i kooselu põhimõte. See on organisatsiooni sisemise vaimu ja sisemise elu küsimus. Ja esimese alusmõttega koos ei võinud olla teist vastust kui see, mis tänini EÜS-i elus maksev ja ka edaspidi maksma jääb: EÜS-is peab valitsema vaba vaim, sarnane kooselu põhimõte, mis austab ja tunnustab iga isikut, kannatab mitmekesiseid vaateid, huvisid ja harjumusi oma liigete keskel ja aitab kaasa oma liigete iseseisvale, erksale ja aatelisele tegevusele. EÜS ei kogu enesesse ühelaadilisi isikuid üksi ja tema kasvatuslikuks põhimõtteks ei ole

<sup>1)</sup> Põhikirja järele võib EÜS-i liikmeks olla iga eesti soost üliõpilane. Kuni läinud aastani maksis kord, et soovivaldaja oli sellega eo ipso kohe EÜS-i liige. Alles mõnda aega koos elades võidi tema üle otsustada. Praegu on põhimõte endine, tegelikult korras aga talitatakse nii, et vastuvõtmise arutab läbi EÜS-i koosolek; tagasi lükatakse ainult siis, kui on eitavaid fakte ette tuua.

olnud meie kultuuri üldises ülesehitamise töös? Kes on lugenud neid lõpmatuid tunde, mis just Eesti Üliõpilaste Selts on ohverdanud rahvakultuuri esemete päästmisele, valgustuskoosolekuile, kõnedele, üliõpilasorganiseerimisele?

Meie oleme tihti kuulnud mõtet, et üliõpilane ei tohi enne teisi valgustama minna, kui ta ise aatele lõpulikult küps ei ole. See vaade on Eesti Üliõpilaste Seltsi seisukohalt põhjani vale ja kahjulik meie rahvuskultuurile. Sest meie eluiga on liig lühike selleks, et ootama jääda teadmiste kogumist ja, mis peasi, praegusaja ikka kiiremaks ja kiiremaks muutuva elu tempo ei luba meid oodata oma täiusele jõudmist. Lõppeks, kunas võibki inimene öelda, et ta küllaldaselt võimas igasuguseks tööks? Eesti Üliõpilaste Selts usub, et praegu on kallid iga minut, ja oleks andeksandmata kuritegu meie rahva tuleviku vastu siin minutitki kaotada.

Seepärast on Eesti Üliõpilaste Selts alati ja igal

ajal propageerinud avaliku tegevuse tähtsust juba esimesist üliõpilasaastaist peale. Seega on seletatavad need nähtused, et ei ole üldtähtsusega küsimust, millest mitte Eesti Üliõpilaste Selts pole osa võtnud. Sest see on meie elutarve, meie modus vivendi, ilma milleta Eesti Üliõpilaste Selts sureks.

Tahaksin lõpetada kadunud ksv! K. Preisbergi ühe semestri avamiskõne algusega, mida kadunu pidas ligi kümme aastat tagasi Eesti Üliõpilaste Seltsis:

„Eesti Üliõpilaste Selts on vaimline laboratoorium, kus töötatakse uute ideede, uute sünteeside kallal, laboratoorium, kus analüüsitakse vanu ja selgitatakse nende olemust. Eesti Üliõpilaste Selts on ääs, mille tules peab läbi käima raud — üksikud seltsi liikmed —, millega küntakse, raud, millega kinnitatakse üht meie rahvusliku hoone osa teise külge, ja kui tarvis, ka raud, mille vastu paneme vaenlasile, kui meie olemasolu kaalu peal!“

Hannes Maide.



mitte oma liikmeid ühetaolisteks välja arendada.

Ka see oli põhimõte, mis eestlaste juures esimest korda EÜS-is ühiskondliku kooselu ja kasvatusena nõudena teostus.

Ja nendest kahest alusmõttest on, nagu allpool näeme, algatuse saanud meie praegune ühiskondliku elu alus: v a b a d u s j a ü h e õ i g u s l u s, — meie riiklik iseseisvus ja demokraatlik kord.

Nendel kahel alusmõttel on välja kujunenud kogu EÜS-i sisemise korra üksikasjad (au- ja omavaheliste asjade kohus, osakonnad, uusused, ametnikkude õigused ja kohused, vanemate liikmete vahukord noorematega jne.) ja on arenenud tema tegevus nii sees kui väljaspool EÜS-i.

Tänu nendele alusmõtetele on EÜS oma tegevuses edu ja võidu teed sammunud. Juba see üksi sunnib praeguseid liikmeid EÜS-i põhimõtteid hindama, neile truuks jääma ja EÜS-i lippu ikka kõrgel kandma. Ühtlasi on ka sellest selge, kui palju kaotaks Eesti ühiskondlik mõte, kui EÜS oma senistelt alustelt — Eesti ühiskonna mõtte rajaja seisukohalt ära nihkuks. Sest EÜS-ist on välja läinud pea pool meie praegusest akadeemilisest ringkonnast ja EÜS-i vilistlased on meie kultuurilise ning riikliku iseolemise määramisel kogu aja eesrinnas sammunud. Vist ilma pikema põhjenduseta on selge, et EÜS-is maksnud vaim ja püüded on edasi kantud ellu, on selle määramisel ka kaudset osa etendanud ja teistsugused

püüded on tahes või tahtmata pidanud alla andma.

EÜS-i esimene põhimõte on kohustanud kõiki EÜS-i liikmeid tegelikult osa võtma rahva kultuurilistest ning seltskondlikkudest ülesannetest. Mis eesti üliõpilased üldse sellel alal ära teinud, on suuremalt jaolt algatuse ja ka tegijad EÜS-ist saanud. Tähtsamad oleks: Eesti Rahva Muuseumi mõte, Muuseumi raamatukogule aluse panemine; kodumaa ja rahva teaduslik tundmaõppimine, nagu rahvaviiside, luule ja vanavara korjamine, rahva-arstiteaduse, kommete jne uurimine; eesti bibliograafia aluse panemine, oskussõnade kogumine ja väljatöötamine; üldhariduslike koonde korraldamine ja karskuse aate edendamine; Sirvilaudade ja EÜS-i albumi kirjastamine jne. EÜS-i vanemate põlvete poolt on algatatud suurem osa asutusi, mis üldse meie kultuuri, majandusliku ja ühistegevuse elu põllul kerkinud, mis meie rahvusliku iseseisvuse ettevalmistasid ja riikliku iseolemiseni viisid. EÜS-i vaba ja üheõigusliku kooselu põhimõte langeb täiesti ühte meie demokraatliku riigi põhiõigustega ja meie võime tunnistada, et EÜS-is maksnud vaba ühiskondlik vaim on seda akadeemilises peres tähtsal määral ette valmistanud.

Kogu EÜS-i tegevuses ja tähtsuses paistab silma üks asjaolu, mis praegusel ajajärgul teed peaks näitama.

EÜS-i ülesanded ei ole mitte olnud üksi puhtkultuurilised jne, vaid saavutused sel alal on

## E N D I S E S T A J A S T.

Praeguse ajaga võrrelduna oli aastat 35 tagasi Eesti üliõpilaskond palju kitsamates oludes, ja seda nimelt arvuliselt kui ka iseäranis mõju poolest.

Tartus oli olemas ainult üks eesti üliõpilaste selts, kes siis ka samasugust nime kandis. Aga hoolimata sellest oli Eesti Üliõpilaste Seltsi ümber koondunud kõigest kolmekümne üliõpilase ümber.

Eesti üliõpilase elu seisis kahepoolse rõhumise all. Ühelt poolt oli rõhumas Saksa surve, ja et see just üliõpilase ellu puutuvatesse asjadesse tungis, siis oli ta õieti tuntav. Korporatsioonide Keskliitu kuulusid ainult saksa korporatsioonid peale ühe läti korporatsiooni, ja see Keskliit oli üliõpilaste elu jaoks valitsuse keskkohaks. Üliõpilane oli sel ajal Tartu linna elus üks tähtsamatest teguritest. Kuna aga avaliku arvamise ees õieti täisverd üliõpilane see oli, kes korporatsiooni kuulus ja värve kandis, siis on arusaadav, et sel ajal ka Eesti Üliõpilaste Selts korporatsiooniks saada püüdis ja värve tahtis kandma hakata, et

sellega täisvääriline olla üliõpilaskonna ja avaliku arvamise ees. See ei olnud aga ilma Keskliidu otsuseta võimalik. Liiga palju oli aga loodetud, kui arvati, et sakslased eesti üliõpilased enestega üheväärilisteks tunnistavad. Korporatsioonide Keskliit keeldus luba andmast. Eesti Üliõpilaste Selts pidi sellega leppima.

Teine surveavaldaja oli Vene riigi võim. Sellesse aega kuulub just kõige ägedam venestuse ajajärk. Ka Ülikool oma üliõpilaskonnaga sai seda tunda. Valimise asemel määras rektori ametisse riigi võim, et kindel olla, et rektoriks saaks tõsine vene mees. Professorid pidid ettelugemistes vene keelele üle minema, ainult usuteaduskonna keeleks jäi endiselt saksa keel. Üliõpilastele pandi univorm selga. Tartu ülikooli astus sisse rohkearvuline vene üliõpilaste pere. Ei olnud enam võimalik kõiki üliõpilasi keskliidu võimu tunnustama sundida. Selle tõttu muutus ka korporatsioonide keskliidu seisukoht: sooviti, et korporatsioonide arv suurem oleks ja sellega nende võimkond laiem. Selle tagajärjel sündis Tartus isegi see ime, et saksa korporatsioonid

olnud ennem paratamata tulemus mingisugustest teistest püüetest. See püüe on — eesti üliõpilaselu korraldamine sarnastel alustel, mis ülikooli eduka õppetöö kõrval üliõpilasi ühiskondlikku elu nõuetele ette valmistaks, nende iseseisvust ja omaalgatuslikku tegevust juba üliõpilaspõlves ärataks ning juhiks ja neid sellega juba üliõpilaspõlves ühiskonnale tarviliselt kasulikuks teeks.

Nii tuleb EÜS-i tegevust üliõpilaskonna seisukohalt hinnata.

EÜS-i poolt alustatud üliõpilaskonna mõte ei teostunud mitte nii pea. Osa üliõpilasi jäi EÜS-ist oma loiduse pärast kõrvale. Aastate jooksul kasvis eesti üliõpilaste arv ja tekkisid uued organisatsioonid, selle juures osalt teistsuguste sihtidega kui EÜS-il. Rahvusliku solidaarsuse ja koostöö juures on siiski kord vähem kord rohkem märgata olnud antagonismi organisatsioonide vahel, eriti nende tüüpide vahel (seltsid ja korporatsioonid). Nende lepitamiseks ja ühise keele leidmiseks on EÜS vahetpidamata tööd teinud. Peab ütleva, et kõik, mis enne organisatsioonide vahel ja nüüd üliõpilaskonnas tehtud, on EÜS-i algatus ideeliselt ja tegelikult suurem osa tööd. EÜS-i algatusel läks 1914. a. pika vaeva päälle korda luua „Eesti üliõpilaskorraldusorganisatsioonide vaheline Asemikkude Kogu“ ja asutati „Üliõpilaste Leht“. Mõlemad peeti üleval eestkätt EÜS-i õlgadel.

Asemikkude Koguga ühinesid kõik Eesti üliõpilaste organisatsioonid Tartus, Riias, Moskvast ja Peterburis. (Muu seas esitas EÜS-i asemik „Üliõpilaste Lehe“ toimetuses ka EÜS. Põhjalat, Ilmarist, REÜS-i) ja TENÜR-i<sup>2)</sup>). 1917. a. kevadel peeti ära esimene eesti üliõpilaste kongress, kus muu seas ellu kutsuti tol ajal tarviline poliitilise kihutustöö ja kultuurpropaganda

1) Riia Eesti Üliõpilaste Selts.

2) Tartu Eesti Naisüliõpilaste Rühm, praegune Eesti Naisüliõpilaste Selts. Toim.

olid valmis eesti korporatsiooni tunnustama ja Eesti Üliõpilaste Seltsile värvide kandmist lubama.

Nüüd ei vastanud see aga mitte enam Vene poliitikale. Korporatsioonides nägi Vene valitsus kõige suuremaid venevastaseid kantse, mis tarvis purustada, et Vene mõjule maad ülikooli juure teha. Korporatsioonid pidid sulutama ja univorm pidi ka välispidi kõik üliõpilased ühesuguseks tegema.

Agaselleaegne eesti üliõpilase elu ei olnud vaba ka seestpidisest survest. Julgust oli juba selleks tarvis, et isegi ülikooli korridorid eesti keelt rääkida. Suurtsugusem oli sel ajal üliõpilaste hulgas eneste vahel saksa keelt tarvitada. — Vene surve vastu ei olnud muud sõjariista kui põlgus, mida siis sel ajal ka rohkesti nähtavale tuli. Saksa rõhumise vastu otsis eesti üliõpilane teisi abinõusid, mille tagajärjel kokkupõrked eesti ja saksa üliõpilaste vahel sagedasti päevakorral olid.

Võiks arvata, et sarnase rõhumise all eesti-pärasus eesti üliõpilases oleks suurema pidanud. Aga on looduse seadus, et jõe veekogu seda kä-

kesktoimkond. Asemikkude Kogu on Tartu ülikooli evakueerimise takistamiseks õige palju kaasa aidanud. Kui 1918. a. saksa ülikool avati, võtsid eesti üliõpilaskorraldusorganisatsioonid (pääle ühe korporatsiooni) EÜS-i algatusel ja surve vastu otsuse, et eesti üliõpilased ei astu saksa ülikooli. Otsus viidi täide. Hiljem tegi Asemikkude Kogu otsuseks, et eesti üliõpilased astuvad vabatahtlikult eesti rahvaväkke, et kodumaad ja riiki enamlaste vastu kaitsta.

Eesti ülikooli avamise ja üliõpilaskonna üldkorralduse loomise järele a. 1920. ei ole Asemikkude Kogu enam avalikku tegevust avaldanud, kuid on formaalselt lõpetamata.

Kaugelt suurem osa algatustest, mis Asemikkude Kogu ajal organisatsioonide vahel päevakorral olnud, on EÜS-ist välja läinud. Osa nendest teostus, osa aga ei leidnud enesele pinda üliõpilaste loiduses, organisatsioonide saamatuses ja kokkuleppimatuses ja tähtsal määral ka tolleaegsete väliste olude tõttu. Need algatused pidid paremaid aegu ootama jääma.

Sellest ajast on EÜS-i omad järgmised algatused üliõpilaskonna küsimustes:

1) Kõige päält Asemikkude Kogu mõte ja vahekorraldus küsimus kõigi organisatsioonidega ja sellekohased ettepanekud;

2) „Üliõpilaste Leht“ ja selle platvormi kokkuleppeorganisatsioonide vahel;

3) Üliõpilasmaja ehitamise küsimus ja vastavad kavad;

4) Teadusliku töö edendamise kapital (põhikiri 1915) toetuse andmiseks teaduslikus töös kõigile eesti üliõpilastele;

5) Osatühisuse „Üliõpilaste Lehe Kirjastus“ põhikiri ja organisatsioonide omavaheline leping;

6) Üliõpilaskooride asutamine ja elushoidmine;

7) Üliõpilaste haigekassa ja toetuskassade mõte ning kavad;

8) Laenumuretsemise küsimus üliõpilastele käskides üliõpilaste elukinnitusega ning vastavad kavad (teatavasti oli ka EÜS-is eneses kaks laenukassat olemas, teine juba 1884. aastast saadik).

redamalt jookseb, mida kitsamad kaldad. Ja vaevalt on mõnel teisel ajal heledamalt kui sel kõige suuremal Saksa ja Vene surveajajärgul Eesti Üliõpilaste Seltsis kostnud üliõpilaste värskelaul: „Frei ist der Bursch“. Ja seesama lipp, mida varjatult kandis sel ajal Eesti Üliõpilaste Selts — sinine-must-valge — on saanud eesti rahva ja riigi lipuks. Ja seda mitte kogemata. Eesti mõiste oli palavas südames ja sellepärast pidi ta idanema ja elama. Just survest tärkas tunne, et üksinda ei ole keegi küllalt kõvale survele võimsalt vastu panema. See teadmine tegi Seltsi armsaks, nagu oleks seal eesti rahva elutuim koondatud. Sellest tõusis veendumus, et Selts oli eesti rahva elu jaoks tarvilik ja sellepärast püha asi, mille juures keegi ei tohtinud puududa. Ses mõttes võiks selleaegne Eesti Üliõpilaste Seltsi elu eeskujuks olla ka edaspidiste aegadele.

Tallinn, 22. 3. 1925. a.

*Jacob Kurrik*



**Juhan Köpp.**

E. Ü. S. Villistlaskogu esimees.

Ja muid algatusi, mis teiselt poolt oleks üles kerkinud, tol ajal üliõpilaskonnas ei olnudki...

Tähtsam nendest ülesloetud algatustest oli Asemikkude Kogu küsimus ja vahekorra loomine kõigi eesti ül. organisatsioonidega.

EÜS esitas siin kaks põhimõtet, mis kooskõlas tema enesega. Nimelt: EÜS nõudis algusest peale, et 1) eesti üliõpilaste Asemikkude Kogus oleks esitatud võimalikult kõik organisatsioonid ja 2) et esitajate arv oleks proportsionaalne organisatsiooni liikmete arvule.

Algusest peale nõudis EÜS, et organisatsioonide vahekorra kokkulepe peab normeerima nii hästi ühiseid ettevõtteid kui ka ühist elu ja läbikäimist, s. o. auasjade õiendamise korda. (v. EÜS-i kroonikad 1916. ja 1917. a.) Kuid see üliõpilaste üheväärilise põhimõte ja iga kaasvõitleja aumeheks pidamine, vaatamata sellele, kas tema pääd ehib kolmevärviline dekkel ja rebasemüts või mitte, see ei leidnud korporatsioonide juures vastuvõtmist. Ühiseid ettevõtteid normeeriv vahekorra eelnõu võeti vastu, kuna see osa, mis vastastikust läbikäimist pidi normeerima, välja jäi. Ka ei olnud mitte võimalik proportsionaalsuse põhimõtet täiel määral teostada, kuna osa teisi organisatsioone selle vastu olid (korporatiivne tendents).

Kuid EÜS on üliõpilaskonna organiseerimise küsimuses tänini nendele põhimõtetele jäänud ja praeguse Üliõpilaskonna Edustuse valimised, eriti aga üliõpilaskonna referendum 1924. a.

veebruaris on näidanud, et need põhimõtted on üliõpilaskonna põhimõtted ja leiavad toetust suurema osa üliõpilaspere poolt (Seltside nimekiri on igal valimisel umbes  $\frac{1}{3}$  hääli väljastpoolt juure saanud.) Korporatsioonid on aga oma endisele seisukohale jäänud.

Kogemused Asemikkude Kogu ajast näitavad, kui raske on ühist keelt leida otsekohe eritiübiliste organisatsioonide vahel. Raske on kõige päält organisatsiooni (vahekorra) enese põhimõtte kokku leppida. Et Asemikkude Kogu küsimust mitte täielikult maha matta, pidi EÜS kas või ajutiselt loobuma proportsionaalsuse põhimõttest ja läbikäimise normeerimise nõudest. Ka Asemikkude Kogu tegevus ja töö tagajärjed kannatasid väga palju selle all. Esitajad olid harilikult „ilma volituseta“ nagu takus kinni ja kõik aktiivsemad ettepanekud nõudsid enne kaua aega, kui asi liikuma hakkas. Ka tuli EÜS-il mitmel korral välja astuda teiste organisatsioonide kaitseks õigustamata väljaastumiste vastu teiste poolt.

Ka osa teisi organisatsioone oli sarnasest seisukorrast pettunud, ja kui eesti ülikooli avamine järele Eesti Üliõpilaste Seltsi liigete poolt (J. Teinman) üliõpilaskonna üldkorralduse mõte üles võeti, leppisid ka kõik teised organisatsioonid EÜS-i põhimõtete alusel kokku. Iseseisukohale jäi ainult Peterburist tulnud EÜS Põhjala.

Maikuul 1920. a. moodustati Tartu Üliõpilaskonna Ajutine Keskesitus. Ta oli 15 liikeline, nende hulgas organisatsioonide esitajaid 12 ja organiseerumata üliõpilasi 3. Aj. Keskesitus võttis üksmeelselt vastu Tartu üliõpilaskonna ajutise põhikorralduse ja Üliõpilaskonna Edustuse valimisseaduse, mille alusel olid esimesed valimised detsembris 1920. a. Uus Edustus (30 liikeline) kinnitas 1922. a. valimisseaduse ja võttis vastu Tartu Üliõpilaskonna põhiseaduse.

100 prots. sellest tööst ja tagajärgedest on EÜS-i ning tema mõtteosaliste teenus, kuna vastasrühm seni ainult takistusvärvavat on kujutanud, millest kodukorra punktide tõttu mõned algatused läbi ei ole pääsenud. EÜS on siin algataja ja juht olnud, EÜS on siis ka tema edespidisest saatusest kõige enam huvitatud.

Ka väliselt paistab EÜS-i osa silma: Edustuse 30-liikmest oli 1924. a. EÜS-i liikmeid 9, nendest 3 ainukesed maakondlikkude kogude esitajad. (Siin peab tähendama, et ka üliõpilaste maakondlikul organiseerimisel on EÜS-i liikmed nende aastate sees juhtivat osa etendanud).

Praeguses üliõpilaskonna organisatsioonis on läbi lõõnud EÜS-i seisukohad ja põhimõtted. Üliõpilaskonda kuuluvad kõik üliõpilased ja keskorgaan — Üliõpilaskonna Edustus — valitakse otsekoheisel proportsionaalsel alusel. Üliõpilaskonna Edustuse tegevuskavasse ülesvõetud ülesanded on õieti EÜS-i püüete ja algatuste edasijärjekorras, millest eelpool juttu oli. Vahe seisab ainult selles, et nüüd selgemini välja öeldakse, et need kogu üliõpilaskonna ettevõtted on, ja et nende teostamisest kõik rühmad osa võtavad.

Organisatsiooni küsimuse enese kõrval on neid uusi algatusi terve rida. Neist on niipalju kõneldud ja kirjutatud, et siin lähemalt tarvis peatada ei ole, vaid me peame oma tähelepanu teisele küljele pöörama.

See on — nende üliõpilaskonna algatuste teostajate küsimus.

Kuid ka siin ei ole mitut teed. EÜS on üliõpilaskonna organiseerimise ja ettevõtted algatanud, ja nimelt selleks, et üliõpilaskond oma rahvuskultuurilist ja ühiskondlikku kohust täidaks — EÜS peab siis ka need ettevõtted ellu viima ja ülal hoidma. See ülesanne lasub kõige päält EÜS-i noorema põlve ja järeltulijate õlgadel. Noorematesse tuleb edasi istutada teadvus selle kohta, mis EÜS annud meie üliõpilaskonnale ja sellega kogu meie ühiskonnale eluliste üldiste aadete poolst ja mis tema omavalikus tegevuses korda saatnud.

Ksv! ksv! on tarviline tunda oma Seltsi ajalugu, sellega kogu meie üliõpilaskonna ajalugu. See on osa meie ühiskonna mõtte arenemise ajaloost. EÜS-is tuleb, kui nii võiks öelda, alus panna üliõpilaskonna õiguse õppetoolile, mille ülesandeks on EÜS-i traditsioonide edasikandmine üliõpilaskonna organisatsiooni küsimuste edendamisel, tegevuse valgustamine ning propageerimine. Seda tuleb korraldada ühes noorte liigete kasvatamisega. On tarvis teada, missugused üldise tähtsusega algatused on EÜS-ist välja läinud, missugused on olnud üldse üliõpilaskonna algatused ja osavõtmine meie ühiskondlik-kultuurilisest avalikust elust, et näha, mis sellest on pärit EÜS-i ridadest ja mis muust osast üliõpilaskonnast. Ja kui meie (EÜS-i) ikka juure tulev põlv järjekindlalt tutvuneb EÜS-i tegevuse ja püüetega minevikus, siis on EÜS-i tulevik kindlustatud kahes tarvilikus sihis 1) EÜS püsib oma kätte võidetud ja õigustatud seisukohal meie üliõpilaskonnas, etendades algatavat ja juhtivat osa täiel frondil ja 2) EÜS-is eneses ei kerki mitte üles sisemise kriisi küsimused, nagu, kas EÜS-i põhimõtted on enam ajakohased või on nad teostatud ja tuleb otsida uut sihti; kas Seltsi kord, Seltsi põhiseadus ja sellega kogu Seltsi vaim ei tuleks mitte muuta ja uuele alusele seada uutes oludes pärast sõda.

EÜS-i põhimõtted püsivad endiselt elulisel alusel ja EÜS-i tegevus sammub ka tulevikus kogu üliõpilaskonna seisukohalt<sup>1)</sup>. EÜS ei teugutse ainult oma liigete seisukohalt ega kitsendu ka tulevikus üksikorganisatsiooniks, nagu neid

1) Loomulikult ei käi käesoleva käsitluse piiridesse üksikute liigete otsekohene õppetöö, tõsine teaduslik töö, osavõtt akadeemilistest ühingutest, kunsti, kirjanduse jne. harrastamine ning üldse tegutsemine, n. n. filoloogilistest kultuuriavalduste alal, lõpuks osavõtt seltskondlikkudest organisatsioonidest ja töömitmesugustes asutustes. Kui aga statistikat teha, siis ei kõneleks see mitte kahjuks.



Eesti: „Püha Jumal, kas siit veel viljakõrs läbi kasvab!“

praegu juba on üle veerandsaja, kes avalikku tegevust ei avalda ja kes ainult omavahelist elu kultiveerib, olgu see väline seltskondlik kasvatus, olgu see intiiim sõprussidemed, või olgu see ühine alkoholi tarvitamine.

\*

Oma tegevusest on EÜS vähe kõneldud, sest seda ei ole tarvis olnud, kuna teod ise kõnelevad. Praegu on aga silmapilk, kus seda välja ütlemata peab teatud aruandena ja ülevaatenäna oma tegevusest.

Meie üliõpilaspere on arvuliselt suureks kasvanud ja mõistagi ei ole EÜS enam endiselt arvulises mõttes „üliõpilaskond“. Kuid oma idee ja oma praeguse tegevuskava poolst on ta seda nüüdki.

Seniste aastate jooksul on EÜS võrdlemata laiaulatuslikumaks organisatsiooniks arenenud, kui juhtiv üksus meie üliõpilaskonnas ja ka osa meie avalikust, ühiskondlikust elust. EÜS-il on pikk ajalugu ja tugev traditsioon, EÜS kehas ta kindlat ideed ja põhimõtet, mis seni viljakate tagajärgedega tegelikku ellu kantud ja mis praegugi aktiivsed kogu üliõpilaskonnas.

EÜS-i idee ei muutu ega kao ühes tema liikmete koosseisuga, vaid iga uus liige jõuab varsti tundmisele, et temal on tegemist mitte teatud arvu liikmetega, vaid EÜS-iga, kes ulatab oma majast kogu meie üliõpilaskonda ja avalikku ellu.

Hugo Kukke.

# EESTI ÜLIÕPILASTE SELTS KORPORATSIOONIKS MUUTUMISE AJAJÄRKUDEL. (1881/82; 1890; 1907/08.)

Kuigi E. Ü. S-ile põhi pandi juba 1870-1 aastal, algab ta elavam tegevus ometi alles „Vironia“ asutamismõtte teostamise ajaga. Ka pärastised korporatsiooniks muutumise ajajärgud on seltsile tähtsateks värskendusmomentideks olnud. Et ma neil ajajärgudel asjakäigule õige ligidal olen seisnud, ehk sellest tegelikult osa võtnud, katsun oma mälestuses alles hoidunud muljete järele mõnda neist põhjustest, mis nii ehk teisiti ülesastumisele aluseks olid, siin ette tuua.

Nõndanimetatud „ärkamisajani“ oli eesti rahvas tema käekäigust kaastundlikult osavõtjatele ainult huvitavaks uurimisobjektiks olnud. Ärkamisaja tegelased, kõrgema haridusega eestlased, tunnistasid endid küll juba selle rahva liikmeks, olid isegi vaimustatud isamaalased oma kirjutustes ja sõnades, nende koduses elus valitses aga saksa keel, nende elamisviis oli saksalaadiline. Nende isamaalsus oli enam teoreetiline kui tegelik. Vastolu sõnade ja tegude vahel ei jäänud tähelepanematuks. Nii ei võinud see kesta. Et see äratundmine laialt maad oli võtnud, näitas elav vastukõla, mis C. R. Jakob-

soni hoolimatult julge ülesastumine tekitas. Ka E. Ü. S-is võeti senine seisukoht revideerimisele ja jõuti otsusele, et tuleb lahkuda senisest häbelikust, kikivarvilikäivast neljaseinavahelisest patriotismist. Iseteadvusele ärkav rahvas peab nägema ja kuulma, et tema keskelt võrsuvad kõrgemat haridust saavad liikmed jäävad tema elu kaasaalavateks oma inimesteks. Jõuti otsusele, et tuleb üles astuda julgesti, kindlasti, nähtavalt ja kuuldavalt; tuleb nõuda ja kätte võita oma s. o. üliõpilaste ringkonnas tunnustatud üheõiguslus ühes kõigi selle väliste tundemärkidega, tuleb üles astuda värvikandja korporatsioonina.

Ettevõtet ei peetud kergeks, selle teostamise asumisel kujunes ta aga veel märksa raskemaks kui arvatud. Eesti soost ülikoolis õppivaid isikuid oli kaunis hulgame, ei läinud aga kuidagi korda nende seast tarvilikku 30 meest kokku saada, kes korporatsiooni asutamisest osa oleks tahtnud võtta. Hoiti ennast kõrvale säära-sest „marurahvuslaste“ salgast; jääd „erapooletuks“ ja uputi nagu enne ja pärast ki saks-luse merde.

## M Ä L E S T U S I K A R L P R E I S B E R G I S T.

Kui mul üldse mälestused kellegist püsivad puhtana, ilusana, siis võib see küll olla eestkätt mälestused Karl Preisbergist.

Stud. jur. Karl Preisbergi tegevus langes peasjalikult ilmasõja ja sellele järgneva revolutsiooni esimese poole ajajärku. Siis, alles Eesti Üliõpilaste Seltsi esimehena, suutis ta koondada meil siis veel väikearvulise eesti üliõpilaspere tähtsaks kultuurteguriks, mis nii mitmelgi raskel, küsitaval momendil tegutses täie kindluse ja teadvusega, usuga meie rahva ja kultuuri paremasse tulevikku.

Meie ei taha siin kirjeldada kadunu tegevust üldpoliitika alal, kus Karl Preisberg osutus silmapaistva jõuna, nii et temaga arvestati isegi tolaeagse Peterburgi bürokraatlikus haridusministeeriumis, vaid peatume veidi Karl Preisbergi kui isiku juures, isiku juures, kelle surmaga mitte üksnes meie üliõpilaskond, vaid ka kogu meie kultuureestvõitlejad on kaotanud ühe oma paremaid mehist.

Sel ajal, kui vahekorrad üliõpilasseltside ja korporatsioonide vahel veel mitte küllalt väljakujunenud polnud, oli K. P. see, kes nägi selles asjatut jõukillustust ja rahvuslikku hädaohtu.

Mäletan: oli kord ühel koosolekul päevakorral üliõpilasseltside ja korporatsioonide vaheline organisatsioon küsimus, mis teravaks kippus minema. Kadunud, olles tüdinenud asjatut piikidemurdmisist, kargas üles ja ütles: „Kui korporatsioonid ja seltsid tahavad midagi teha, et nende mõlema vahekord ei katkeks, mis oleks ka hukatuseks mõlemale poolele, siis tuleb neil käia kompromissteed, sest dissonants meie vahel on vesi nende veskile seal Peterburis, veskile, mis meid praegu juba ära jahvatada

ähvardab ja mis ka kindlasti teoneb, kui meie mitte üheks kompaktsaks massiks ei muutud, mis nende veskisse ei mahul!“

Ja mõlemad pooled leidsidki ühise tee — tänu ainuüksi Karl Preisbergi selgejoonelisele, mõjuvale esinemisele, — kaugelenägemisele.

Karl Preisberg oli suur meie viimaseaja mõttevõitlejate seas, kelle suures, ilusas hinges ainult ja üksi ilusaimad, parimad mõtted on liikunud. Ise olles tervisliselt nõrk, viibis ta alati päikesepaistelises meeleolus, kellega juttu vestes lahkusid hämarad mõtted, vajas midagi rasket südameilt. Kuni viimase momendini viibis ta niisugusena, momendini, mil meie rahva needus, mis just suurimad, parimad rõõvib meie hulgast — tiisikus — üinutas igavesti selle suurima idealisti.

Kui tihti sammusime meie, peale ammu möödunud kesköötni, Seltsi koosolekul tulles, ühes tolaeagiste kaasvõitlejate O. Mälk'i, J. Torki, V. Ernitsa, A. Bachmanni ja teistega Karli juure, kes elas siis Tööstuse tänaval, ning algasime koosolekul vormiliselt lõppenud, tegelikult vast nüüd alles alanud mõtete edasiarendamist meie kultuurprobleemi küsimuste üle. Mina, siis alles noor üliõpilane, etendasin rohkem kõrvalist osa, enam tagaplaanile jäädes, kuid kõik kuuldu ja nähtu avaldas sügavat mõju minu päale. Need olid idealistide koosviibimised, kes alles täis parimat tahet, noorus-tuld, kes valmis olid tegema kõik oma unistuste teostamiseks, need olid ilusamad momendid minu noores üliõpilaspõlves!

Ununematu Karl! Sinu kättesaamatu idealism, sinu absoluutne hinge suurus, sinu ilusaimad unistused on sind minule teinud ununematuks!

Hannes Maide.

Asutatavale korporatsioonile juurekasvu kindlustamiseks otsiti ühendust gümnaasiumite ülemiste klasside kasvandikkudega, seal juures isearanis silmas pidades Tartu gümnaasiume. Tallinnast loodeti vähe ja nagu edaspidine asjade käik on näidanud, põhjusega. Aga ka Tartu gümnaasiumi ülemate klasside 300 õpilase hulgast leiti ainult 7 mõtteosalist. Ka seal oli kaunis kogu „erapooletuks“ jääjaid, kellest pärast, nagu siin öeldud olgu, ükski eesti üliõpilaste hulka ei ole suurendanud. Kõik see näitab, kui tarvilik oli kord lõpp teha sarnasele „erapooletusele“.

„Vironia“ asutamiskatse äpardus. Jõutagavara oli veel liig väike. Tuli nõnda ütelda jälle pöranda alla pageda, tasahiljakesi edasi elutseda, jõudu koguda. Asutamisel juurevõetud võõrad abijõud jäeti kõrvale, nõutati ülikooli valitsuse poolt kinnitatud „Eesti Üliõpilaste Seltsi“ põhikiri. Ligemaks ülesandeks seati: ülikoolis õppivaid eestlasi koguda, nende seas rahvustunnet äratada ja kasvatada, seal kõrval aga oma rahvaga võimalikult ligidasse ühendusse astuda, kõigist tema eluavaldustest osa võtta, mitte kõrvaltvaatajatena vaid kaastege-lastena.

Käimas oli Eesti elus suurem murrang, üleminek senisest tagasihoidlikust seisukorrast iseteadlikule, aktiivsele alusele. Aleksandri kooli küsimus oli nii hästi kui otsustatud, kestsid Kirjameeste Seltsi tülid. Hakkas vähenema saksastamise hädaoht, kuid tõstis enam ja enam

pääd venestajate kogu. Kõik koolid, ka senised eestikeelsed algkoolid, muudeti venekeelseks. Pikaldase saksastumise asemele astus kõigi valitseval võimul tarvitada olevate abinõudega töötav venestamine. Olime sattunud Scylla ja Charybdiise vahele. Jälle tekkis hädaline tarvidus silmapaistvalt meie intelligentsi seisukohta näidata, luua kogumis- ja ühes ka karastamiskoht, nõnda ütelda silmapaistva sildiga varustatud ortopäädiline asutus, kus ka rahvusliselt nõrkade selgroogu võiks sirgutada ja tüsendada. Selleks asutuseks pidi olema jälle värvikandja korporatsioon.

Algas „Viliensise“ asutamiseaeg. Kui seegi ettevõtte äpardus, ei olnud selle põhjuseks mitte niivõrd vene võimu vastuseisimine, nagu paista katsuti lasta, kui telgitagune saksluse vastutõõtamine. Ei olnud ju sakslusele ülikoolis meie poolt toetust loota. Nende hiilgus väijaspoole võis ainult kaotada, eesti ringkondadest juuretulev element, mis neile nii tulus ja tarvilik olnud ja oli, võis ainult väheneda.

Ja aeg läks edasi ja eesti rahvas edenes venestamise pääle vaatamata õige kiiresti iseteadlikult, hariduslikult ja varanduslikult. Jõudsimme välja ajajärgust, kus veel teeneks peeti ennast avalikult eestlaseks tunnistada, kuigi sealjuures omas koduses elamises ja olemises saksa keele ja eeskujuga juure jääd; jõudsimme välja ajajärgust, kus sõnas ja kirjas ülistatud eesti „tammede“ kodud olid suurelt osalt kadakaluse taimelavadeks, kus võõras kohas asi nii-

## MÄRKUSI MEIE NOORSOOLIIKUMISEST.

### Üliõpilaskonnas rohkem tähelepanu noortele!

Iseseisvuse saavutus on toond põhjaliku muudatuse meie noorsoo vahelkordadesse. Võrdlemisi veel lähemas minevikus oli kogu eesti ärksam noorpõlv nagu üks pere, kes omavahel oli koondunud kindlaks tervikuks rahvusaate teostamiseks. Isegi väliselt kuulus kogu noorus nii üliõpilaste kui ka kooli- ja rahvanoorsoo ühisesse, olgugi pörandaalusesse, organisatsiooni, kus ühiseil koosolekuil, ühiseil mõttevahetusil loodi see põhi, millele hiljem rajada võidi Eesti rahvusrükk. See ajajärk noorsooliikumises — selle sõna laiemas mõttes, — oli enam ühtlasem kui praegu, kus on tekkinud terve rida iseseisvaid liikumisharusid, nagu koolinoorsooliikumine ja rahvanoorsooliikumine, mille juure tuleb veel arvata mitmesuguseid üksteisest erinevaid organisatsioonide tüüpe.

Taotlevate sihtide poolest on noorsoo organisatsioonid õige tähelepanuväärseid. Olgugi, et meil pole veel välja kujunenud kindlapiirjoonelisem noorsoo organisatsioonide vaimline profiil, võime noorsooliikumist kvalifitseerida 6 erivormi: sotsialistlik- ja usuline noorsooliikumine, skoutlus, Ameerika kristlik noortemeeste liikumine, rahva- ja koolinoorsooliikumine.

Sotsialistliku noorsooliikumise moodustavad pääasjalikult töölisnoorsugu noorte sektioonidena mitmesuguste sotsialistlikkude parteide juures ja on õieti rohkem sotsialistlik liikumine kui noorsooliikumine, samuti nagu noorte usuline liikumine pigemini on usuline kui noorsooliikumine. Esimene näeb oma üldise sihina sotsialistliku ilmakorra loomist ja enesearendamist sotsialistlikus vaimus, kuna teine piirdub vaid usulise tunde kasvatamisega noorsoos.

Samuti töötavad usulise värvinguga kristlikud noorte meeste ja naiste ühingud. Tegevuse printsiipide poolest on need organisatsioonid tuntavalt eelnimetatutist erinevad.

Kuna eelpool tähendatud organisatsioonid liig ühekülgist sihti taotlevad, omavad üldkultuurilise tähtsuse kaks viimast vormi: rahva- ja koolinoorsooliikumine, mis on rajatud hoopis laiemale alusele. Siin töötavad sajad organisatsioonid ja mitmed keskkorraldused. Koolinoorsooliikumine ei piirdu mitte üksiku tegevusalaga, vaid siin leiavad käsitlust kõik noorsoo harrastusalad. Siin keeb elu võimsamini kui kusagil mujal. Ela-

kaugelegi võis minna, et Eesti avalikkude tege- laste lapsed oma rahva seas üles kasvades Eesti keelt ära ei õppinud; jõudsimel välja ajajärgust, kus puudus haritlaste peredes veel eesti ema, ja kus „koduse rahu“ pärast valitses võõras vaim ja võim. Püsti häda oli see, mis sundis „Eesti Nooresoo Kasvatuse Seltsi“ asutama mitte poislaste, vaid tütarlaste gümnaasiumi.

Aeg läks edasi. Heitlemistes omavalitsus- asutustes olid eestlased mitmel pool võidule pääsenud. Vene riigis tungis läbi vabam vool. Eesti rahvas saatis omad esitajad riigiduumasse. Täieline kodaniku õigus oli igal pool, ka üli- koolis, saavutatud. E. Ü. S. oli õige perekaks muutunud ja asus omas majas. Ei olnud enam mingisuguseid takistusi värvikandja korporat- sioonina ülesastumiseks.

Ja võetigi osa Seltsi liikmete poolt korpo- ratsiooniks muutumise küsimus jälle üles, tehti selle hääks propagandat, koguti mõtteosa- lisi ja hakati ülesastumist nõudma.

Ootamatult olid algavatel korporatsiooni küsimuse arutamise koosolekutel, mis vilistlaste osavõtmisel ära peeti ja jaolt ägedat iseloomu kandsid, mõtte teostamise vastu just need, kes Vironia ja Viliensise asutamisel vaimustatult selle eest võidelnud. Kuidas seda seletada?

Si duo faciunt idem, non est idem, kui üks teeb sedasama mitmesugustes oludes ja aja- järkudes, ka siis ei ole see seesama. Mis endistel oludel ja aegadel abinõuna kasulik ja tarvilik oli, seda ei peetud nüüd mitte ainult ülesandeks, vaid isegi kahjulikuks.

Ei eitatud korporatsiooni distsiplineerivat ja kasvatavat mõju ligidasel liikmetevahelisel

kindlasti korraldatud kooselamisel; ei eitatud, et korporatsioonis liikmed paremini kokku liitu- vad üheks tervikuks ja edaspidises elus ühen- dusse jäävad; ei eitatud, et korporatsioonis väga soe isamaaline vaim võib valitseda, kuid nende positiivsete külgede kõrval kardeti korpo- ratsiooni elu negatiivseid külgi. Kardeti, et korporatsioonis liig tähtsat osa tükkib etendama väliste vormide täitmine, et seal liig suure täht- suse omandavad korporatsiooni eri-huvid. Iga korporatsiooni liige peab igal ülesastumisel, igal seisukoha võtmisel silmas pidama korporatsiooni seisukohta ja huvisid, temal tuleb tegutseda terviku osana, mitte omaette isikuna.

Tartu üliõpilaste korporatsioonid on olnud väljaspool ülikooli seisuslistest, seltskondlistest ehk varanduslistest kihtidest tulevate isikute kogumiskohtadeks. Iga korporatsioon elas oma väljakujunenud traditsioonide järele oma eraelu. Vahekord üksikute korporatsioonide vahel ei olnud kõige parem. Ühineti ainult korporat- sioonide põhimõtete kaitseks. Üldiste küsi- mustega tegemist teha, vältimisest elust osa võtta ei peetud korporandile kohaseks. Kaheldi kõvasti, kas eesti korporatsioonid suudavad endid sar- nastest ajalooliselt väljakujunenud korporat- sioonide põhimõtetest ja traditsioonidest vabas- tada, kas nad suudavad niipea omalaadilisteks, meie aja ja rahva nõuetele vastavateks asutus- teks muutuda? Ei suudetud seda uskuda.

Meie rahva tarviduste seisukohalt tuli kõike jõudu koondada üldise hariduse tasapinna tõst- miseks; tuli hoiduda kõige eest, mis võiks saada aluseks meie väikearvulise haritlaste hulga jagunemisele.

takse üle uuestisündi, mis loomulikult pidi tulema pääle põhjalikult muutund olukorra. Uute ülesannete koha- selt peab kujunema ka meie noorsoo ideoloogia ja ta ilmavaade. Kogu noorsoo vaimline otsing on pühendand end harmoonilise elustiili, süvendatud ilmavaate, töö- tahtelise ja oma ülesannetest arusaava isiku kujunda- misele.

Olgugi, et praegune noorsooliikumine on veel otsi- misajajärgus, ja paljudeski küsimustes selgusetu seisu- kohal, võib siiski tagasi vaadates tõendada, et meie noorsugu on töötand tagajärjerikkalt ja veel enam — ta on mitmetigi ette jõudnud üliõpilasnoorsoost.

Meie noorsooliikumisel on juba kujunenud oma eeti- line ilmavaade, mida ta on ka deffineerind ja mitte ainult väliselt, vaid on seda ka sisuliselt.

Ta on enese asendi määrand paljude ühiskond- liste probleemide vastu ja enam-vähem õnnestanud seisukohad valind. See töö pole kaugeltki veel lõpule jõudnud, mida ei saa kujutledagi tehtuna kahe-kolme aasta jooksul, vaid mis peab aasta-aastalt võltsimatult välja kasvama noorsoo enese paremast tõetundest.

Senni on meie noorsooliikumist kandnud peasja- likult noored ise. Vanem põlv on kas kõrval seisnud, või isegi noorsoo piüettest mitte õieti aru saades, tema tegevust raskendand. Kokku võttes pole noorsooliiku- mine meil senni tarvilist hindamist leidnud, nagu ta seda väärib ja nagu seda talle välismail antakse. Sellest tingituna pole kuskil maal noorsugu sarnase eneseinitsiatiivilise iseloomuga, kui meil. Mujal on noor- soo-organisatsioonid sageli vanema põlve juhtimise ja hoole all, kuna meil on jäetud noored pea täielikult omapead. Arvustamata jättes, kumb meetood parem, peab siiski tähendama, et noorsooliikumise mõiste ei piirdu niivõrd inimese eaga, et tarvis oleks meil edasi arendada sennini eralduvat piiri noorsooliikumise ja üliõpilaskonna vahel. Seda enam tuleb nõuda, et üli- kooli astudes üliõpilas-noorsugu ei tohi võõraks jääda noorsooliikumisele, vaid kõigiti kaasa aitaks, et noortes peituv energia, ennustus ja töötahe saaks juhitud õigele teele, et see tuleks kasuks isamaale võimalikult positiiv- seks, ülesehitavaks tööks.

Bernhard Ingel.

E. Ü. S. oli omal arenemiskäigul juba teatava tähtsuse rahva elus omandanud, teatavale seisukohale jõudnud, teatava üldise usalduse võitnud. Seda seisukohta ei tahetud käest ära anda, üle minnes alles väljakujunemata korporatsiooni alusele, alusele, mille vastu enam umbusaldust karta, kui poolehoidu loota oli. Oma kavakindla püsiva tegevusega oli E. Ü. S. oma vilistlaskoguga niivõrd eesti rahvuslase mõtte poolehoidjate keskkohaks muutunud, et 1905-mal aastal, kui Seltsi lipp esimest korda läbi Tartu uulitsate kanti, selle järele kogusid kõik, kes ei tunnustanud internatsionaalset punast lippu. E. Ü. S-i lipu värvid olid juba eesti rahvusliste värvide tähtsuse. Ei arvatud õigust olevat seda lippu, neid värve, nüüd ühe kitsama, piiratud ringkonna nagu eriomanduseks teha. Kaugelt suurem osa E. Ü. S-i liikmetest tahtis jätkata oma senist tegevust senisel viisil.

Korporatsiooni üliõpilaste arenemise pare-

maks vormiks pidajad lahkusid seltsist ja asutasid korporatsioone.

Ligi paarkümmend aastat on neist päevist möödunud. E. Ü. S. ja temast alguse saanud korporatsioonid on oma teid käinud. Mitmest proovimistulest on neil tulnud läbi minna, viis aastat on neil võimalik olnud meie rahvuslase ja riikliselt iseseisval pinnal vabalt igast välistest mõjust ja survest omapäraselt areneda, ühisele alusele ei ole nad veel välja jõudnud. See asjaolu on paremaks tunnistuseks, et kõne all olevatel ajajärkudel mitte väiklaste isiklike asjadega tegemist ei ole olnud, vaid suure tähtsusega põhimõteteliste küsimustega. On E. Ü. S-i igakordne seisukoha võtmine, vaadates meie rahva huvide seisukohast õige ja õigustatud olnud, või mitte, otsus selle kohta jäägu ajaloo anda.

*M. Koppel.*

## EÜS JA EESTI ÜLIÕPILASKOND ENNE JA NÜÜD.

EÜS-il on esimesena eesti üliõpilasorganisatsioonina kuulus ja pikk minevik seljataga. Kaua aega kestis aeg, kus EÜS võis öelda: eesti üliõpilaskond — see olen mina! Sest sel korral oli kõigest mõni üksik eesti üliõpilane olemas väljaspool EÜS-i.

Aega mööda kasvas eesti üliõpilaste arv. Tekkisid uued üliõpilasorganisatsioonid, sündisid lahkumised isegi EÜS-ist (Fr. Estica, Sakala). Meie üliõpilaselu mitmekesisus, huvide piirkond laienes.

Kõige selle juures etendas siiski EÜS teatava määrani juhtivat osa, olles eriti üliõpilaseltside rühma eesotsas, kuna selle kõrvale tekkis korporatsiooniderühm paremale poole ja käre-meelsem rühm pahemale poole (Ühendus, Peterburi Eesti Üliõpilaste Selts, Moskva Eesti Üliõpilaste Selts). Kõik need rühmad astusid juba enne sõda EÜS-ist tulnud ettepaneku peale ühistööle: peeti ühiseid pörandaaluseid asemikkudekogu koosolekuid, anti välja ühist „Üliõpilaste Lehte“ jne. Ja kuigi EÜS enam ei võinud enesele öelda: üliõpilaskond, see olen mina, oli ta siiski meie üliõpilaskonna püüete juhtivamas osas.

Praeguses Eesti vabariigi Tartu ülikoolis on EÜS arvuliselt suuresti kasvanud endisega võr-

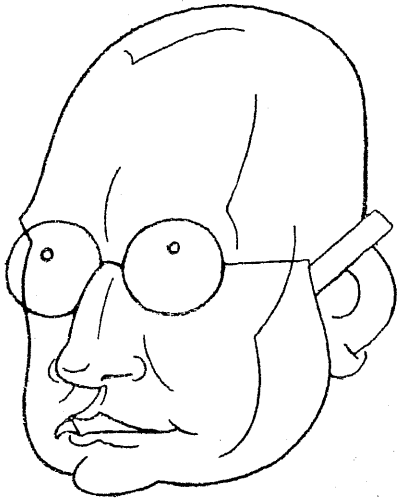
reldes. Kuid loomulikult veel enam on eesti üliõpilaskond kasvanud, ja EÜS on saatuslikult muutunud väikeseks murdosaks sellest, kel on täitsa võimata end arvuliselt maksma panna meie üldisele valimisõigusele põhjenevas demokraatlikus üliõpilasvabariigis.

Nii on jäänud EÜS-ile oma kuulsate mineviku traditsioonide ülalpidamiseks ainult üks tee: sisemine tublidus ja põhimõtteline selgus meie üliõpilaskonna eluküsimusis. Põhimõtete selgus ja isikute tublidus võivad iga väikesegi rühma mõjuvaks teguriks teha meie üliõpilaskonna elus, samuti nagu meie riigi eluski on tihti väikesed erakonnad andnud häid ja tüsedaid riigi juhte.

Nüüdsel ajal pole enam nii tähtis arvuline paljus, vaid just võimed ja tublidus, kes seda arvulist paljust juhivad, ta jõu liikuma panevad ja tegudeks muudavad. Ja sel alal on EÜS-i meie üliõpilaskonnas võistlusvõimalused kõigi teiste rühmadega, mitte mingi erilise monopoli, vaid vaba võimete väljendamise ja arendamise põhimõtte alusel.

*V. Ermit.*





Leo Kangur

Ühises isikus kehastatud E. Ü. S-i s/a esimees ja tudengkonna päalik. Tõsine Põltsamaa mees, kellest juba Friedrich Arvelius kirjutanud. Seab kõik asjad joonde „trullallaaga“.



Hugo Kukke.

Tartu tudengkonna asutaja ja endine päalik, praegu välisminister — milleks nii sisemised kui välimised atribuudid olemas. Läbi ja läbi platooniline esteet — rõvedusi ei armasta. Puhastverd eestlane, kuigi kirjutab oma nime kahe „k“-ga — kahekordselt ei kärise.

## JUHAN PAHLBÄRK FILOLOOGILISEL ÕHTUL.

Oli üks ärarääkimata ilus taline õhtu ja samat õhtul juhtuski see asi, millest austatud „Üliõpilaslehe“ arvurikkale lugejasringkonnale mõned märked puistan. Olen viimasel ajal palju oma vaimu kallal tööd teind, teda täiendand ja õilistand, süvendand ja pingutand ja saan nüüd otsekohe öelda, et võin juba päris kergesti ja koledasti (määrä mõttes muidugi) kirjutada. Lugejad mäletavad mind muidugi ühest juhtartiklist „Üliõpilaslehes“, kus kirjutasin oma sõbrast Juhansonist ja akadeemilisest maskenpallist ja kus ka kõiki oma isikuga tutvustasin. See oli päris vilets artikkel — polnud tal nägu ega tegu ega üldse vaimukultuuri kõrget tuulepuhangut —, olin ju tookord alles põllumajanduse õppija, nüüd aga võib mind igäüks vaadata kui suuremat meest — olen filoloog. Õppisin ikka seda agronoomiat, tõstsin ikka ühe kühvliga ja teise kühvliga seda põllurammu, kuna viimaks endale ütlesin: „Ei, sina Juhan Pahlbärk, kes oma ilmavaadet on kõige vaimuaristokraatsema retsepti järele hirmsasti õilistand, sina oled määratud parema jaoks!“ Ja viskasin nurka kõik need akadeemilised sahad ja hargid, põletasin ära kõik seasteriliseerimise ja vasikajaunistamise loengud ja muutusin hoopis teiseks inimeseks. Olengi filoloogiks loodud, Juhansongi (see mu sõber) ütles: „Kõlbad ka rohkem niigu selleks tähehirmutajaks: prillid ninal, kühm kuklas, lips viltu ja — hirmus tark!“ Juhanson tegi küll natike nalja, aga õigust on tal iki ka. Õpin nüüd Türgi keeli (see professor on veel vaba ja tuleb kõvasti tööd teha, et keegi teine nina alt ära ei näpsaks)

ja olen üldse palju viisakamaks läind. See agronoomia põld küll kedagi väärt.

Ja nüüd on mul ka lootust pääseda organisseeerituks. Minu hingkeel limpsas juba ammu ühe organisatsiooni järele, ja nüüd on mul peaaegu võimalus sinna liikmeks astuda. Saatsin oma sooviavalduse ära ja sellele peaks kindlasti jaatav vastus järgnema. Et ka mõnel teisel sama kõrge aade võiks olla, siis trükin näpunäiteks siinkohal mõned väljavõtted oma palvekirjast ära:

„Ma julgen öelda — olen vaimlises mõttes kõige suurem ja väljavalitum mees eesti üliõpilaskonnas, kogu Eestis ja peaaegu kogu ilmas. Kogu eesti kultuur on, võib olla, minu tehtud, näen unes ja ilmsi, ööl ja päeval oma silme ees magistri aukraadi ja tulevast professuuri. Sonin alati ja räägin unes kõvasti raamatust „Mõtted valmivast intelligentsist“ — see on saand mulle ühtlasi piiblik ja apokriivaks. Võin akadeemilises kirjandusühingus igapäev uneteise otsa vana Jannseni mööblinäitust korraldada ja sellest igäühele aasta läbi kõneleda ja kirjutada kui rahvuslikust suurtoöst (võin ka elu kaalule pannes Pärnumaal käsikirju koguda). Võin omalt poolt 10 „ärgand“ ja vooruslikku preilnat muretseda ak. kirjandusühingu juhatusse valimiseks. Võin ak. kirjandusühingu dramaatilise toimkonna juhatajaks hakata ja seal ühes preilnatega Strindbärki nii näitemängitada, et kogu eesti näitelava suured silmad teeb ja Sepp ning Türk kabuhirmus selle suure künsti ees Ameerikasse põgenevad. Oskan nii pikke kui tahes ilma-

# HARITLASTE ÜLEPRODUKTSIOONIST.

Eesti Üliõpilaste Seltsis 1908.—1913. a. liikmeks olles ei kuulnud mitte üht kordagi midagi haritlaste üleproduktsoonist. Ei leidnud ka ajakirjandusest midagi, mis seda küsimust oleks puudutanud. Seda küsimust ei olnudki siis olemas sel kujul. Küll kõneldi tol korral sellest, et ülikooli lõpetajal eestlasel raske kodumaa kohta leida; see käis nii juristi kui teoloogi, nii keskkooli-õpetaja kui ka ülikooli õppejõu kohta. Kuid sellest siis ei küsitud! Püüti kõrgemat haridust, tulgu mis tuleb. Kuskil pool kodumaal ometigi leidub kohake tegevuseks. Ja kui mitte, on ju lai, suur Venemaa lahti, ütlesid mõned.

Nüüd kümne aasta pärast on situatsioon teine. Minule kõneldi, et kui Vabariigi Valitsus otsustas ära kaotada Tartu ülikooli juures tehnoloogilise keemia õppetooli, siis praegused üliõpilased-keemikud rõõmupeo korraldanud: ei olla tulevikus neil enam võistlust kartal! Ei usu, et see teade õige, kuid iseloomustav ometigi. Ta väljendab drastiliselt seda, mis meil viimastel kuudel hoogsalt puudutatud. Haritlaste üleküllus ei olla mitte individuaalne hädaoht, vaid „rahvuslik“. Kui haritlasi palju, kui nende vahel tekib terav võistlus, siis järgneda sellele „haritlaste väsimus“ ja „töövõime langus“. Selle hädaohu kõrvaldamiseks tuleks hariduspoliitikas kõik teha.<sup>1)</sup>

1) Vaata 1924. a. „Vaba Maa“ nr. 213 (Dr. Vilms); „Postimees“ nr. 154, 155 ja 157; „Päevaleht“ nr. 251; „Kaja“ nr. 242 ja 244.

Ka Tartus üliõpilaste kõnekoosolekutel (E. Ü. S:is) on möödunud semestril küsimust arutatud.

vaate skeeme kokku seada ja nende järele vaimu nii harida, et hing sinine. Oskan suurepäraselt Hinkemanni viingus nägu teha ja selle näoga rahva seas kõrget moraali ja omapäraselt kultuuri ning puhast intelligenti äratada ja kasvatada.

„Minu kõige suurem vaenlane on alkohol, kui ma tühjagi õllepuudelit näen, siis tõusevad mul karvad (ka juuksed) koledas hirmus püsti ja hakkavad kohe karjuma, kui ratta peal. Joon ainult piima, kohvi ja vahet ka sokulaadi. Aga arvan, et praeguste tantsude õõrumine ja nütkimine on suur kultuurisaavutus ja eeltingimuseks omapärase kultuuri loomiseks ning tahan hakata lähemas tulevikus meie lugupeetud akadeemilise tantsmeistri (ka amet inimesel!) juhatusel vukstrutti õppima, nii et kole kõrvalt vaadata!

„Olen filoloog

„Võin kindlasti öelda, et tuleva aasta alguseks saab minust geenius — selles palun veenduda.

„Olen alati suur hõimuküsimuse pooldaja olnud ja võin kas või nutta oma sugurahvaste hea käekäigu ni-

Olgu mõned read selle küsimuse kohta, eriti just meie ülikooli ja selle lõpetajate, haritlaste-eriteadlaste seisukohalt.

Veel 1916. aastal oli Tartu ülikoolis 2516 üliõpilasest ainult 364 (=14,5%) eestlast. Järgelikult tuli iga 2500 eestlaste peale üks üliõpilane-eestlane. Tartu ülikooli lõpetajad-eestlased ei leidnud mitmesugustel põhjustel kodumaal kohti — mitte üleproduktsooni, küll aga tollekordse poliitilise konstellatsiooni tõttu. Kindlasti ei või ütelda, kui palju ülikooli haridusega eriteadlasi Venemaale ja mujale valgus. Huvitav on aga konstateerida, et 1920. ja 1921. aastatel Venemaalt opteeritute 36.013 inimese hulgas oli kõrgema haridusega 745 (=2,1%), (keskkooli haridusega oli 4931 (=13,7%); lapsi oli 14,4%). Kuigi ka nende 745 inimese hulgas oli osa neid, kes Venemaal kõrgema hariduse saanud, on see arv senise haridusliku tasapinnaga võrreldes tähelepanuväärne suur.

Kuid selge on, et tolkorral kõik ülikooli lõpetajad-eestlased kodumaal vastavat teenistust leida oleks võinud, kui mitte muud põhjused neid välja rändama ei oleks sundinud.

Eesti ülikoolis, eesti rahva vabaduse ajal on eestlaste-üliõpilaste arv võimsalt tõusnud. Ülikooli sisseastujaid oli: 1922. a. 1150 üliõpil.; 1923. a. — 1370 üli.; 1924. a. — 1170 üli.; üliõpilaste üldarv on tõusnud 4500 peale. Rõhuv enamusest on eestlased; peaaegu kõik aga Eestist. Võtame 1923. aasta üliõpilaste arvu, siis tuli Eestis ühe üliõpilase peale

mel. Ei lähe aga kunagi liivlasi „Wanemuisesse“ tervitama ja vihastan koledasti, kui teised tudengid seda teevad.

„Olen põhimõtteline liivlastele õlleandmise vastane, ka siis, kui neil kaks päeva kohvi juues ja kooke süües kurk kirpa tõmbund.

„Olen üldse üks kangesti ia ja kena ja vaikne mees ega vaata kunagi naisterahvast.“

Nii ma nüüd kirjutasin, kõik ei vasta küll tõele, mis ma seal enda kohta ütlesin, aga ka vabadusristi saamiseks peab nõuetavate tingimuste kohaselt üht-teist oma teenust ikka veidi ilustama.

Nojaa — nüüd kaldusin küll tsippa oma teemist kõrvale, kuid kogu praegune kirjanduslik toodang kannab viimistlematuse puudusi, mis minagi ootan. Ja pealegi peab ometi igal tööil oma sissejuhatus olema.

Olen siis filoloog ja sain ühel kenal päeval trükitud kutse ilmuda sinna ja sinna tudengi seltsi filoloogide õhtule (kahjuks küll mitte sinna seltsi, kus ma tulevane liige olen). Et olevat kõik filoloogid koos, antavat

Tabel 1. Kuidas kujuneb seisukord 1924 a. üliõpilaste arvu juures.

Teaduskond	Ameti-kohtade arv, mis sellele teadusele vastavad	Praegu on veel puudus isikuid	Üliõpilaste arv 1924.	Neist püsivad kursuste lõpuni	Keskmise lõpetajate arv aastas	1925. aastal läheb:			1926. aastal läheb:			1927. aastal läheb:			1928. aastal läheb:			
						Kahanamise % katteks	Kohtade, kus isikut veel ei ole	Seega puudub veel	Kahanamise % katteks	Kohtade, kus isikut veel ei ole	Seega puudub veel	Kahanamise % katteks	Kohtade, kus isikut veel ei ole	Seega puudub veel	Kahanamise % katteks	Kohtade, kus isikut veel ei ole	Seega puudub veel	
Usuteaduskond	330	30	95	75	15	10	5	25	5	10	10	5	15	5	10	5	10	
Õigusteadusk.	1000	450	1177	880	180	22	158	292	134	22	134	22	134	22	158	22	158	
Kaubandus-osak.	750	500	1055	800	160	10	150	350	200	10	150	10	150	10	100	50	100	
Arstiteadusk.	900 (1000)	100	553	450	70	32	38	62	24	32	24	32	24	32	38	24	38	
Rohuteadusk.	250	—	37	35	10	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Loomaarsti-teadusk.	130 (200)	40	101	80	16	4	12	28	16	4	12	4	16	4	8	4	8	
Põllumajand.-teadusk.	350 (500)	200	372	300	60	6	54	146	92	6	54	6	92	6	16	38	16	
Filosoofia-teadusk.	600	250	763	630	110	14	96	154	58	14	96	14	58	14	96	58	96	
Mat.-loodusteadusk.	450	220	748	620	100	10	90	130	40	10	90	10	40	10	90	40	90	
Kokku	4760	1790	4901	3870	721	118	603	1187	603	108	603	108	584	477	57	108	97	496

330 elanikku. Samal ajal aga Daanis 402, Saksamaal 498; Lätis 521; Rootsis 769; Soomes 890; Norras 1110 elanikku. Nagu näeme — Eesti sammub siin teiste ees, nii nagu lugu ka keskkooli-õpilastega on.

Õige on, et niisugune arv üliõpilasi meie rahva väikese arvu juures suurt majanduslikku jõupingutust ja suuri väljaminekuid nõuab. Hariduministeerium annab meil läbistikku 18% eelarvest ülikoolile, kuna Rootsi ainult 5% ja Daani 5,5% määrab. Viimaste riikide haridusministeeriumi summades on peale selle ka veel riigi väljaminekud kirikule. — 1922. aastal kulutas riik ühe üliõpilase peale keskmiselt:

loomaarstiteaduskonna	üliõpilase peale	50.500 m.
arstiteaduskonna	"	48.200 "
usuteaduskonna	"	33.400 "
matem.-loodusteadusk.	"	30.000 "
filosoofia teaduskonna	"	24.000 "
põllumajandus teadusk.	"	21.500 "
õigusteaduskonna	"	10.560 "

Kuid need summad palju ei ütle. Ühelt-poolt — raha väärtust meil ja välismail võrreldes on meie ülikoolikkagi kaugel odavam kui Daanis ja Rootsis. Teiselt poolt — üht ülikooli ühes tema asutustega tuleb meil tingimata ülal pidada, väljaminekute peale aga see suurt mõju ei avalda, kas seal vä-

teed präänikutega ja üldse olevat see väga soovitatav, kui filoloogid ka teineteisega tuttavaks saavad — nii intiimelus. Väga lõbus ja hea olevat ka. Tants kõik ja nii.

Mõtlesin, et mis siis muudkui aga. Kui kutsutud ja palutud, eks peab ikka minema. Viimaks ootavad just mind ja läheb tuju ära, kui ei lähe. Seadsin oma toaleti korda, panin valge lipsu ette (Juhanson ütles, et filoloogide peole ei kõlbavatki musta lipsuga minna) kalossid panin paberisse (võib olla, et hakkab ehk sadama või läheb pärastpoole sulale — need ilmad nii muutlikud — ja siis soperda uute saabastega!) ja läksin.

Oli ärarääkimata kena taline õhtu — nagu eelpool juba nimetasin. Sammusin vaikselt, tõsiselt sammul läbi õhtuse hämaruse — ja kõrge, äraseletamata vaim laskus mu ajudesse. Lumi kriuksus ja saanikellad tilisesid. Nii ilus ja armas õhtu oli.

Läksin siis suure kolinaga trepist üles, lükkasin enese kuskilt uksest sisse ja olingi korraga kenade tütarlaste keskel. Et, ahaa, jah, olge head, võtke palit maha ja kõik nii ilusti, et südame all tõusis lustlik tundus.

Astusin siis ühes oma valge lipsuga saali (kalossid panin palitutasku, ei oleks kõlband kaasa võtta, pole viisakas ja tülikas ka). Seisin esialgu natuke kesk saali, kõhatasin siis õige nõrgalt pihku, vaatasin altkulmu ringi, kõhatasin veel kord ja hakkasin siis suure hoolega oma lipsu korraldama (käed teinekord niikui roobitsid kuramused kõrval, mitte kuhugi põle teisi panna!). Rahvast oli juba kaunis palju koos, härrasid ja preilnaid (proua-



hem või rohkem üliõpilasi õpib, professorite arv, kliinikute mitmekesisus jne. on üks nii 1000 kui ka 3000 üliõpilase juures. Küll aga kulutab riik kaudselt palju suure arvu üliõpilaste juures; üliõpilaseks saamiseks läheb rahva liikmel palju aega ja raha; õppimise aeg ülikoolis tarvitab niisamuti aega ja raha; ei ole ülikooli lõpetajal haritlasele-eriteadlasele midagi peale hakata, on aeg tühjal raisatud ja raha asjata maha visatud.

Kas ei ole meil aga praegu tarvidust haritlaste-eriteadlaste järele? Kas ei ole just praegu. Eesti Vabariigi loomise ajajärgul see hooaeg, kus ruttu rohkem arvu haritlasi vaja ja selle tõttu tung ülikooli arusaadav ja suur, pärastpoole aga see hoog iseenesest raugeks? Kuidas on lugu meie ametkohtade arvuga ja haritlaste-eriteadlaste juuretulekuga?

Et seda teada saada, astusin vastavate ametiasutustega ühendusesse. Saadud andmete varal, mida mitmeti kontrollitud, oleks pilt järgmine: (vt. tabel 1, lhk. 81).

Nagu sellest tabelist näeme, tuleks juba 1928. aastal ülejääk, kui üliõpilaste arvu iga aasta 5000 peale arvata, keskmine lõpetajate arv normaalne on ja kui praegu olevate ametikohtadega, mitte aga uute võimalustega arvestada.

Kui suur peaks aga meil olema normaalne arv üliõpilasi, et niipea suurt haritlaste-eriteadlaste reservi ei tekiks, kel „soe koht“ mitte kohe valmis ei ole ja kes „ei teadvat, mida peale hakata?“

Praeguste ametikohtade arvu juures, kus ülikooli haridusega eriteadlasi tarvitatakse, läheks iga

aasta 175 ülik. lõpetajat vaja. Et seda arvu saada, peaksid ülikoolis õppima 1500 üliõpilast. Sel korral tuleks üks üliõpilane 800 elaniku peale. Siis oleksime meie viimase arvu poolest Soomega pea ühel astmel, taga aga Rootsist, Lätist, Saksa- maast, Daanist. Silmas pidades, et Soomes ülikooli haridusega eriteadlaste järele viimastel aastatel suurem tarvidus, meil paljud erialad veel väljakujunemisel ja arenemisel, arvestades sellega, et mitmed lõpetajad oma erialadele ei asu, mitmed mõnesugustel põhjustel lahkuvad peale ülikooli lõpetamist Eestist, pealegi, et igal alal, ka siin võistlusvõimalused paratamata olema peavad, — seda kõiki silmas pidades võime ütelda, et üliõpilaste normaalne arv 1928. aastast alates meile Eestile oleks 3000, s. o.  $\frac{2}{3}$  kuni  $\frac{3}{4}$  praegusest üliõpilaste arvust.

Et seda kätte saada, tuleb alg- ja keskkoolide tüüpe nii korraldada, et nende lõpetajail, kas otsekohe või mõneaastase ettevalmistuse teel võimalik oleks mitmesugustel aladel teenistust leida, tuleb üldharidust edendada ja kultuurtasapinda tõsta rahvaülikoolide kaudu.

Kuidas on keskkooli lõpetajatega?

1922. a. lõpetasid keskkooli 1498; ülikooli astusid 1150 ehk 77% lõpetajate üldarvust.

1923. a. lõpetasid keskkooli 1877; ülikooli astusid 1370 ehk 73% lõpetajate üldarvust.

1924. a. lõpetasid keskkooli 2200; ülikooli astusid 1150 ehk 52% lõpetajate üldarvust.

Nagu näeme, tõuseb meil keskkooli lõpetajate arv, kuid ülikooli astujate arv väheneb! Siiski tuleb siin aegsasti reguleerivaid samme astuda.

kõik ühe fakulteedi inimesed koos, kõik kõnelevad, mis ma siss ootan? Viimaks mõtlevad, et ma põlegi filoloog, vaid ikka veel oma endise ameti peal! Ja sealsamas kohe, kui Iisak oli oma kõne lõpetand ja maha istus, kolistasin ma lusikaga vastu alustassi, kõhatasin, tõusin püsti ja algasin:

„Austatud naisterahvad ja meesterahvad! (siinkohal läks veel veidi aega hääle puhtakskõhimisega ja lips tundus ka niikui longu laskununa — oli vaja kohendada). Sõna löi maailma, sõnadega teeb aga tege- mist filoloogia, järjelikult löi filoloogia maailma. Kui poleks olnud filoloogiat, poleks ka olnud maailma, poleks olnud Euroopat, Eestit, Tartut ja poleks olnud ka filolooge ning tänast filoloogilist õhtut. Seepärast peame tänase õhtu teostamise puhul erilist tänu avaldama filoloogiale (jalgade kraapimine, ma ise kraapisin ka). Ja edasi — meil poleks olnud ei vanu potte ega konte, poleks olnud järjelikult ka arkeoloogiat, nii et filoloogia on arkeoloogia alus ja põhi. Meil poleks olnud akadeemilist kirjandusühingut, selle ühingu illu- soorset dramaatilist toimkonda ega selle dramaatilise toimkonna illusoorseid diktsiooni kursusi, kus Anni õpe- tab puhast ja selget diktsiooni ja üleilma kuulus lum- mesuudleja ja luuletaja Vladimir Adams demonstreerib,

kuidas peab mees mehe häälega kõnelema, et näitela- val ja mujal laiema publiku ees mõju avaldada. (Siin- kohal astus sisse minu vana sõber Jaan Pert, kummar- das igale poole ja asetus just minu taha luulelises pöös- sis teed rütüpana). Nii siis, auväärased filoloogiliste teaduste esirivilased, meie käes on kogu ilma fatum ja moira ja ananki ja sellepärast panen ette laulda „Kord olin mina seakarjas“, mis lõpeb selle eht eestilise ref- rääniga „Ei näputöö pole naistetöö, ega labajalavalss pole laste tants!“

Istusin maha ja kõik laulsid seda ülaltsiteeritud laulu. Mu kõrvalistuv preiln vaatas mulle suurte vile- date silmadega otsa, vist mõtles: „Vaat kus kange mees!“

Siis ajasin veel juttu ja jõime teed, kuni kõigil kõht täis sai ja uuesti saali ja teistesse tubadesse ase- tuti. Ning kohe läks tants lahti, ikka „ein bischen lang- sam“ ja „ganz zum schluss noch ein kuss.“

Pugesin ühe ahju juure ja mõtlesin endamisi „peaks iki selle tantsu ära õppima, muidu põle peenes seltskonnas midagi teha“, ning vaatasin, kuidas nad seal keerutelesid kui liblikad kevadpäiksel. Jaan Pertki, mudu kena ja tõsine mees, oli ka omale ühe tütarlapse võtnud ja õiendas peale teisega. Iisakust ei maksa

Hariduspoliitikas on püütud seda eriti 1924. aastaga alates teha ja neid vigu parandada, mis esimese hoo ja armastuse tuhinas, vabaduse esimestel aastatel tehtud. Meil on praegu koole: (vt. tabel 2, lhk. 82).

Nendest said 1924. a. sügisel ümber moodustatud üldhariduslikke keskkooli keskkooliks, kus kutseharidus rõhutatud, 4 kooli; 1924/1925 jooksul avati mõne keskkooli sulutud harude krediitide arvel uusi kutsekoole. 1923. aastal oli meil 28, 1924. a. aga juba 40 kutsekooli. Peale selle avati algkoolide juure täiendusklassid oskusklasside ilmega; 1922./23. a. oli neid 12; 1924. a. aga juba 17. Peab ütleva, et siin omavalitsuste kui ka eraisikute algatusi mainida tuleb. Kutsekoole arvu kasvamisega on seletatav ka ülikooli astujate arvu kahanemine, kuna koguni keskkooli lõpetajatest kutsekooli astujaid leidis.

Olen südames kandnud ka meie naishariduse küsimust. Loen täiesti ebanormaalseks ja meie tüttervishoiu seisukohalt hädaohtlikuks, et meil kõik tütarlaste keskkoolid küpsustunnistuse andmist silmas hoidma peavad. Keskkooli lõpetajad naisterahvad vaatavad muidugi ülikooli poole — teisiti ei või see ju ka mitte olla. 1921. a. oli naisüliõpilasi 28%; 1922. a. 29%; 1923. a. 30%. Kuid enamasti juba teise aasta järele lahkuvad paljud ülikoolist, võrreldes meessoost üliõpilastega kaugelt rohkem. See näitab, et meie naishariduse küsimus õieti lahendatud ei ole ja minu kavatsustes on seda nii reformeerida, et üks osa naiskeskkoolist mitte abituriumi jaoks ei töötaks, mis võrdne ja samane meeskeskkoolide lõpetajatele (matemaatika!), vaid naiskeskkoolist osa naisugusteks moodustatakse, kus naised rohkem omale vastava hariduse saaksid ja siis kaheaastase kursusega Eesti nais-akadeemias hoo-

lekande kutsetele ette valmistatakse. Eeltöid selle reformi läbiviimiseks on alustatud.

Järgmine rutuline ülesanne oleks rahvaülikoolide loomine maal ja kutsehariduse tähtsuse propageerimine. Selgema silmaringiga inimesed peaksid siin eelrinnalsammuma. Õieti kirjutas keegi 1924. a. „Edasi“ nr. 37, et just need, kes kutseharidust soovivad ja hoiatavad kesk- ja kõrgema hariduse eest, ise tegelikult eeskuju ei anna, vaid omi lapsi tingimata ülikooli saadavad.

Praegu paistab minule, et haritlaste ülikülluse hädaohust kõneldes paljud seda küsimust praegu veel liig individuaalselt võtavad. Igal ajal on olnud haritlaste-eriteadlaste arvu vankumine. „Turu nõudmine“ reguleerib ka siin „produktide valmistamise.“ Minu arvamine on, et ülikooli haridusega rahva liigete juuretulemine iseenesest veel suurt hädaohtu ei tähenda, kui sise mine tublidus olemas. Mäletan esimest aastat Eesti Üliõpilaste Seltsis viibides lugu, mida üks vanem kaasvõitleja jutustas. Üliõpilasena olla Dr. Weske, värvimüts peas, põllul kündnud. Mööda sõitnud mõisnik, kes nõudnud, et kündjapoiss värvimütsi temale ära annaks. Selle peale vastanud Dr. Weske ladina keeles, laksutanud piitsa, lõõnud vilet ja kündnud edasi. On meie vanematel võimalus meile ülikooli haridust anda, või on meil endal võimalusi selle nõutamiseks — teeme seda! Mida laiem silmaring, sügavam pilk, seda rohkem suudame rahvusmajanduslike ja kultuuriliste püüete jaoks uusi teid leida, avada, uusi võimalusi luua. Kuid EÜS-i liikmed: jäägem sisemiselt endist viisi tublideks ja tüsedateks, kes mitte juba esimesel aastal ülikoolis ehk hirmuvärinaga ei kalkuleeri: kas jätkub mulle vastav koht ja kas võistlus ehk üle pea ei kasva?

*M. B. Rohamägi.*

muidugi kõneldagi, mulle paistis, nagu oleks tants üks arkeoloogia aladest, nii põhjalikult tunneb see ilus mees seda kunsti. Kahjatsesin väga, et mu freund Kukke puudus, selle kena inimese tantsu vaatan ma alati suure naudinguga. Pean ta peale vist mõjuma, et ta juura ära vannuks ja filoloogiks hakkaks. Me võtaks ta oma võitlusridadesse vastu küll. Henrik Sepp aga ei tantsind — mudu mõistab küll — ta ajas kõrval toas Kaarel XII Narva lahingutest lustilikku juttu ja kõik preilnad ja härrad naersid täie anduvusega, ning toppisid talle suurt valget krisanteemi rinda. Sepp viimaks võttis vastu ka — mis siis, õieti öelda, peol peabki lill rinnas olema.

Nii see aeg läks. Tantsiti ja tantsiti ja palju siis iki üks tõsine inimene uhada jõuab — väsiti lõpuks ära ja siis tehti kaminasse tuli ning kõik pulmarahvas istus poolkaares leegitsevate tuleleekide ümber. Saal tehti pimedaks, et parem oleks olla ja et kaminatuli

rohkem südamesse tungiks. Üks dutser noorherra kõneles selle peale muinasjutu ühest peata kingsepast, kes muudku tema toas ümber kolavat ja kole müstiline olevat. Kas see kole kingsepp ka filoloog oli, seda ta ei teadnud öelda.

Siis lõi kell 3 ja rahvas palus luba ära minna. Mul oli hea istuda, et oleks veelgi olnud ja tahtsin just ka ühe preilnaga juttu võtta, aga ükskõik, eks teinekord saame jälle kokku ja nii.

Panin siis palitu selga, mulle lauldi „juifalleraa juifalleraa“ (teistele ka, aga magister Kruus jäi sellest ilma, tema läks juba varem koju magama) ja nii ma kolistasin jälle trepist alla, hea tundmus südame all ja parimaid muljeid kaasa viies.

Oli ärarääkimata ilus taline õhtu ja kalosse ei läind tarvis. Lumi kriksus ja saapad kriksusid, õrnalt ja hellalt sulades kokku taliõise hääliitsusega. Oli õõjark.

**Juhan Pahlbärk.**

## VIRULANE ALEKSANDER MÕTUS.

Ja seda kõik ainult seepärast, et me ka omale tahtsime saada k o d u.

Eesti rahva priius ei olnud veel kahekümne aastanegi, kui vabanend orjade haritud pojad esinesid nõudmisega neid tunnistada üheväärseks teiste akadeemia kodanikkudega. Õieti oli eesti üliõpilasliikumisele pandud alus küll juba läinud aastasaja seitsmekümnendal aastal, selgema kaju omandas see aga alles kümnekond aastat hiljem, kus praegune Eesti Üliõpilaste Selts korpl „Vironia“ nime all nõudis enda seaduslikku tunnustamist teiste korporatsioonide ja ülikoolivalitsuse poolt.

„Virulaste“ esinemise tagaplaaniks on äge võitlus, mis on puhkend vabanend rahva ja nende endiste rõhujate vahel. Selle kuma heidab helki „virulastegi“ võitlustele, mis neil tõusnud õigusi nõudes sama kihi poegadega, kellega võitluses eesti rahvaski. Kuid mitte ükski see! Tuli võidelda vendadega, kes ei mõistnud õieti kasutada saavutatud vabadust ja meelsamini tahtsid kaduda vaenlaste ridadesse. Nii raske oli end tunnistada orjade järeltulijaks! Veel nüüdki, mis veel siis!

On raske kujutleda tolelaegist seisukorda. Siis ei olnud ajalugu Seltsil, ei kogu eesti rahvalgi. Siis oli Seltsis viisteistkümmend meest, nüüd on neid kolmsada viiskümmend. Kuid see viisteistkümmend ei kokkond tagasi. Lühike priius oli suutnud neile anda küllalt usku iseendasse, noorus julgust võitlusse astumiseks. Nüüd paistab see nii uskumatu, et ühe korporatsiooni asutamisel kõneldakse võitlusest (nüüd on see ju naljaasi!). Tol ajal tähendas aga see tõusva rahva õiguste nõudmist, üheõiguslusele püüdmist endiste isandatega — mis ime siis, et see ei läind võitlusest. Nende ridade ülesanne aga pole käsitleda seda täies ulatuses, vaid meeletuleta ainult iseteadlikuma eesti üliõpilase kurba saatust, kes oli liikumise süda ja hing — Aleksander Mõtus.

\*

Ta on nagu võimas tuulehoog. Tuleb, ei tea kust. On. Läheb — ei tea kuhu. Ta vilksatab nagu meteor pimeduses. 1881. 1882. Siis ta kustub. Kuid see lühike aeg on nii tegevusrikas, täis võitlustuld ja lõkendavat temperamenti, et selle kauge kuma helgib veel praegugi läbi hallide aastakümnete rea. Eesti üliõpilaskonna ajalugu ei tunne senni ühtki teist meest, kes oleks omand sedavõrd keskse seisukoha, kui oli Aleksander Mõtusel tol ajal.

Andmed ta kohta ei ole kuigi rikkalikud. — Ta isa oli potsep, majaomanik — tavaline väikekodanlane. Poeg loomulikult oli saand saksa

kasvatuse. Kuid sellest hoolimata on ta valmistatud rahvuslane (V. Reiman nimetab teda suuremaks rahvuslaseks, keda ta näind). Mis muu olekski teda sundind astuma tunnustamata rahva tunnustamata seltsi — saksa korporatsioonide üksed oleksid pidand ju talle olema lahti. Ta on ka oma ringkonnas üks innukamaist eesti keele kaitsjaist ja tarvitajaist. Nii nõuab ainult tema ja Hugo Treffner „Vironia“ osakonna koosolekuil eesti keele tarvitusele võtmist. Ta ise kõneleb eesti keelt järjekindlalt, kõnes ja kirjas, olgugi et see talle valmistab raskusi. Ehk üks pisiasi (või kõige olulisem?): ta nimetab end ikka Mõtus. Kui paljud ei saa veel praegugi lahti „Mõttus’est“ või „Mettus’est“!

Tahte- ja teojõud tõstab ta noorte võitlejate eesrinda, ülekeev temperament kihutab teda ükest lahingust teise, vägitükkidele, mille tagajärjed raskemad kui kordasaatmine.

Ta vaimustavatest kõnedest ning kirjadest õhkub romantilist heroismi, mis kõitis kaasvõitlejate samuti häälestatud meeled.

Võiks küsida: on's need omadused tõesti hää eedus olla eesti üliõpilaspere juhiks ta otsustavatel silmapilkudel? Ei ning ja! Mõne omaduse kustutamine oleks vast viind paremaille lõpptulemusile, kuid kas see poleks mõjund teiselt poolt negatiivselt asjale endale, võitlejale?

\*

Esimest korda loeme Mõtuse nime EÜS-i ajaloos 1881. a. esimesel poolaastal, kus ta nõuab eesti keelele tähtsamat seisukohta Seltsis. Tol ajal kõnelesid ju eesti üliõpilased omavahel saksa keelt! Veel paarkümmend aastat hiljemgi.

Sama aasta suvel sõidab ta eesti üliõpilaste saadikuna õnne soovima Soome Kirjanduse Seltsile selle 50-aastase juubeli puhul. Ta saab üheks esimeseks sidemesõlmijaks põhjapoolse hõjmravaga. „Nüüd meie teame, kust meilgi on leida kaunis eeskuju teaduslikule ja rahvalikule tööle“, ütleb ta õnne soovides, „meil on sugulane Soome rahvas ja tema haritud venna rahva vääriliseks tõusta tahame meie, eestlasedki, püüda, teades, mis soomesugu rahvade jõud jaksab.“

Mõtuse silmapaistvam tegevus algab aga 1881. a. teisel poolaastal, kus ta saab Seltsi esimeheks. Selts on senni töötand omaette, seadusliku kinnituseeta. Eriti Mõtuse tulisel õhutusel otsustatakse nõutada endile seaduslik alus korporatsiooni kujul, et „oma rahva noori liikmeid korralikule elule juhatada ja neid kõikide nurjatumate tuulte ja seltside eest hoida... Meie juht- ja põhjusmõte on, Eesti üliõppijaid truudeks ja tublideks isamaa armastajateks riigiliikmeteks kasvatada headuse, teaduse, seaduse



Aleksander Mõtus.

põhjusel...“ Suvi möödub pinna valmistamises, sügis ettevalmistusis. Novembrikuul esitatakse kinnitamispalve korporatsioonide vanematekogule (Chargierten-Convent). Just enne seda on Mõtus, kes senni oli „Kirjandus-õhtu“ juhataja, saanud „Vironia“ esimeheks<sup>1)</sup> A. Sperrlingki asemele, sest selle oli algav võitlus juba sundind lahkuma.

Alles nüüd algas päris võitlus, avalik ja salajane, algasid „virulaste“ kannatamisajad, sest saksa ringkonnad, ülikoolivalitsusest kunni ajalehetoimetusteni, tegid kõik, et nurja ajada eesti üliõpilaste ettevõtet. Päävõitlusväljaks on ülikooli- ja üliõpilaskohus (Burschen-Gericht). Viroonlased segatakse kõiksugu protsessidesse, mis neile heidavad kõlbliselt kahtlase varju ja takistavad kinnitamise käiku. Vaevalt on lõppend üks protsess, kui algab uus. Kuid mitte üksi võõrad ei sünnitand sekeldusi, vaid asutajad isegi. Et saada korporatsiooni asutamiseks tarvilik arv liikmeid, nimelt 30 (kolmkümmend!), tuli hulka võtta liikmeid väljaspoolt, isegi muulasid (viimaseid küll pääsasjalikult, et anda korporatsioonile rahvusvaheline värv). Uutest juuretuliijaist kohkuvad mitmed tagasi juba esimeste takistuste ees, esinedes koguni korp! kompromiteerivate põhjendustega, mis toovad juure mõnegi protsessi.

Lõppes kurvvalt esimene poolaasta. Alati tõsiselt uut. Esimest konventi avades ütleb Mõtus: „Viimaseks sõnaks mineva poolaasta

1) Seltsi töötas seekord kahes iseseisvas harus. Vaata lähemalt „EÜS-i ajalugu“ lhk. 48.

viimasel koosolekul 23. novembril oli minu poolt õhkamine: victa Vironia<sup>1)</sup>! Sest me oleme võidelnud ja võitluses alla jäänud“, ning loetledes raskusi: „Nõnda pidime meie kannatama! Ja seda kõik ainult seepärast, et me ka omale tahtsime saada kodu!.. Meie seisukord on raske, võideldgem, me peame võitma. Soov: „vincat Vironia“<sup>2)</sup> muutub siis juba kindlaks usuks: „vincet Vironia“<sup>3)</sup>.

Võitlus kestab aga edasi täiel hool. Mõtus eesrinnas: on tarvis kohtus kaitsta kaasvõitlejaid, kaitsta iseend, ärritada kohtunikke meeleteravustega. Ta oli õppind pähe kogu üliõpilasseaduse (Allgem. Comment) paragrahvid ja võitles kui lõvi, et pidi imetlema ta südidust saalitäie vaenulikkude korporantide ees. Kui viroonlaste käsi hakkab käima halvemini, läheb ta ühel istangul ägedaks ja annab mõista, et ta sarnasest kohtupidamisest suuremat ei hooli. See sama toob talle „rukkimise“ ja sünnib lahkuma „Vironia“ esimehe kohalt ning asutajate hulgastki.

Viroonlaste lootused on jäänd aga hoopis väikeseks. Mõjuvate ringkondade meeoleolu on sarnane, et kinnitamisest võis vaevalt olla juttu. Linnas ja üliõpilasingkondades kõneldakse „Vironiast“ kui poliitiliselt kahtlasest noor-eestlaste seltsist.

Suurel Reedel, 26. märtsil on Seltsi (ühtlasi „Vironia“) aastapäev, kurb aastapäev, vast kõige kurvem Seltsi elus. Vist oli Mõtusel „victa Vironia“ sel päeval saanud veendumuseks, läites südame ääretu trotsiga vastaste vastu, et ta ehtis enda „Vironia“ värvimütsiga ja nii sõitis läbi linna: Te ei tunnusta värve, mis mulle nii armsad — hää küll, kannan neid aga siiski, sest on pidupäev! — See on võidetu viimne meeleavaldu, viimne pidulik trots võitja vastu. Ja vist esimene kord, kus eesti rahvuslikke värve näind Tartu linn, kogu jumala lai ilm. — Muidugi see väljaastumine ei võind jääda karistamata. Uhke sõitja peatasid saksa korporandid, müts kisti pääst ja tallati jalge alla. Mõtus pidi koju sõitma palja päaga... Mis ütles küll siis selle uhke võitleja süda! — On parem, kui ei mõtle sellest: oleks liig rõhuv kujutluski sellest.

See sõit oli Mõtuse luigelaul. Varsi pidi ta enda teost andma aru ülikoolikohtule. Ühendati sellega endisedki patud. Kohtu otsus sundis ta ajutiselt lahkuma linnast kui isiku, „kelle Tartus viibimine kõlbluse ja hääkorra seisukohast hädaohtlik ning kahjulik“. Ema palvel lubatakse tal ometi jääda siia, kuid poeg on liig uhke selleks, et seda armu vastu võtta. Ta sõidab Peterburi ja otsib õigust haridusminist-

1) Vironia on võidetud.

2) Võitku Vironia.

3) Vironia võidab. = Sõnamäng V. V. (Vincit veritas) põhjal „Vironia“ vapil.



riit, kuid asjata. Vahepeäl juba on äga ta mõtted muutund ja ta kirjutab Tartu kaasvõitlejaile, et ta ei tule säält tagasi õigeksmõistmiselgi. Vist oli mälestus Tartust ja siin osaks saand alandus talle liig rusuv, et siia tagasi pöörduda varsi! Aasta hiljem (25. III. 83) kirjutab ta Peterburist: „Nuhtlust olin ma teeninud, äga mitte sellepärast, et mütsi päha pannud, vaid et ma Eesti märki sakste riisuda andsin. Teie, Viruvennad, olete mulle seda koera tempu andeks annud, mina ei taha teda mitte iialgi unustada“. Ometi ei kavatse ta võõrsile jääda igavesti, vaid ainult senni, kui endale kogund uut jõudu võitluseks. „Andku ka mulle Taeva-taata, et nõnda nagu mu juuksed kasvavad, Simsoni jõud mulle osaks saaks, kui kord kodumaale kihvadega pööran. Eestilased elagu, kes teist moodu mõtleb, olgu neetud“, kirjutab ta samas kirjas.

Peterburis jatkas Mõtus õppimist ajaloo-filoloogia instituudis. Ta ei unusta äga endisi kaasvõitlejaid sääligi ja jääb nendega mõneks aastaks kirjavahetusse. Ta kaebab, et Selts ta südamesse on jätnud sügavad jäljed, „mis mitte Neva vesi äga Peterburi tõbi ei jõua ära peseda“. Ometi kuigi kaua ei kesta kirjavahetus. Ta viimne kiri on 26. märtsist 1884, kus lubab kaastööd Seltsi albumile. Siis katkevad sidemed. Vist oli tal tegemist küllalt endagi saatusega, mis ta vastu sääli ei olnud siinsest armulikum. Vaevalt oli ta saand lõpetada instituudi ja astuda kooliõpetajana ellu, kui ta tabas raskem löök: liig suur elutuli oli põletand ta meeled, liig karm saatus lasi tal näha igas kaasinimeses enda vaenlast. Tervelt kümme pikka aastat lõikavad ta elust Peterburi Nikolai Imetegija ning Udelnaja haigemajad. Endised kaaslased pidasid teda surnuks. Ta oligi surnud, enam kui surnud.

\*

Alles nüüd on ta tagasi kodulinna. Kolme ja poole aastakümne pärast tuli ta tagasi, kuid Taara ei olnud talle andnud tulla Simsoni jõuga, nagu ta ihaldand — tuli murtud mehena, vaikselt, et ei kuulnud sellest aastate jooksul kaasvõitlejadki. Mis on säilind nüüd sest uhkest võitlejast, kelle silmis väaramatu kindlus ja kelle suunurgisse peidetud uhke, iseteadev naeratus? Kas nüüd vaatavad muremuljutud näost kustund silmad ja kord vaimustavaid võitlussõnu hüüdnud suu kõneleb alandlikult ja hädiselt?

Ei! Elu on teda rõhund, kuid ta pole suutnud teda murda alandlikkuseni. Ta näojoontes värehteleb sõbralik, resigneeritud naeratus. Ainult ta silmad on kustund... Enne üks, siis teine — alles mullu. Ja vist sõnakehvemaks on ta jäänd ning vaiksemaks. Vanadus. Ning et ei libiseks ülearune sõna, kaebus. Ta lõug-

habemesse ning juukseisse on elumured poetand rohkesti hõbedat. Nii istub ta oma toakeses ja võtab vastu noori kaasvõitlejaid, õpetades neile ladina keelt. Need loevad, tema seletab ja parandab — pääst. Ta teenib ise oma leiva, kuigi ta juba on kuuekümne kolme: „Jumalale tänu, Mõtustel pole kunagi vaja olnud teiste abi, pole kunagi kaaskodanikkudele ristiks olnud. Annaks, et nii läheks tulevikuski.“

\*

Veel mõni päev, siis on jälle see pühalik ja päikesesärane päev, mis kord lõi keema noore võitleja vere, lõi valuspidulikule lõkkele ta meeled. Ärgem unustagem seepärast auväärt eesvõitlejat ning hüüdkem talle suurimaks rõõmuks:

Vicit Vironia!

Karl Kesä.

## MAJANDUSLIKU ISESEISVUSE KINDLUSTAMISEKS.

Kas ainult raha pääle hinnata seda, mida tänasel päeval omaks võime tunnistada?

Kui nii, siis võime ka punastamata ütelda, et meie rahvusliku vara bilanss hää on. Meie võlg-neme välisriikidele 7,4 miljardi, siselaenu on tänasel päeval 100 miljoni, rahamärke tsirkulatsioonis 2,2 miljardi, kokku seega riigivõlga 9,7 miljardi marka.

Rahvuslik üldsissetulek; aastas on 30 miljardi, seega võlad kolmandik üldsissetulekust. Rahvuslikku üldvarandust äga hinnatakse 100 miljardi pääle, nii et võlad kujundavad sellest vaevalt 0,1 osa. Iga elaniku kohta tuleks seega üldvarandusest umbes 100.000 marka.

Jatkuks vahest üheks aastaks, et äga Eesti riigi kodanik oma osa „ära süüa“ võiks... Mõni Ameerika dollarimees kirjutaks ka tseki, kui nõus oleksime end kogu olemisega päevapäält maha müüma.

Kuid müüa meie end ei taha, ei taha ka, et võõrad kreditoorid meil kaelas istuksid — meie tunne; et kas või veri küünte all tööd tehes meie peremeheõigustes püsima jääma peame!

Hilja on murda selle rahva hinge, kes kord vabadust tunda saanud. Veel enam: võõras vägivald võib ajutine olla, kuid vabatahtlik vabadusemüümine on rahva lõpulikuks surmaks. Meie püsimine peitub äga meie sisemises väaramata tungis iseseisvad olla!

**Rich. Janno.**

Suurte askeldustega juriidiline filoloog, E. Ü. L-i esimene juht. Hiilgenumber: Lossiüdes krahviidel. Muidu palju lahkem inimene, kui pildil näha.

**Theodor Kanemägi.**

Sõjamehelik advokaat. Seltside kaitseliidu päälük, muidu aga lüüriline bariton.

**Arnold Prüüs.**

Ameti poolest arst, praktiseerib asjatundjana pikantprotsessides ja hoolitseb selle eest, et Seltsi koosolekud enne hommikut ei lõpeks.

Kõik kolm EÜS-i lähima mineviku seniorid.

Kes salgab, et kirju on olnud meie otsimiste rada ja pikk meie katsete kett!

Nagu partisaanid sõjamõllus omaette tegutsevad, nii on olnud meie majanduslikudki sammud tihti liig julged ja järsud. Ei ole ime, et eksimusi nii ülipalju, väärsamme kõik teeveered täis. Kuid sihi poole rühime edasi raskuste kiuste.

On murrangu aeg praegu. Eks tundu, kuis kaugemate tähiste sihis kujunema hakkab juba tõsisem reaalspoliitika igal alal ja harus.

Majanduslike suurprobleemide ajajärk on meilgi käes. Oleme puhtpoliitiliste suurkõsumuste vallas oma pääaju küpsust avaldanud, on meil nüüd ka majandusliku iseseisvuse kindlustamisel katseajajärgust üle jõutud küpsustunnistuse omandamisele.

Ja seda mitte paksu rahakoti pärast, mida meil ei ole, vaid sisemise eluõiguse sunnil. Meie rahvuslik mina ei ripne paljalt tehaste tiheadas korstnavõrgus, nuumsigade ja kanamunade

lugematu arvus, võipüttide ja kalakonservide raskest kaalus, vaid kogu meie püüete sihiõiglusel ja rahvusliku eluõiguse nõude absoluutses tõsiduses. See on, mis meid kannab ja edasi viib, see annab meile organiseerimisande, see ei võta meilt jalgu alt ka kõige libedamal teel.

Võrsuv haritlaspõlv, sinu arv tiheneb sedavõrd, et sinu hariduspinnast allpool iga üksiku kohta ainult veel 275 kaaskodanikku kuulub, — kas ei ole sul kümnekord kergemaks muutunud tööväli võrreldes ajaga, mil eelkäijad sunnitud olid esimesi harvu vagusid ajama üksinda!

Kui end ka arvuliselt hinnatakse, kvalifikatsioonist kõnelemata, siis teatakse, mis kellelgi osaks Eesti riigi majandusliku iseseisvuse kindlustamisel.

*Rudolf Saalmaa*

# KAS SELTSID VÕI KORPORATSIOONID?

Käsitlus Eesti ühiskondlike huvide seisukohalt.

Teatavasti domineerivad meil kaks üliõpilaste ühingu tüüpi, nimelt seltsid<sup>1)</sup> ja korporatsioonid. Seltsid on meil vanemad, kuna nende algus nüüd juba üle pooleaastase aasta tagasi ulatab. Korporatsioonid hakkasid tekkima veerand aastasada hiljem — siis kui meie üliõpilaspere juba suuremaks oli kasvanud, kui enam sõrmedel ülesloetavalt selge ei olnud, et iga üliõpilane tuleb oma rahvale päästa ja tema häaks tööle panna, vaid kui üliõpilaselu võis juba omaette ajaviite ja mõnu sihte taotlemata hakata.

Seltsid ja korporatsioonid on ikka vastastikku leeris seisnud. See on väga iseloomulik. Kuid veel rohkem. Nende kummagi seljataga on osa meie seltskonnast, ja samasugune seisukohtade lahkumine kajastub, mõnikord üsna teravalt, ka avalikus arvamises.

Millest on tingitud see vastolu? Kas on seltside ja korporatsioonide vahel ainult väline lahkumine, s. o. kas vahet teeb ainult värvimüts, või on vahe siiski sügavam? Kui aga siin on tüübiline vahe, ilmavaate ja sihtide vahe, kas on siis otstarbekohane, et meil on mitu üliõpilasorganisatsiooni tüüpi? Kumb tüüp on õige? Kumb vastab meie ühiskondliku elu arenemise nõuetele ja vaimule? Kui aga teine neist on meile võõras ja käib risti vastu meie ühiskondliku elu tendentsile, kas ei tuleks siis sarnased organisatsioonid, mis meie noorsugu kasvatavad kas vale sihis, või jätvavad õiges sihis kasvatamata sääl, kus kasvatada tarvis, kas ei tuleks nad ära keelata või reorganiseerida?

„Üliõpilaste Lehe“ asutamise päevil oli seltside ja korporatsioonide küsimus elavamaks kõneaineks. Kuid viimasel ajal hakkab nagu ära kaduma kindel teadmine, milles siis lõppude lõpuks seisab nende kahe tüübi vahe. Laiemad üliõpilaste ringkonnad ja uued juuretuliid on selles väga vähe informeeritud, kuna puudub selgitav kirjandus selle väga tähtsa küsimuse kohta.

Tol ajal oli korporatsioonide õigustamisel tähtsaimaks argumentiks, et see printsip oleval ikkagi euroopalikum. Kuid see argument põhjenes lihtsalt teadmatusel. Et korporatsioonide printsip täieliselt sakslastelt üle võetud, seda pole keegi salanud ja teavad kõik. Selle juures on ülevõtmise olnud täpse kopeerimisena ja järeleaimamisena. Kuid hoopis vähem antakse enesele aru, et korporatsioonide printsip ise on kõige teravamal kujul saksa pärane, just sakslastele iseloomulik, kuna aga teiste Euroopa rahvastele, prantslastele, inglastele, hollandlastele, helveetlastele — hingeoluliselt võõras. Mis pagan sunnib teda siis meile pääle?! Sellepärast on väga raskesti mõistetav, kuidas see võib kesta, et üks osa meie akadeemilisest noorsoost, ka praegu meie vabas rahvariigis, kasvab kõige võõramas, saksa pärases vaimus ning raamidis!

Kuid vaatleme lähemalt, milles seisab korporatsioonide iseloomulik saksa pärane sisemine vaimus kui ka välise vormis. See on hädasti tarviline. Ei saa lubada, et üliõpilaselu oleks rahvast omaette, et sääl valitsev vaim oleks nagu spordiasjaks või l'art pour l'art, vaid üliõpilaselu peame meie võtma oma ühiskondliku ning kultuurielu tagaseinal. Nende vahel peab valitsema ühine vaim, ühised püüded ja täieline kooskõla. Teistsugused püüded meie üliõpilaselus on corpus alienum meie ühiskondlikus organisatsioonis, mis välja sülitada tuleb. Akadeemilisest noorsoost moodustub tulevikus rahva-

juhtide kogu — see siht ripub kogu aeg studiumi ja elukute üle, mida võiks kõrgemaks kultuurülesandeks nimetada, ütleb prof. Otto Braun. Akadeemiline noorsugu püüab vaimliste elukutsete poole, mis kõige lähemal seisavad inimesoo tsentrumile. Mis rahvajuhid need siis on, kui nad hoopis teistest taagnast kui rahvas ise!?

Et iseseisvalt edasi minna, tuleb meie rahval kõige päält orienteeruda, kus me siis seni õieti olime. Ja need on kaks suurt ilma, Vene ning Saksa, kes igal silmapilgul valmis on astuma üle vähemate rajarahvaste, nagu ürgaegne protosaurus ja praegune terastank tallavad puu ja pöösad oma teelt, kuid kellel kahel siiski väga palju ideelist ja põhimõttelist ühist. See on eriti tähtis just meie rahvuslikul orienteerumisel. Kas on meile omane kogu see laad, kogu see vaimuilm ja meelsus, mis iseloomustab Saksa ja Venet? Kas viiks nad meid ühiskondlikult ja kultuuriliselt edasi, või jätkaks kängu?

Iseseisvuse senistegi aastate jooksul on meil võimalusi olnud ringi vaadata. Ja mida rohkem edasi, seda selgemaks saab meile, et meie tee ei või minna kummagi neist.

Viimastel aastatel enne sõda korraldati mitmesugustes sõjaväeosades Saksamaal ja Helveetsias nekrutite keskel katsumisi riigipoliitiliste teadmiste üle. Kui need andmed mõlema maa kohta kõrvu seada, saame otse hämmastava pildi.

Küsimuse pääle Saksa sõjaväeosas, mis koht on Saksa riigikantsleril, vastas 174 hulgast ainult 42 vähegi õieti, 105 ei vastanud üldse, 27 andsid vale vastuse, nagu: „riigi jutlustaja“ (sõnast „kantsel“!); „tema“ all on Berliini linn“; „ta on piiskop“ (jälle sõnast „kantsel“!); „ta valitseb kogu ilma“. Kes valib riigipäeva? — vastused: keiser, eestseisjad; sotsialdemokraadid; kõrgemad vürstid...

Kuna aga Helveetsia sõjaväe tasapiinna kohta selles suhtes kirjutab sakslane Paul Rühlmann: „Missuguseid teadmisi need lihtsad sulased, töölised ja jooksupoisid riigioiguses, kohtu-, liikumise ja sõjaasjanduses, rahvamajanduses jne. üles näitavad, seda võivad tõendada juba järgmised küsimused üksi, mis suuremalt jaolt õieti vastatud: Vahe riikide liidu ja liiduriigi vahel, seadusandliku ja täidesaatva asutuse vahel, liidu nõukogu ja tema õigused, seisuslik esitus ja rahvuskogu, rahvaalgatus, fakultatiivne ja obligatoorne referendum, Helveetsia neutraliteet ja selle kaits, kaubanduslepingud, saatkonnad, konsulaadid jne.“

On olemas suur literatuur ja terved arkiivid andmeid selle kohta, mis näitavad, et ka teistes väikeriikides nagu Hollandis ja Daanis, kus rahvaülikoolid palju tööd teinud, laiad rahvahulgad riigieluliselt ja ühiskondlikult paremini kasvatatud on, kui Saksas. Samuti on Saksas eriti viimastel aastatel märgata suurt rahulematust senise rahvakasvatuse ja kooliga. Ühiskondlik elu, parteipoliitiline elu ja riigielu põhjendab loomulikult sellel, missuguse poliitilis-ühiskondliku kasvatus on rahvas saanud. Ja küsimus on õieti lahendatud ainult sääl, kus rahvaelu ja parteipoliitiline ning riigielu ühte langevad.

Eelpool toodud ankeetide andmed näitavad aga, et sääl rahvas ühel poolt ja teiselt poolt riigielu ning ühiskondliku elu arendamise probleemid kaks iseasja on. Saksas valitseb ühiskondlikult sarnane vaim, mis meie rahvariigile vastuvõetav ei ole.

Suurejooneline aparaat, mille Bismarck lõi — Saksa keiserriik, oli üle rahva, rahva kohal. Rahvas elas

1) Maakondlikud kogud siin vaatlusele ei tule, sest kaldun arvamisele, et nad vastavad seltside tüübile ja arenevad selles sihis, kuivõrd üldse veel võib otsustada nende iseloomu üle. H. K.

endiselt omaette, ükskõikne riigielulistes küsimustes, kuna sunniviisiline keisririigi aparaat funktsioneeris omaette. Ametlikud koolid edendasid abstraktset, eluvõõrast humanitaar-teaduslikku kasvatust algkoolist ülikoolini, või jälle praktilist ja teoreetilist tehnikat. Ametlik kool oli suurepärase abinõu, mis otse raffineeritult kasvatas noorsoos poliitilist ja sotsiaalist ükskõiksust, nii seletavad Saksas tuntud riigimehed ja koolireformi nõudjad. Isegi kesk-koolist välja tulles tunti küll võimu ja selle ametnikke, aga seadusandlust, riiklikku põhikorraldust ja põhiõigusi, avaliku õiguse institutsioonide mitte.

Sotsiaalsetel teadustel ei ole seni Saksas palju pinda olnud, sest see ei mahtunud keisririigi aparaadi huvidesse ja iseloomu. Mis aga kõige iseloomulikum: Saksa väga arenenud riigiõigus — on puhtteoreetiline, mitte elust enesest võrsunud ja temal ei ole olnud midagi ühist Saksa tõelise riigieluga. Keiserriik ei olnud selle arendamisest huvitatud ja ümberpöördukt, Saksa riigiõiguse teadusmehed ei ole riigielu enese arendamisest osa võtta saanud...

Inglismaa on sellele teatavasti täieline vastand: sääl on riigiõigus riigielust enesest tekkinud ja on omalt poolt riigikorda arendanud — sääl peitub riigikord rahvas eneses.

\*

„Sügavam pilk kolme suure Euroopa rahva poliitilise ellu ja tegevusse, poliitilisse saatusesse paljastab meile sisemise lahkuminekü poliitilise mõtlemise, tundmise ja tegevuse mõlema pättüübi vahel, mida meie küll kõige prägnantsemalt võime iseloomustada vastanditega „poliitiline doktriin“ ja „poliitiline kunst“, ehk „poliitiline süsteem“ ja „poliitiline isik“. (Dr. E. Hurwicz).

Esimest, poliitilist doktriini, kehastavad Saksa ja Vene, teist Inglismaa.<sup>1)</sup>

Riigielu on Inglismaal otsekohene rahvaelu, valitsemine on praktilist iseloomu.<sup>2)</sup> „But government is a practical act“ ütleb L. Lowell. See mõtteviis maksab ka Inglise erakonnaelus ja avaline süsteem ei valitse, vaid igal pool on tegev vabalt loov poliitiline isik, kes nii hästi riigi kui ka sotsiaalses elus juhib omad sammud kõige lähema ja kättesaadavama pääle ega lase end juhtida üldistest teooriatest.

Sõda ja revolutsioon panid Saksamaal küll uue korra maksma, kuid see ei ole veel midugi elu uueks loonud. Rahvas ei võinud loomulikult selle aja jooksul poliitiliselt ja riigieluliselt palju muutuda, seda näitab praegune Saksa riigielu ja erakondade killustus väga selgesti ja seda tunnistab Saksa kirjandus ning ajakirjandus ise.

\*

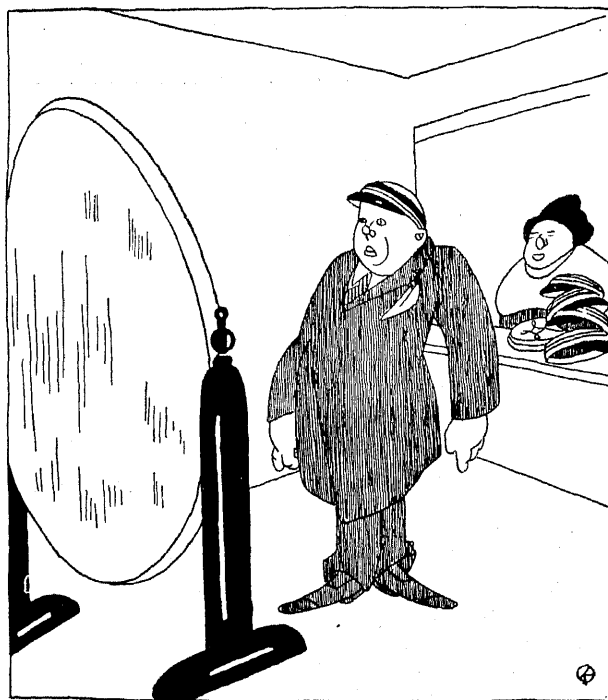
Üliõpilaselu juured peituvad loomulikult rahvas eneses. —

Korporatsioonid on saksapärase organisatsioon kõige doktrinäärsemas ja eluvõõramas mõttes.<sup>1)</sup> Teistsugune üliõpilaselu korraldus ei olnud mitte mõeldav rahvaelus, kus rahvas ja seda haarav riigiparaat on kaks ise asja. Rahvas oli riigielu ja sellega ka ühiskondliku elu vastu ükskõikne — miks pidi siis üliõpilane

1) Ruumi puudusel on toimetus sunnitud käesolevast kirjutusest välja jätma osa, mis lähemalt käsitleb nende maade elu erinevuse iseloomustust, eriti Inglise autorite arusaamise järele, kui ka lähema põhjenduse, et Saksa korporatsioonid on võrsunud ja kehastavad just Saksa eluvõõrast doktriini. Toim.

2) Vaata Graham Wallas, Disraeli, O. A. H. Schmitz.

1) Mida tõendavad sakslased ise. V. Kapitaalne teos Saksa üliõpilaskonna ajaloo üle: Dr. Fr. Schulze und Dr. P. Ssymank „Das Deutsche Studententum von den aeltesten Zeiten bis zur Gegenwart“. Leipzig 1910.



„Soo, värvid on käes — nüüd vaatame, kust rebase saab.“

teisiti olema? Ja ta ei tahtnudki teisiti olla, sest seda ei võinud sallida riigiparaat. Ja viimasele, juba kaugest keskajast kuni meie päevini, ei võinud olla soodsamat üliõpilaselu korraldust, kui elust eemalseisjad, või õigemini hingeoluliselt selle korra õigustajad korporatsioonid.

Ei ole siis ime, et juba 70—80 aastate ümber, pärast ebaõnnestanud üliõpilaskonna katseid aastaja algul, Saksa kirjanduses, avalikus arvamises ja üliõpilaskonnas eneses nõue kerkis, et sarnane üliõpilaselu vaim ei vasta rahva huvidele. See võitlus kestab tänapäevani, ja praegu võib oletada, et Saksa üliõpilaskonnas, tänu riigielu muutumisele viimastel aastatel, puhuvad uued tuuled ja näib sündinud olevat uus murrang.<sup>1)</sup>

Meil aga hakkavad korporatsioonid arviliselt alles hoogu võtma... Ja kui neilt lihtsameelsuses küsima juhtud, et mis on selle põhjuseks, siis ei kuule paremat argumenti, et kui nad kord olemas ja tekivad, küllap nad siis ka õiged on...

Jah, kadaklus on meil ka olemas, küllap ta siis... mis?!

\*

Seltside ja korporatsioonide vahel ei tee vahet välised märgid ja kombed üksi. Nende kohta võib jääda mitmesugusele arvamisele, osal neist võib olla ka oma traditsiooniline või kasvatuslik õigustus. Nii on värvimütsil, kui ta pole kujunenud mingi fetishiks, mida peab tingimata kaasa võtma kohviku, et siis imponandim olla, oma kokkuhoidev ja kohustav mõju. Aga kui ta juba pääküsimuseks kujuneb (mäletan noori rebaseid, kes värvide saamise järele tundide viisi ametis olid, et neid peegli ees harjutada ja passida — vist tegi terve konvent ühiselt ka sedasama!), siis on see küll märdi-

1) Sellest kõnelevad Saksa avalikud tegelased, kirjutavad Saksa ajalehed, kooli ja ülikooli reformi käsitlev kirjandus ja ka Saksamaa üliõpilaskonna keskhäälkandja viimased aastakäigud.

sanditamine ja vaimuavesuse tundemärk. Seda kolmevärvilist ebajumalat küll! Otse inestama peab, kuidas noored põlved nii nobedad on tema ees painduma...

Sellepärast on hoopis parem, et „värvide küsimuses“ eitavat taktikat peetakse, nagu seltsid seda teevad. See aitab nii mõnegi lugupidamisele iseenesest.

Ka võib mitmesuguseid arvamisi olla kommete asjus. Mõned leiavad, et kui juba õlut juua, siis tehkem seda nii, nagu saksad ees tegid — täielise bierkomment järele: kommersid, landsvaterid, salamandid, bieruhtid, bierstaatid jne., jne., kõige rahva lõbuks. Ning siis lõpuks kahevõitlused ja mensuur...

Ka sisemised institutsioonid, nagu aukohtud jne. ei ole iseenesest negatiivsed. Nendel on oma kasvatav mõju, kuid ainult siis, kui see mitte narruseks ja halpimiseks välja ei kujune, vaid kui tõesti aumehelikkust nõutakse. Kuid kui aumehelikkuse mõiste muutub väliseks läbikäimise-kommete tundmiseks, olles igas korporatsioonis isesugune, mitte takistades tihti autuid tegusid ja ülespidamist, siis kaotab ta palju oma suurest ideelisest alusest.

Kuid kõik need üksikasjad ei tee veel täit vahet seltside ja korporatsioonide vahel, neid võib teatud varjundites ette tulla nii siin kui sääl. Vaid vahet teeb see siht ja vaim, mille taotlemisel need üksikasjad abinõudeks on. Vahet teeb kummagi põhimõtte, kuna aga need üksikasjad seda põhimõtet veel ei tähenda. Seda peame lähemalt selgitama.

\*

Saksa korporatsioonid on täiesti kõrvalseisnud oma rahva kultuurilistest ja ühiskondlikkudest püüetest.<sup>1</sup> Alles 1881. aasta tõi Saksa üliõpilaskonda uue tuule. Tekkisid „Vereine“, seltsid, ja nende kuulus liit „Kyffhäuserverband“ oma rahvuspoliitiliste ideaalidega, kes „sügaval rahvas peituvad mõtted omaks võttis ja sellega akadeemilisel pinnal suurejõulise partei luua võis. Ükski osa üliõpilaskonnast ei jäänud selle mõjust kõrvale, ja rahvuslik mõte pääsis täiele võidule“ (Dr. P. Ssymank), kuna seni korporatsioonid täiesti muutumata olid kestnud. Kümme aastat hiljem tekkis ka „Freistudentenschaft“, s. o. vaba, organiseerimata üliõpilaste liikumine oma sotsiaalsete ideaalidega.

\*

See vanade Saksa korporatsioonide tardunud põhimõtte elab meie korporatsioonides edasi. Korporatsioon kujutab enese meelest mingisugust eraldatud gruppi, millel pidavat olema valitute väärtus ja mis mitte ei või segi minna rahvaga. Koguni üliõpilaskonnas eneses piütakse veel seda vaadet püsti hoida. Ka nende liikmedki jagunevad kahte liiki inimesteks: pärisliikmed ja „rebased“. Viimased on õieti käsualused ja dressuurloomad.

Korporatsioonil ei ole muud ülesannet, kui intiim ringiks olla, oma liigetele teatud kommetega ilustatult pillavat elu ja lõbu pakkuda, oma liikmeid välise kasvatuse ja seltskondlikkude kommete mõttes dresseerida sarnasteks, nagu terve see kogu. Kõigil korporatsiooni sisemistel kommetel ja institutsioonidel, olgu see aukohus; rebase instituut, isa-instituut jne., ei ole muud otstarvet, kui et noori väliselt välja dresseerida vanade eeskujul. See on eeskujul põhjenev kas-

vatusprintsip ja sarnasena püha ning arenemisvõimetu. Korporatsiooni põhimõtte ise on tardunud Saksa ajavaim. Ja kasvatus: poeg peab olema nagu isa.

Seltsid lähevad korporatsioonidest lahku oma kultuuriliste, rahvuspoliitiliste ja ühiskondlikkude sihtide poolest. Seltsid ja seltside liikmed ei ole mitte omaette olemas, eraldatud rahvast. Seltsid ei ole mitte selleks, et võimaldada oma liigetele üksi mõnu ja ajaviidet, vaid iga seltsi liige peab teadma, et üliõpilastest peavad saama riigikodanikud ja igakülselt tugevad aktiivsed ühiskonna liikmed. Seltside kasvatuslik printsip on korporatsioonide omale vastand: ei sunnita mitte päale tardunud põhimõtet ja eeskujut, vaid isiku arenemine peab sündima vabalt ja iseseisvalt. Seltside nõue on — aktiivselt kaasa elada kõiges selles, mis sünnib meie ümber kultuurilises, riiklikus ja sotsiaalses elus, mitte aga sellest eemal olla ja võõraks jääda. Kui selle juures arvesse võtta, et seltsidele on inimväärikkuse seisukohalt vastuvõtmatu halvaks panev vahetegemine üliõpilaste kui isikute vahel (näit. hindamise vahe organiseeritute ja arganiseerumatute vahel, korporandi ja mittekorporandi vahel, vanemate ja nooremate — „rebaste“ — vahel jne.), vaid et seltsides valitseb täieline respekt iga isiku vastu, samuti täieline mõtte ning arenemisvabaduse austamine, siis on arusaadav, et seltside ja korporatsioonide põhimõtte on teineteisele vastand.

Korporatsioonide printsip on isiklik, eeskujul põhjenev, formaalne, tardunud ja eluvõoras-doktriinäärne.

Seltside printsip on ühiskondlik, ideeline, eluga kaasas käiv ja eluliselt arenev.

\*

Meie ei ole mitte suurrahvas, ei majanduslikult rikas ega täiskogutud kultuuritadega, et me võiks ükskõiksed olla oma üliõpilaskonna vaimu ja tegevusavalduste vastu.

Iseseisvuse tulekuga on meie rahva olukord hoopis uueks kujunenud. Demokraatlik rahvariik tähendab seda, et rahvas ise otsekohe osa võtab riigi poliitilisest elust ja omavalitsuse teostamisest, et rahvas ise peab hoolt kandma oma majandusliku, haridusliku ja ühiskondliku olukorra eest. Valimiskastidele minnek ei ole automaatne kohustus, vaid õigus, mis eeldab, et iga isik ka tõesti asjatundlik riigikodanik on. Omavalitsus, ühistegevus, põllumajanduse ja tööstuse paremale järjele tõstmine, seltsielu — need demokraatliku rahvariigi alusteed — eks tule igal kodanikul otsekohe nende ülesannetega kokku puutuda ja neist jagu saada.

Kuid kõik need jõud, mis on tarvis riigivalitsemise, majanduse, hariduse, seltsielu, ühistegevuse, sotsiaalse olukorra jne. juhtimiseks — need jõud tuleb meil nagu maa seest välja tampida. Meie rahval ei ole mahti olnud aastasadade jooksul areneda, vaid meie peame suurte ja teadlikkude jõupingutustega sinna jõudma, mida igalt kodanikult eeldab iseseisev majanduslik ja kultuuriline elu iseseisvas rahvariigis.

Sellest seisukohalt lasub meie üliõpilaskonnal suur vastutus ja suur kohus. Kuid meie üliõpilaskond on rahvast niivõrd eraldunud ja võõraks jäänud, mida väike ja noor rahvas enesele kaua lubada ei või. Kahjuks ei saa mitte öelda, et selle võõrdumise põhjus oleks ajutine ja tema mõju juhuslikult möödamine. Põhjus peitub suurel määral meie hariduspüüete senises käigus ja iseloomus, kus haridust püüti ainult kergemaks äraelamiseks ja sel teel kadusid haritlased ükshaaval meie rahva küljest kui sädemed, suurel hulgal pimedatesse Vene legendikkudesse. Kes kohale jäi, nendest elasid paljud ainult oma kergemale elukutsel. Üks sarnastest võõrandajatest, tõsiselt rahvusliku jõu kõrvaletõimetajatest või ükskõikseks tegijatetest on kor-

1) Kõige paremaks illustratsiooniks sellele on keiser Wilhelm II kiitus Bonni korporatsioonide kommersil 1891. a.: „Ma loodan, et nii kaua kui Saksa korporatsiooni-üliõpilasi on, jääb püsima vaim, mida korporatsioonides edendatakse ja jõu ning vahusega karastatakse, ja et teie igal ajal rõõmuga mõõka tarvitate. Meie mensuure ei mõista publikum tihtipeale mitte. See ei pea aga meid mitte eksitama. Meie, kes me korporatsiooni-üliõpilased olnud, nagu mina, mõistame seda paremini.“

poratsioonide printsiip, mis pärast ta meie rahvaelu nõuete ning sihtidega kooskõlas ei ole ja kord sarnasena kaduma peab. Kui akadeemiline kodanik juba üliõpilaspõlvest õiget rahvavaimu ja kohustust oma rahva eluliste püüete vastu kaasa ei võta, siis ei saa ta seda pärast enam kusagilt.

Kui EÜS 55 aasta eest tekkis, siis oli olukord veel sarnane, kus rahva paremad pojad — veel alles teatud resignatsiooniga — ainult rahvuskultuurilist tööd võisid teha, kuid ka sedagi väga piiratud võimalustes, eriti mis puutub rahvaharidusse. Kuid muud rahvaelu alad olid siis veel täielikult võõra võimu juhtida. See vajutas pitsati ka EÜS-i ülesannetele.

Siinkohal peab alla kriipsutama, et EÜS on tekkinud 1870. aastal, s. o. 10 aastat enne, kui vastavad ideed Saksamaal. Suurel määral EÜS-i tõttu on tekkinud hilisemad seltsid. Sellega ei ole seltside hälliks olnud ei Saksa ega ka Vene, vaid nende juured põhjenevad meie rahva ärkamisaja elujõus ja paleustes.

On selge, et kultuur ei ole enese pärast olemas, ei ka teadus ega ülikoolid. See kõik oleks lõpuks tühi töö ja üksikute ajaviide, kui rahva laiemad ringid jäävad pimedusse, kui nende majanduslik olukord ei ole inimese elamise vääriiline, kui sotsiaalne kord põhjeb välisel jõul, vastastikusel kurnamisel ja vaenul, mitte aga kõigi

tarvete ja võimiste vabal ühtlasel arendamisel ja vastastikusel toetusel. Just viimases seisab meie kui väikerahva saatus — meie kättevõidetud riiklik ja rahvuslik iseolemine. See on kindlustatud alles siis, kui demokraatlik mõtteviis ja iseteadvus, samuti vastutustunne rahva sotsiaalse ning majandusliku olukorra eest on tunginud kõige laiematesse ringidesse, eriti juhtivatesse.

Sellepärast tuleb üliõpilaskonnal ja tema juhtival osal — seltsidel — nüüdsetes oludes suurema rõhuga toonitada just riigipoliitilisi ja sotsiaalseid ülesandeid ning vaimu, endiste kultuuriliste ülesannete kõrval. Toonitada ainult kultuurilisi, teaduslikke, hõimuasja sihte ja individuaalset „kultuurtahet“ on seltsidele vähe, kuna see on ainult osa iseseisva rahva tõelisel elust. Sellega üksi ei jõuaks seltsid praegusele ajale järele ja üliõpilaskond jääks teatavas mõttes ainult passiivseks ja õilseks nähtuseks meie rahva keskel.

EÜS-i senised rahvuskultuurilised ülesanded sisaldasid oma mõistes seda juba kõige laiemalt. Olude tõttu olid esiplaanil eeskätt küll puhtkultuurilised. Kuid nüüd tuleb juba selles mõttes üksikasjalisi sihte teravamalt rõhutada. Ja EÜS on viimaste aastate jooksul omale need uued ülesanded selgesti üles seadnud, nagu nõuab elu iseseisvas rahvariigis.

H. K.

15. III. 25.

## Ü L I Õ P I L A S P Ä E V I S T.

### Akadeemilisest kasvatusest.

See lühike poolsada aastat, millesse ulatub eesti üliõpilase ajalugu, annab vähegi tähelepanelikule vaatlejale nii palju materjali, et tahtmatult tõusevad võrdluspildid silmi ette. Kõik see, mis olnud, kuis elatud noil ajal, tundub meile kes me tuleme vaid mõned kümned aastat hilisemalt, siiski kaugena, udusena ja tihtigi arusaamatuna. Ja seepärast esineb mõnigi kord kaasaegse liig hukkamõistev ja terav arvustus läinud päevade kommete ja elu kohta. Kuid teisest küljest mäletavad niipaljudki sügava kurbusega noid vanu „kuldseid aegu“, kus tudeng pea ainuüksi andis ilme ja elu vanale Tartule, kus lubatud oli üliõpilasele nii palju ja keelatud nii vähe, kus vabandas arvukaid rumalusi, mis tehtud kas selge või segase päega — juba ainuüksi tegija üliõpilase seisus.

Kui laseme mälestustes lahti rulluda toorkordse üliõpilase üldvaimu ja selle tegelikke väljendusi, piirdudes muidugi vaid meie oma rahvusesse kuuluva üliõpilasega, siis tunneme, et silmapilgul on nii palju muutunud — küll hea kuid ka halva poole.

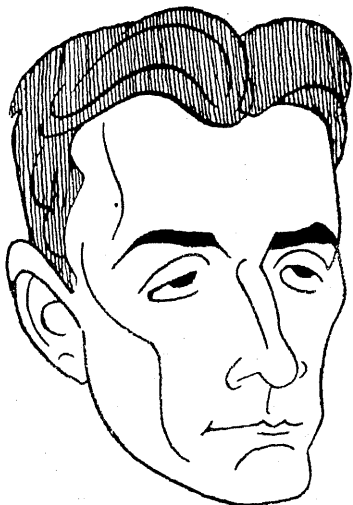
Juba see aeg ja ümbrus, milles tuli elada ja tegutseda me akadeemilistel esivanematel, oli niivõrd lahkuminev käesolevast, et sellega paralleelide tõmbamine mõndimõeldi pea võimatu.

Sääl — üksikud allasurutud talupojaseisusesse kuuluvad, kes tõusnud oma isade raske töö tõttu senisest ümbrusest ja järsult visatud võõra valitseva rahva tõusva esitajaskonna — noorsoo

— hulka, kel seljataga suur kultuurvana emamaa ja aastasadu kestnud valitsev seisukoht oleval kodumaal. Ei ole imestada, et suur hulk neist, kes esimeste pioneeridena pääsesid maa pärisrahva keskest teadustempli vanade vabamate müüride vahele, tundes uut õhkkonda ja uusi võimalusi, lõpulikult käristasid kõik ühendused nendega, keda aastasadu ainult valitsetud, ja sulasid täiesti uude ümbrusesse, unustades oma maa ja rahva.

Kuid aastate kestvusel tulid üksikud kangelased, kes ei unustanud seda ümbrust, kust juhuslikkude võimaluste tõttu olid tõusnud aineliselt ja vaimliselt kõrgemale, vaid kel jätkus julgust alata võitlust ka nende eest, kes olid pidanud jääma endistele seisukohtadele, mis tegelikult olid nii hädised ja kitsad.

Neile üksikuile eelpostidele tuli lisa, nii et Eesti Üliõpilaste Seltsi asutamispäevil oli kujunenud juba algeline eesti rahvuslik üliõpilaskond, mille liikmeid küll vähe alla paarikümne, kuid kes siiski moodustasid juba teatava terviku. Loomulikult ei suutnud see väikearvuline tõusva rahva akadeemiline esimene noorpõlv otsekohe luua täiesti omapärast, uut oma sise- ja välisgevuse juhtimiseks, vaid võeti omaks see, mis oli välja kujunenud valitseva rahva akadeemilises noorsoos. Pidi ju alati rusika ja sõnaga võitlema neilgi positsioonidel iga sammu eest üheõigusluse poole. Kõik oli lubatud valitsevasse rahvasse kuuluval üliõpilasel, kuid samuti oli see kõik kõige kategoorilisemalt keelatud neile, kes

**Otto Lellep.**

Ilmavaatelt sügav kristlane: ühe — mõni aasta ka kahe — pihtkonna esimees. Rahvuslik bass, mis hääl- dub ainult isamaa tütardele.

**Edgar Vester.**

Elukutselt tegelik metsmees, kuid olemiselt nooblim noormees. Vilistab ja tantsib barokstiilis.

**Karl Kesä.**

Tüübiline kohvimaja tegelane. Sündinud filoloog, kuid tahab olla kavalier. On väljapaistev oma kasvuga. Seda seni.

tulid maa pärisrahva hulgast ja üldse julgesid tunnistada, et kuuluvad hoopis vastaspoollisse gruppi.

Tartu (Dorpat'i) üliõpilaskonna moodustasid tookord siiski ainult sakslased, kellel oli välja kujunenud oma tarvilik üliõpilaskonna keskkorraldus, kui ka kindlalt piiritletud vaated sellele, millised õigused ja kohustused on üliõpilasel otsekohe üliõpilase, kui teataval arenemisastmel oleva intelligent inimese seisukohalt. Nii maksid määratud töökspidamised üksiku üliõpilase tegevuspiiride kohta tema eraelus, — ülespidamisel, läbikäimisel, tekkinud vahekordade lahendamisel jne. Olid loodud üldisi asju arutavad kohtud nendest määrustest üleastujatele ehk nende vastu eksijate tarvis üliõpilaskonna (burschenschafti), kui ka ülikooli juures, kes vastavas distsiplinaarkorras karistusi määrasid. Ühesõnaga — valitseva Saksa üliõpilask. elu oli oma kindla korra järele reguleeritud, mille tegeliku juhtiva ja korraldava seadusena esines kirjutatud „Allgemeine Comment“ ühes maksvate vanade kommete ja traditsioonidega.

See olukord lõi eestlastele tegutsemiseks õhkkonna, mis täiesti lahkuminev olevast. Iseloomulikuks jooneks oli võitlus oma rahvuse eest. Kes end juba eestlaseks ülikoolis tunnistas, see teadis ka missuguste raskustega tal võidelda tuleb. Vaadeldge vaid neid võitlusaegu, mida on pidanud läbi tegema E. Ü. S. oma algpäevil!

Selles mõtteilmas ja ümbruses tehti tööd ja löödi lahinguid, et enesele üliõpilaskonnas võita täisõigusliku üliõpilaskonna liikmena tunnistust ja õigust, et kätte saada oma rahvale teatavaid õigusi,

tõsta teda majanduslikult ja vaimliselt. Rahvas ja selle tulevik oliselle ajajärgu suureks tagapõhjaks.

\*

Eesti ülikooli loomisega on nõuded üliõpilase vastu tema õppetöös, vahekorris maa ja rahvaga, omavahelises läbikäimises ja üliõpilaskonna siseelu korraldamisel täiesti muutunud.

Kiire üliõpilasarvu kasvamisega on kadunud laiadest üliõpilasingkondadest vana arusaamine üliõpilasest kui isikust, kui tulevases rahva mõlde ja vaimu kandjast ning momendi noorest intelligent kodanikust, kuna uus ideoloogia ühes vajalike traditsioonidega veel väljakujunematu. Seepärast ei tunne käesoleva aja üliõpilane tihti-pääle neid õigustusi ja kohustusi, mida andnud talle praegune olukord, s. o. et ta on üliõpilane. Talle tulevad tihtigi silmi ette vanade aegade viirastused, kus üliõpilasele kõik oli õige laiapiirilisel lubatud ja sellest välja minnes püüab ta samaselt elada. See kutsub aga otsekohe esile teatavad konfliktid ümbritseva seltskonnaga, kelle mõtteilm ja vaated ei ole kaugeltki enam säärased, kui olid need kunagi vanas romantilises väikeses akadeemilises Tartus.

Olukord on siiski nii suurejooneliselt uue ilme võtnud, et vanade seisukohtadega pea ühelgi üliõpilaskonna positsioonil enam püsida ei saa. Uued on alused üliõp. üldorganisatsioonid; uued — vahekorris oma rahva ja nüüd ka riigiga; samuti suhete loomisel üliõpilaste eneste vahel, kui ka oma siseelu korraldamisel intiimorganisatsioonides jne.

Vanem organiseeritud üliõpilaskond, eriti see

osa, kes seda ümberarene mist eneses tundnud ja sellega kaasas käinud, oskab end ses suhtes enam-vähem tarviliselt reguleerida, kuid alles tekkinud noored organisatsioonid ja uued juuretulijad, kes jäävad „metsikuks“ ning kellele veel nii võõras akadeemiline õhkkond ja ümbrus ühes siin valitseva vaimuga, ei oska end tarviliselt õieti juhtida, vaid võtavad hoo kas üle ehk alt.

Aratundmine sellest, mis on noorele haritud inimesele lubatud ja mis mitte, kui ka terve akadeemiline kasvatus, mis varemadel aegadel sündis kindlate põhimõtete järele, on meie praeguses üliõpilaskonnas täiesti sihitu ja äärmiselt nõrk. Kui kõneleda me vilistlastega, siis võib tihtigi kuulda eksimustest kõige lihtsamate aunõuete vastu, nagu näit. rahaasjades.

Ehk võtame omavahelised vahekorrad üliõpilaste laiemais ringkondades. Kui palju on jäänud veel endisest üliõpilase sõnast, mis vanadel aegadel maksis rohkem kui 5 vilistlase poolt kindlustatud veksel. Seda ei ole enam! Sõnapidamine on nagu vanaks moeks jäänud. Modern aeg ei tarvita seda!

Auasjade ajamist ei ole praeguses üliõpilaskonnas õige laiad el hulkadel aimugi. Ainult vanemad organisatsioonid hoiavad seda vana põhimõtet omavaheliste tüliasjade lahendamisel. Kuid meil on ju organiseeritud vaid vaevalt 50 prots. tervest üliõpilaste arvust, seega siis teine 50 prots. ei tunne enam sugugi seda vana akadeemilist korda, mis kandnud kõigi rahvaste intelligentse aastasadu.

Me oleme nüüd modern; me oleme demokraatne; me anname üksteisele üle kõrvade ja vaikime selle surnuks ehk läheme kroonu kohtusse õigust otsima, sest ise end valitseda ja ise omavahelisi asju ajada, seda ei oska me enam! Ja seda teha, see ei ole mõne kõige uuema-ideoloogi arvates sugugi tarvilikki. Juba puht omapärasuse (!) ja rahvuslikust seisukohast.

Ja kui vaatleme oma rahvuslikku autunnet. rahvuslist uhkustunnet ja enese lugupidamist, siis peame aina imestama, mida see „kõrge“ tunne nii tihtigi enesele sündida lubab. Mitmedki meist teavad kõneleda vahejuhtumistest, mis ette tulnud ülikoolis teistest rahvustest õppejõudude ja üliõpilaste vahel. Sellest kõneldakse, sellest kaevatakse, kutsutakse appi kõrgemaid võime, küll üliõpilaskonnast, küll ülikooli valitsusest.

Kuid kus olid need rahvuslikud vaimukandid siis, kui haavamised sündisid? Kas on neist ükski otsekohe protesteerinud? Kas on neist keegi, kes päält kuulunud, kes ka ise kõrvalt lihtsalt häbematult sõimata saanud, kas on nad reageerinud? Seda ei ole tehtud! — Ainult hiljem on osatud sõna võtta, pahane olla ülikooli, üliõpilaskonna juhatuse ja jumal teab kellele veel. Kõsimusele, miks on see tegemata jäetud, miks on juures olles vaigitud, saad vastuseks: ma ei julge-

nud; miks siis mina, sääli oli ka teisi; vaadake, haavaja oli professor ja mul on eksam tema juures tegemata jne. jne. Vabandusi ju leidub!

No kaasvõitlejad, see on juba liig! Siin on rumal ja häbi edasi kõneleda.

Ja seda nimetatakse rahvustundeks, enese lugupidamiseks, uhkustundeks! Ei! sarnased mehed ja naised ei tohiks tõega mitte kanda akadeemilise kodaniku nime. Päästke meid sellest vaevast ja mida varem seda parem meile, kui ka neile enestele!

Kuid see ei ole veel kõige hullem. Lehitse des ajalehti, leiate, et keegi üliõpilane meie sõjaväe haavamise eest karistatud, et mõnigi üliõpilane riigi äraandmise ja riigivastase tegevuse pärast istub vangimajas, et keegi on veksleid võltsinud, keegi Prantsuse likööre järele teinud jne.

Juhtumisi on ju nii palju, kuid milleks kõiki neid kangelastegusid üles lugeda, milleks end ise nii valusalt paljastada.

Võib kõneleda, et need haige aja haiged nähtused on möödaminevad; et tulevad puhtamad päevad; et asi muutub—kuid see ei vabanda siiski olevat. Ja kaua ootame siis neid ilusamaid päevi, kui ise ennast sisemiselt kõige jõuga ei katsu puhastada, et võiks sündida uus vaim.

Seega esimene asi, mis meil käesoleval ajal mädä, milles kõige kiiremini teatavad alused tulevad panna, on üliõpilaseetika, üliõpilaskasvatus — eriti välja minnes Eesti omapärase rahvusliku üliõpilase seisukohalt. Meie esivanematel oli see kerge, nad võtsid lihtsalt üle ja omaks seda, mis olid loonud aastakümnete ja sadade kestvusel sakslased. Meie ei tohi aga seda enam. Kainelt ja põhjalikult peame kaaluma, mis võib jääda püsima vanast, mida on tarvis uuendada, mida kaotada ja mida kogunisti uuesti luua. Sest neist loodavatest alustest ripub nii suuresti meie üliõp. üldilme tulevikus.

Kui võtame praeguse „Tartu Üliõpilaskonna“ kindla organisatsioonina, kellel oma põhiseadus oma elu juhtimiseks, siis peaks selles kindlalt määratud olema ka need kohustused ja põhinõuded, mida see organisatsioon paneb oma liigefele ja mille täitmist ta nõuab. Valve nende tõelise täitmise üle jääb muidugi iga mõtleja akadeemilise kodaniku hooleks, kuid tarvilik eksimuste arutamine ja lahendamine, ühes karistuste määramisega olgu erilise akadeemilise omavahelise kohtu käes, kelle alla kuuluksid kõik üliõpilased. See kohus võiks olla kahe instantsiline, esimene — Üliõp. Ed., teine ülikooli juures.

Omavahelise auasjade lahendamiseks loodagu vastav üliõpilask. aukohtu korraldus, tarviliste fikatsioonide ja karistuse määradega.

Kõigi selle loomine ja ellukutsumine on ju



meie ametlikult küll ühtekuuluv, kuid tegelikult nii mitmesse gruppi jagunevas tudengkonnas väga raske. Tarvis esialgu vastavad kokkulepped organiseeritud üliõpilaskonna üksikute gruppide vahel, kellel ju üksikult igalühel ses mõttes oma vanad korrad olemas. Siis tarvis ära kuulata organiseerimatu hulga arvamisi, et alles siis kõiki seda maksma panna vastavas seadusandlikus korras.

Niikaua aga, kuni meil puuduvad kindlad põhinõuded meie üliõpilaste suhtes, mille täitmist ja millele allumist kõige kategooriliselt nõutakse ja mille järele ka valvatakse, ei ole meil ka tarvilist omavahelist järelvalvet ja distsipliini ning see suur üliõpilaspere, mis meil praegu olemas, valgub kindlusetult laiali ja jäävad kõik meie kõnelused ühisest tervikulisest üliõpilaskonnast ainult segasteks unistusteks.

Muidugi ei loo see kavatsused määrustik otsekohe uut üliõpilaspõlve, kes oleks kasvatuslikult ideaalne, vaid see paneks ainult alused ja piirid, mille kaudu võiks sündida tulevikus üliõpilaskonna väljakujunemine. Ja aastate kestusel jõuaksime ka tagajärgedeni.

Meie ei ole ju enam mingi väikene õigusteta osa kellegi suurema, võimsama kõrval. Vaid oleme tervena oma ette rippumatud, kellele jäetud õigus oma elu korraldada oma paremate äratundmiste järele; oleme praegu valitsejad; oleme

ettekirjutajad; oleme seadusandjad; ja meie tahame seda ka tulevikus olla! Kuid me ei vääri siis mitte olevat seisukorda, kui ei suuda luua oma sisemises eluski tarvilist korda ja vastutust.

Me peame jõudma jällegi niikaugele, et olla üliõpilane saaks auasjaks, et üliõpilane oleks tõsiselt isik, keda austab rahvas, teades, et lahkuvad põlved võivad temale panna omi suuri kohustusi, mida kandnud oma rahva elu juhtimisel ja tuleviku loomisel.

Praegu on üliõpilaste laiades ringkondades lugupidamine ja austus õige rängalt porri tallatud. Ja selle uuesti püstitamine olgu meie suurim siht!

Sellel alusel ja tagapõhjal suudame ka tarviliste tagajärgedega läbi viia neid suuri tege-likke kavatsusi oma majandusliku seisukorra parandamiseks, mis liikvel praegu üliõpilaskonnas.

Igäuks meist täitku oma kohust selles väimlises kasvatuses ja kasvamises, siis teame ja tun-neme, et tõuseb lähematel aegadel suur ja vaba Eesti üliõpilaskond, kus iga akadeemiline koda-nik juba sisemiselt tunneb omi õigustusi ja ko-hustusi, neid täites ja au sees hoides.

Kui suudame luua vastastikku lugupidava ja austava vahekorra iseeneste vahel ja eneste vastu, siis peavad meist lugu ka me vanemad põlved ja meie rahvas.

Ja seda võlgname oma rahvale! **Leo Kangur.**

## KULTUURKÜSIMUSED ESIRINDA!

Kui kõnelda tänapäev kultuurküsimustest, siis vallutab meid kibe tunne, et tegutsed asja-dega, millest parem oleks vaikida, või kui neist rääkidagi, siis üksi üldlausetes, ilma et meelegi tu-leks üles kutsuda tegudele või kelleltki oodata te-gusid. On kurb tõde, et meie kultuurküsimustes pole mingisuguseid sihtjooni püstitatud, pole meie kultuurpoliitika algelisemaidki piirjooni märgitud, kuna tänapäev meie meeled ja mõtted keerlevad selle ümber, kuidas lahendada reaalspoliitika ja majanduslikkude küsimuste keerdsõlmi. Meie sisepoliitika, meie välispoliitika, meie sõjaasjan-dus, meie majanduslikud küsimused on paelunud kogu tähelepanu. Ja kui meie hooga asumegi mingi asja teostamisele, olgu see nii suurgi üles-anne, nagu oma vabaduse kaitseks üldisesse liitu kogu rahva koondamine, siis killustume siingi.

Meie oleme jõudnud umbtänavasse, kust pole väljapääsu. Ning see peaks meid manit-sema sihimuutmisele.

Kuid küsimus seisab ainult selles, kas meie põlv, kes on mürgitatud sõdadest ja masendatud oleviku ühiskondlikkudest eluväärtustest, suudabki asuda sihimuutmisele tõsise innuga. Kaheldes selles, veendumise, et oleme jõuetud kultuurküsi-muste lahendamiseks ja teostamiseks.

Uus jõud peab selle töö üle võtma ja sella-sena tuleviku uue jõuna osutub meie õppiv noorsugu.

Meie kultuurküsimused esirinda! olgu hüüd, mis kostab võimsalt ja mida kannaksid noored akadeemiakodanikud. On tunne, et noortes jätkub tuld ja vaimustust osavõtuks neistki küsimusist, mis kohe ei anna maiseid tagajärgi.

Seada üles Eesti kultuurpoliitika esimesed sihtjooned, selles näeme noortele uut ja suurt ülesannet, millele peaks anduma just see üliõpi-laskond, kes on koondunud seltsidesse ja eriti Eesti Üliõpilaste Seltsi. Olles vaba väiklasest korporatiiv-vaimust, löögu õitsele nende vaim. On ammugi aeg, et Eesti Üliõpilaste Selts, kellel minevikus on suured teened meie rahvuskultuuri algatuste alal, oma tänapäeva liikmete koguna astuks uue renässansi võimsaks kandjaks ja teostajaks, et ajaloolised rahvuskultuurilised tra-ditsioonid muutuksid murdumata tugevaks ning annaksid Eestile vaimlise elu uue tõusengu.

In hoc signo vinces!

*Bernhard Lind*

## J O S E P H . T E I N M A N ' i e .

In memoriam.



Noorelt surnud Josep H. Teinman'i, EÜS-i 50. a. juubeliaegset seniõri, on põhjust täna mälestada kogu meie üliõpilaskonnal, sest Josep Teinman on meie üliõpilaskonna praeguse üldkorralduse asutaja ja selle mõtte isa, millest nüüd 5 aastat täis saab.

Üldises kokku võttes peame tunnustama, et nii hästi akadeemilistes ringkondades kui ka igal pool, kus üliõpilaskond arvesse tuleb, Üliõpilaskonna Edustus juba tähtsat osa etendab. Selle 5 aasta jooksul, mil Üliõpilaskonna Edustus teutsenud, on ta omale kindla ja tähelepanudava asutuse seisukoha võitnud. On küll puudunud väliselt tunnustatud alus ja kindlustatud tulud, — need tuleb alles luua. On ka puudunud ühtlane kandepind üliõpilasperes eneses. See lahkpiüüete ja kinnisuse kitsas traditsioon, mis meie minevikust pärinud, tuleb alles järjest maha lõhkuda, et aset luua üliõpilaskonna tervikule ja võistlusele ühises koostöös. Kuid Üliõpilaskonna Edustus näib nende isikutega valmis saanud olevat. Tänu järjekindlusele, tõsisele tagasihoidlikkusele, tasakaalukusele ja asjalikkusele tema piüüetes, tõuseb Üliõpilaskonna Edustuse resp. üliõpilaskonna autoriteet järjekindlalt kõigi ringkondade ja asutuste silmis.

See võib võimalik olla ainult selle tõttu, et üliõpilaskonna mõtte, Üliõpilaskonna Edustuse põhimõtte on ajakohane ja õige.

Josep H. Teinman on meile siin palju andnud. Ideed võivad juba õhus rippuda, ideed peavadki teatava määrani endistest piüüetest kasvanud olema, kuid mitte igapähele ei ole antud õigel ajal õiget aja sünteesi tabada.

Josep Teinmani mõtte võttis tuld ja lagunes pea laiali kogu üliõpilaskonda, kui tema algatusei ja juhtimisel 1920. a. mais esimesed nõupidamised organisatsioonide esitajate vahel ära peeti ja põhi-panevad sihid üles seati. Need sihid andis pea-

asjalikult Josep Teinman, sest temal oli and seda uskumapaneva selgusega välja öelda, mis vast iseenesest tulemas oli. Meie aga teame, et tol ajal veel täiesti puudus ühendus teiste maadega ja siin siis veel teada ei olnud, mis teistes üliõpilaskondades uut sündimas oli. Josep Teinmani mõte oli iseseisev.

Josep Teinmani mõtted olid külgehakkavad. Tal oli suur isikuline võim oma mõtetega teisi kaasa viia, uskuma ja tegevusse panna. See vast oli Josep Teinmani kui isiku kõige tugevam külg, mis on haruldane väärtus üldse. Ühenduses aatelikkuse ja mõtterikkusega jääb see omadus Josep Teinmanist meile tähtsama joonena püsima.

Ilma selleta ei oleks mitte mõeldav olnud, et meie killustunud ja pettunud üliõpilaspere oleks suutnud asuda koostöõle, mis aastate jooksul korduvalt kokku langes. Suurem osa üliõpilasi tollest ajast ei ole veel ülikooli pesast kaugele lennanud, vähemalt südamega mitte, ja nad mäletavad väga hästi, kuidas uus algatus vastukaja leidis. Esimesed üldkoosolekud, mis selles küsimuses laiemate üliõpilasingkondade meeleoluga tutvunemiseks korraldati, olid elavad, kaasakiskuvad ja jõulised. Hiljem ei ole seda igatahes sel määral märgata olnud.

Üliõpilaskonna valimisseaduse võttis vastu juba Ajutine Keskesitus a. 1920, samuti kujunesid juba Ajutise Keskesituse ajal kindlaks üldkorralduse alusmõtted. Meie teame, et need seisukohad ja põhimõtted on Josep Teinmani poolt esitatud, kes esimeseks esimeheks oli.

Age kes on oma ajale mõtte annud õigel ajal, see on kõige rohkem annud.

\*

Kõige selle juures on Josep H. Teinman meie mälestuses ühendatud sügava traagikaga, mida ta ise tundis. Ta tahtis elada ja oskas elada. Tema elufilosoofia oli elu täius ja huvide ning tegevuse mitmekesisus, temas eneses oli jõudu, tuld ja vaimu. Tema tegevusel oli kõrgem impulss, selles oli mitte ükski ideesid ja mõtteid, vaid ka hinge ja loomingut. See ei olnud mitte igapäine askeldus, vaid tõsine suur eluarmastus ja tegutsemine aate pärast, ikka edasikestva pärast, nagu on igavene elu.

Kuid siis tuleb halastamatu käsi ja kisub eemale kõigist ja kõigest, milles hingega nii kinni olnud, ja pärast tuleb ka surm ise... tuleb lõpp...

Meie ei mõista siiski mitte, kui meie hulgest hauda varisevad hallpääd. Meie ei mõista seda sellele vaatamata, et nende elukäik on lõpule jõudnud, ei mõista, kuigi nad ise rõõmuga ootavad, et

rahulik muld liitsuks kinni nende elust väsinud laud.

Meie ei mõista ka siis mitte, kui haud neelab paremad meie seast, kelle mälestusest jäävad kõnelema nende kordasaadetud teod.

Agas kunagi ei suuda me seda mõista, kui hauda langevad noored meie seast, kelle pääd ümbritses äravalitu tulekeel ja keda ehtisid meie lootused, kelle algatatud teod juba heitsid meile säravat vastuhelki...

Joss, meie ei unusta Sind mitte.

H. K.

\* \* \*

„Andke meile kaheks aastaks seda survet, mis teil Venemaal on, ja teie saate nägema, et meie imet teeme!“ ütles rohkem kui paarkümmend aastat tagasi inglise tööline eestlasele. Ütelus paistis paradoksina: meil õitses tsaristiline politsei reshim. Iga seltskondline algatus oli surmale määratud. Vähemusrahvuslikest liikumisest, rahvalikust haridustööst, poliitilisest ilmavaate väljatöötamisest ei võinud juttugi olla, isegi puht teaduslikule tööle tehti takistusi. Riigiamet kodumaal oli kättesaamata, kesk- ja kõrgema haridusega inimesed pidid maalt välja rändama tööala otsima, ülikooli juure jäämine tehti võimatuks ja kui keegi ometi kõigest raskustest hoolimata ennast teadusele tahtis pühendada, võis ta kindel olla, et ta edasi ei saanud. Kuid kas see surve meie elutungi suutis surmata? Just vastupidi, surve äratas elu!

Kõige raskemate tingimiste päälle vaatamata hakkas Eesti just läinud aastasaja viimastel aastatel ja käesoleva aastasaja hakatusel elama. Rahvuslik aade, mida seni kunstlikuna oli õhutatud, asus konkreetsele pinnale, sai elujõuliseks ja fihtlasi rahva elujõuks, kõigi raskuste ja kitsenduste päälle vaatamata osati asuda hariduse töö edendamisele, rahva majandusliku elu tõstmisele. Tunti surve raskust, aga võitlus selle vastu ja selle võitluse saavutused tõstsid elumõnu, tööõõmu: mis vaevaga kätte saadakse, on seda väärtuslikum! Ei julgenud keegi hellitada mõtet iseseisvast, vabast Eestist, julgemad lootsid ja püüdsid natukene omavalitsust saada,

ja ei osanud enesele ette kujutada, mis siis kõik ära ei saaks teha, kui sellesama surve ja korra juures omavalitsuse asju ise saaks ajada.

Surve on kadunud. Kaheksandat aastat oleme vabad, ise oma saatuse määravad, ise oma asjade ajajad. Kuhu oleme jõudnud, mis oleme ära teinud?

Inglasele jääb õigus: meie tegime siis, kui meie surve all olime, kui meid ei lubatud midagi teha! Vabadus on meid loiuks ja lõdvaks teinud. Kui meid keelati, siis pugesime põranda alla, lugesime ja õppisime karistuse kartusel, kuid oli probleeme, mida meie lahendada tahtsime: meid huvitas Jumal, usk, kõlblus, riigikord, seltskondlik korraldus. Nüüd, katekismust ja dogmasid pähe, soovitame aseainena presidenti, laulame igal võimalikul juhtumisel isamaa laulu, sotsiaalset küsimust ei ole olemas, vähemalt ei kuule temast midagi, ja kui keegi sellest juttu teha julgeb, siis on ta kurjategija — kommunist. Kui meid teaduslikule tööle ei lastud, siis unistasime vähemalt sellest, nüüd on meil mitu aastat oma ülikool, õpib nii palju tuhandeid, kui enne sadasi, kuid ikka peame veel sellega leppima, et õppejõudude puudusel väljamaalasi peame palkama, kellel meie asja vastu vähematki huvi ei ole. Kui meil võimata oli seltse luua, siis asutati igalpool vähemalt karskusseltse, ainukesi, milleks luba sai, ja tehti selle firma all hariduse tööd; nüüd suigub rahvariiduse töö, ja karskustegelased lepivad kroonuabiraha vastuvõtmise ja oma vahel äraajamisega. Kas meie ilma surve ta tõesti elada ei oska? Kas meie tõesti ei taha oma elu luua siis, kui meil seks võimalus on? Kas meie ei taha saada inimesiks, kes on teadlikud oma elu vastu, kellel on kohusetunnet oma rahva ja enese vastu?

„Paleused on kui pähklad, nad jäävad pika päälle tühjaks“. Meie paleused ei olnud kunagi kõrged, ei ole kunagi lõpuni viimistletud, meie ei osanud neid edasi nihutada, kui meie nende täideminiku lähedale jõudsim, meie oleme ilma paleuseta jäänud. Loom lepib elujärgiga, mis tal käes on, inimene püüab edasi parema poole. Kas meie ei taha viimati inimesed olla? Iga seisak on langemine. Kas ei maksaks mõelda, kuhu meie langeme ja mis meile jääb?

*L. O. O.*

# ÜLIÕPILANE RAHVA KULTUURVÕITLUSES

ja intiimühingute osa tähendatud alal.

„Kultuur, vaimliste ja hingeliste väärtuste tulipunkt, võib ainult üksikute vaimuprismis murdudes pikkamisi, põlvede kestel, kogu rahva sisemiseks omanduseks muutuda“.

Need A. H. Tammsaare sõnad<sup>1)</sup> peaksid väärima meie üliõpilaskonnas kõige tõsisemat tähelepanu. Seda enam, et meil kahjuks mitte just tugevaid vastuväiteid käes pole, millega võiksime ümber lükata sama autori väidet samas artiklis: „Nagu me kõik teame, isegi meie ainukeses kõrgemas õppeasutuses on tänin ikõike muud tehtud kui seda kultuuritööd, mida vajame oma iseolemise püsivamaks kitiks. Ka sääl on tänini tarvidus . . . rohkem tsiviliseeritud diplomaerimiseks kui kultuuri süvendamiseks.“

Seega siis: meie vajame kõigepäält neid üksikuid, kelle vaimuprismis murdudes kultuur — ülemaltähendatud mõttes kogu rahva sisemiseks omaduseks võiks muutuda, üksikuid, kelle vaimlised ja hingelised väärtused tõesti võiksid moodustada mingi loova tulipunkti. See on hulkade, rahva kultuurilise arengu ja selle arengu taotlemise — nimetame seda rahva kultuurivõitluseks — esimene eeldus.

Kahtlemata tekib siit aga küsimus: kas on niisugusel korral üldse põhjust kõnelda üliõpilase osast rahva kultuurivõitluses? Kas ei ole see üldse mõttetus, sest oletada ju ei saa, et üliõpilane võiks enesest mingit niisugust üksikut kujutada, kes suudaks etendada ülemaltähendatud osa. Vaid selleks, et saada loovaks isikuks kultuuri alal, tuleb palju rohkem läbi võidelda ja läbi kannatada, kui seda võimaldab noorusaastate lühikene üliõpilaspõlv!

Kuid ometi ei ole see nii. Ei ole nii sellepärast, et ka nende üksikute päevakorrale kerkinne ei ole mõeldav, kui hulgad seks aluspõhja ei valmista.

Rahva kultuuriline elu on teatavas mõttes nagu suurepärase vetemäng, mida naudime mererännal: torm laksutab vahutavaid laineid, paisates kõrgele neist üksikuid, mis purunedes kaugele purskavad oma pisaraid, mitte üksi teiste madalamate lainete harjadele, vaid isegi nende nägudesse ja orgudesse. Kuid selleks, et need üksikud kõrged pursklained üldse tekkida võiks, läheb vaja terve vetepinna keevat liikumist ja tormi, mis tekitab seda vahutavat, kohisevat vete-elu.

Nii ka kultuurivõitluses. Läheb tarvis palju rohkemate kaastegevust, et üksikud tipud kuju-

neda võiks, kellest sädemed laiali lendlevad üle lähemate ja kaugemate hulkade. Meile saab see selgemaks, kui tähele paneme üksikuid nähtusi kas või meie enestegi väikesest kultuurilisest elust ja arengust ning tema nähtustest: Kuis oleks meie sügavam keelekultuur mõeldav ilma selle sipelgatööta, mida terve hulk asjast huvitatuid toime on pannud meie rahvakeele ja tema murdesugemete uurimise alal? Kuis oleks mõeldav edaspidine rahvuslik muusikakuultuur, kui ei oleks päästetud olevaile ja tulevaile üksikule loovatele jõududele kasutamiseks see hävinemisel olnud materjal rahvaviiside näol, mille kogumise alal meil tegevud on olnud nii paljud? Kuis oleks võimalik olnud meie kujutavale kunstilegi päästa rikkalikku mineviku ainete tagavara teisiti, kui nende hulkade kaastegevusel, kes tööd on teinud meie igasuguse rahvusliku vanavara jäänuste ilmsikstoomisel ja kokkukandmisel. Võiks öelda: aga see kõik on ju ainult minevik, kuid omapärane kultuuriline looming ei põhjene ju ainult minevikul, vaid peab sünnivõimuline olema olevikuski.

Väga õige, kuid üldise kultuuritahtelise eluhoovuseta on väga raske ja vaevane isegi „minevikuvaba“ kultuuri sünd ja areng. Vaimliseski eluvallas sünnivad väärtused kõige kiiremini ja avaramini üldises võitluses, kaasaelamises, kaasaelada t a h t m i s e s. Kirjaniku kõige suurem traagika on see, kui ta ei leia lugejaid sellele, mida peab oma parimaks loominguks, kunstnikule see, kui ta ei leia huvitundjaid oma parimaile vaimutooteile, teadlasele see, kui õiglaselt ei hinnata tema uurimusi, poliitikategelasele see, kui mõnitavalt irvitatakse tema kõige ausamaid püüdeid. Kuivõrd teisiti on seisukord aga siis, kui kõik need tegelased end tunnevad kultuurihuvilises ja kultuuritahtelises, vaimuväärtuste järele janunevas ümbruskonnas, kes on ahne töö ja kauniduse järele igal alal: vaimlisel, majanduslisel, poliitilisel! Kui palju elu ja hoogu lisab see juure kogu kultuurilisele elule ja võitlusele, kui palju loovat rõõmu ja vallutust valab see halli igapäisusse!

Kas tarvitseb meil nüüd veel, seda kõike teades ja tundes, kahelda küsimuse üle, kas üliõpilane võib loovaks teguriks olla rahva kultuurivõitluses või mitte? Kahtlemata võib ta seda, ja võib seda juba ainuüksi sellega, kui ta enesest kujutab kultuuritahtelise ümbruskonna, milles loov vaim elurõõmsalt võiks tegutseda ja suuremate saavutuste poole püüda. Ja mida võimsam see tahe, torm, mis tekitab

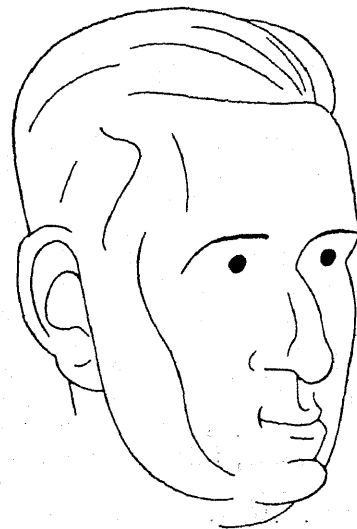
1) Vaata „Vaba Sõna“ nr. 2, 1924, lhk. 42.

vahutavaid laineid kultuurielu vetepinnal, seda rohkem võib säält kerkida purskavaid lainete-harju, millest kosutavat märga sajab ka kõige sügavamaisse nõgudesse ja orgudesse...

Siit järgneb ka osa, mis võib olla üliõpilaste intiimorganisatsioonidel, noorte akadeemiliste kodanikkude seltsimehelikkudel perekondadel, kultuurivõitluses: kui nad ei ole mitte ainult lõbusa koosviibimise, vaid ka kultuurtahte äratamiseks oma liikmetes, siis on nad oma ülesande kõrgusel. Ei ole nad seda, siis on nad rahva kultuurivõitluse seisukohalt väärtusetud.

Eesti Üliõpilaste Selts, kelle 55-a. juubeli puhul need read kirjutatud, on näidanud, et ta kuulub esimeste liiki. Arvatavasti väljendame sellega kogu üliõpilaskonna meelt, kui soovime, et ta jäädavalt sellel kohal püsiks ja oma tegevust edasi arendaks. Ja veel enam: et tema kui kõige vanema eeskuju järeltegemist leiaks kõigis tema järeltulejais Tartu eesti ülikooli akadeemiliste kodanikkude keskel!

A. Tammann.



Ilmar Raamot.

Loodusteadlane ja kõigi eesti kullide isiklik tuttav. Teab kõik, mis intiimi ja tasast kõnelust nõuab. Piiramatusel vaenlane, praegu aga enam selle kõrgema poliitika tegemist ei tee.

## LAUL MEIE ÜLIÕPILASKONNAS.

Eesti üliõpilaskonnal on vähene arv sünnipäivi selja taga, mispärast teatud hoolimatuse, loiduse ja ükskõiksuse tõttu päris loomulik, et kunstiseeme siin ootepäraselt lohkavat orast haljendama lõõnud pole. Eesti üliõpilased on seisnud kaua saksa ahvimaise burschilikkuse imitatsiooni kütkeis, mistõttu ei tekkinud tahtmistki eesti üliõpilasele vastavat, rahvapärast ning omakeelset lauluvara soetada. Mõnutseti ju üldse saksapäraselt. Lauldi, tehti cantust tingimata saksa keeles ning privi-legeriti üliõpilasi värvimistidega „ärarääkimata“ saksapärase „teenuste“ eest.

Üliõpilaskonna lauluarendamises tuleb kindlasti vahet teha „oorilaulu ja cantuse vahel juba sellepärast, et esimene on suutnud hea tahtmise ja energia juures kiiduväärse kunstikõpsuse omandada, kuna aga teine alles lonkab võõrsilt laenatud karguga.

Eesti laulule meie üliõpilaskonnas lõi sünnikoha, hälli Eesti Üliõpilaste Selts. Erilise eelvuse sünnitas ajajärk, mil meie populaarsem helilooja ning EÜS-i kauaaegne külaline-liige Aleksander Läte 1900. aastal EÜS-i meeskoori ja sinfoonia orkestri asutas, mille kaudu rohkesti eesti helimeistrite töid esitati.

See meeskoor, mille liigete arv praeguse akadeemilise meeskoori liigete arvust mitu korda suurem oli, samuti ka orkester, ei jätnud mõju avaldamata mitte ainult üliõpilaskonnale, vaid kogu Eesti muusikakultuuri alal.

Sel ajajärgul võttis hoogu rahvaviiside korjamine ning tekkis paljugi muid rahvuskultuuri päästmistööde initsiatiive.

Enne Lätet tegutses EÜS-is kaasvõitlejana ja vilistlasena sümpaatlik ja igale ettevõttele aldis Dr. K. A. Hermann, kes hoolimata omast töörohkusest tublisti muusikaga tegemist tegi ning muuseas ka eestikeelse üliõpilaslaulude kogu 1905. a. välja andis, mis tundus

valt kaasa mõjus eesti laulude levinemisele üliõpilaskonnas.

Dr. Hermann ja Läte alatud tööd jätkasid EÜS-is praegused vilistlased Juhan Simm ja Leenart Neuman-Helisal. Eelnimetatud vilistlaste energilisel algatusel ja hoolet tegutses EÜS-is alaliselt meeskoor ning meeskvarlett (kuulsam oli kvartettidest, mille koosseisus laulsid praegused vilistlased P. Rives †, P. Põld, A. Simm ja J. Köpp), millised sageli esinesid rahvuslikkudel pidudel, nagu E. R. Muuseumi pidudel j. m. ja kontsertidel, võites publiku täieliku lugupidamise ja saades rohkete kiiduavalduste osaliseks.

1912. a. I sem. korraldas EÜS. oma liigete seas leiduvatele muusikaharrastajatele eesotsas praeguse auvil! Jaan Tõnissoniga laulu- ja muusikakursuse, mille mõju ei piirdunud mitte ainult Eesti Üliõpilaste Seltsiga, vaid kogu eesti üliõpilaskonnaga.

Sama aasta kevadsemestril saatis EÜS. kõigile eesti üliõpilasorganisatsioonidele, samuti ka organiseerimatuile üliõpilastele üleskutse ühiseks üliõpilaste meeskooriks kokku astuda. Selle ettevõtte eesotsas seis viil! Juhan Simm. Ettevõtte leidis igalpool elavat vastukõla. Sama semestri märtsikuus esines juba koor („Ühiseks Eesti Üliõpilaste meeskooriks“ nimetatud) E. R. Muuseumi pidul „Vanemuises“ esimest korda. Lauljatest olid ligi pooled Eesti Üliõpilaste Seltsi liikmed.

Vahepeal sõitis J. Simm Saksamaale Sterni konservatooriumi ennast muusikas täiendama, mispuhul „Ühendatud Eesti Üliõpilaste meeskoori“ juhatas ksv! P. Tatz.

1914. a. I sem. tegi „Üh. Eesti Üliõpilaste meeskoor“ Saksamaalt selleks puhuks koju sõitnud J. Simmi juhatusel suurema kontsert-ringreisi. Tallinnas kontserteeriti „Estoonia“ saalis 18. ja 19. aprillil, muuseas ette kandes M. Hermannit „Murueide tütreid“. Vastu-

## TRADITSIOONIST JA INITSIAATIIVIST KULTUURIS.

Iga võitlusrühm vajab tagajärjekaks tegevuseks vähemalt teatavaski ulatuses ühtlust, koondust, ühist tahtet. Eesti Üliõpilaste Seltsil kui võitlusorganisatsioonil pole need eeldused tema rohkete aastakümnete heitluses mitte puudunud. Vähe öeldud: puudunud; õigemini: nad esinevad eriti silmatorkavalt. Need omadused ei tohi jääda meele tuletamata ka seeaastasel juubelil. Kuid käesolevad vähesed read ei taha mitte selle joone väärtust toonitada, vaid püüavad hinnata nähtust, mis ennem vastupidine eelnimetatule, inimtüüpide kultuuride ja hinnangute mitmekesisust, mis vähemalt rohkeil viimaseil aastail EÜS:i peres on valitsemas. See mitmekesisuse rohkus on silmnähtav tõsiasi ja ei vaja tõestamist. Siin olgu peaaesjalikult rõhutatud selle väärtust.

Iga maa ja rahva kultuur areneb kahe olulisema peateguri mõjutusel. Ühelt poolt on see ühiskondlik kultuuriline ümbrus, milles inimestel tuleb tegutseda, teisest küljest on siin aktiivseks ajuriks inimene, isik, kes püüab teha muutusi kultuuri olemas arenemisjärgus. Teiste sõnadega: peateguriteks, mille vastastikune tegevus määrab ära kultuuri arenemise, on traditsioon, selle sõna laialises lähenduses, ja initsiatiiv, isiku algatuspüüded.

Traditsioon, mis väljendab teatava kultuurilise miljöö harjumusi, püüab oma alalhoidlusega isikut selle ümbruskonnaga sarnastada,

et käiksime juba kujunenud ja nagu ettemääratuiks saanud radu. Seda ümbruse sarnastamispuudu toetab igale inimesele vähemal või suuremal määral omane sisemine konservatiivsus. See on vaenlikkus uuenduse vastu, mil ergufüsioloogiline alus. Inimesed on tahtmata alalhoidlikud, traditsiooni pooldajad, sest et iga uuendus, muutus väsitab ergukava keskohti. Ja nii näiteks võis Lombroso täie õigusega väita, et inertlus, alalhoidlus valitseb üldise seadusena, kuna muutus, edasiliikumine on erandiks. Püstitatud eesmärkide saavutamiseks ja enese tarvete rahuldamiseks ei saa me jätta tarvitamata abinõusid, mis valmis olemas, mis teised juba ammu välja töötanud, oleme sunnitud teiste eeskuju järele käima. Jäljendame teisi pea igal sammul, ilma et sellest endile aru annaks. See jäljendamine, harjumuse ja traditsiooni järele käimine on meile väärtuslikuks vahendiks endi energia säilimisel.

Kuid igasugune kultuuriline areng oleks võimata, kui ainult traditsioon juhiks inimlikku ühiskonda ja selle liikmeid. Siis jääks kultuur igavesti muutmatuks, ainult inimesed oleksid teised. Et see aga nii ei ole, selleks on tegevuses isik oma algatusega. Just tema on see tegur, mille tegevuse tulemusena imetleme kultuuri arengut.

Isik ilmub sisse ümbrusse, milles ta sünnib, kasvab ja elab, teatavate omapäraste kalduvuste

võtt olevat olnud tallinlaste poolt väga suurejooneline ja sümpaatlik ning kujunenud päris juubeliks. Puhas sissetulek (300 rubla) läinud E. R. Muuseumi heaks.

See ettevõtte oli esimene sarnane eesti üliõpilaste poolt ning rahuldab kõiki, jättes kõige paremaid mälestusi koorile kui ka kuulajaskonnale.

Maailma-sõja lahtipuhkemisega algas lauluarendamises nagu muuski kultuuritöös tagasimineku ning roostetav seisak.

Alles aastal 1920., 10. okt., jällegi EÜS-i initsiatiivil, eesotsas kadunud ksv! Josep Teinmaniga asutati üliõpilaskonna Muusikasektsioon. Muusikasektsioon kutsus ellu 50-liikmelise segakoori, mida juhatas esialgu (ühe aasta) kuni Itaaliasse sõiduni vil! Leenart Neuman-Helisal, pärast hakkas juhutama Juhan Aavik, kes seni on kooriga töötanud ja tublisti vaeva näinud ning mitte asjatult. Segakoor on toime saanud suuremate ettevõtetega; esines läinud aastal ka Riias, kus koori ning ta juhatajat rohkete ovatsioonidega helitati. Praegune Ü. M. segakoori liigete arv ulatab juba 120-ni.

1921. a. kutsuti ellu Ü. M. poolt ka meeskoor (umbes 45-liikmeline), mida juhatas vil! Juhan Simm. Meeskoor samuti kui segakoorigi esines sagedasti, kor-

raldas ringreise ja leidis igal pool kuulajaskonnas sooja poolehoidu. Pärastpoole hakkas aga meeskoori käsi järjest halvemini käima ning läks lõpuks aastal 1924. I sem. päris hingusele.

Väikesel vaheaja järele asutati uus iseseisev akadeemiline meeskoor, mille etteotsa astus vil! Leenart Neuman-Helisal. Kooris laulab praegu 27 valitud häält, kellele maestro ise häälekultuuri õpetab, mis on rohkem kui tänuväär töö.

1923. aastal asutas isegi Eesti Korporatsioonide Liit oma meeskoori, kuid see jäi ainult katseks ning koor läks hingusele arusaadavalt põhjusil.

Muuseumis olgu veel ära tähendatud, et aastal 1920. II sem. asutati Ü. M. poolt ka orkester, mis esines 1923. a. I semestril kord aulas akadeemilisel kontserdil ning varsti pärast seda ka hingusele läks, eriti sellepärast, et paljud mängijad olid elukutselised, kuna aga Ü. Muusikasektsioonil puudus igasugune võimalus tasu maksta.

Igatahes on koorilaul üliõpilaskonnas päris rahuldavalt edenenud ning kindlale baasile rajanenud, mis loota lubab end veendumust tulevikku aina karastavalt kinnitab.

ja eeldustega, mis erinevad selle ümbruse omadusist ja ei vasta selle nõuetele, mille tagajärjeks on kõrvalekaldumised valitsevaist vormidest. Ümbrusel on püüd karpida isiku eriomaseid loomu-omadusi, mis tähtsaks teguriks kultuurilises arengus, kuid isik püüab neid hoida ja maksma panna. Ta ei mahu oma iseäraldustega olevasse, teiste isikute loodud kultuuri vormesse ja püüab neid muuta. Isik kui algatav ühiskondlik-kultuuriline tegur on oma toimimisringiga ikka teatavas hõõrumises, püüdes seda muuta ja just seega ongi ta eduliseks mõjuriks ja elu allikaks, loojaks. See tegevus on seda viljakam, mida tugevam isik-omane loomejõud ja mida suurem tema otstarbekohane iseseisvus ümbruse vastu.

Viimane omadus on eriti suurel määral kasvatatav. Ja selle arenemises on olulisemaks teguriks isiku peale mõjuvate kultuuride ja isiku ning ümbruse vaheliste suhete mitmekesisus. Meie seisukohta ühiskondlik-kultuurilisel kaardil ei määra mitte üks koordinaat, vaid sellest asupaigast läbib hulk erisuguseid koordinaate. Meie elame mitmesuguste kultuuride mõju all; meie ei omanda ühiskonnalt mitte kogu tema kultuuri sisu, vaid ainult teatavaid osasid. Ühiskonnas on peale üldiste kultuuri traditsioonide veel hulk teisi traditsioone, mis n. ü. osaliselt ja omased teatavaile ühiskondlikele alauksusile. Kuuludes mitmesse neist, seab isik igale üksikule mõjule vastukaaluks teised mõjud, mida tema peale avaldatakse. Olgugi isik ühiskonna sünnitus, ei ole ta siiski paljas kajastus sellest seltskonnast, tema elust ja laadist. Iga isik, kuuludes üheaegselt erisuguste kultuurimõjude

valdkonda, ühendab, liidab need avaldatud mõjud isepäraseis kombinatsioones ja saab nõnda iseseisvaks teguriks kultuurilises arenemises, olles mitte kunagi täielikus kokkukõlas ühiskonna oleva kultuurilaadiga.

Kui nüüd kultuurimõjude mitmekesisus on nii üldiselt isiku enesemääramise ja ainuvalitsuslikkust taotleva traditsiooni mõju alt vabanemine ning seega kultuuri loomingu võimaluse tähtsamaks toeks, siis on selle mitmekesisuse mõju veel märksa viljakam üliõpilasorganisatsioonis kui täiseasse astuvate noorteinimeste ühingus, mille üheks olulisemaks ülesandeks kasvatamine kultuuri-inimeseks. Ja sellepärast õnn sellele üliõpilasorganisatsioonile ja tema liikmeile, kus valitsemas nii rohke kultuurimõjude mitmekesisus, mis andub edasi rohkesti erinevate inimtüüpide, nende esitatavate hinnangute ja vaadete kaudu. Seal on ikka õhku, elu, värskest. Seal on ikka kohedat mullapinda vastastikusele arusaamisele, inimsusele ja kultuurilisele loominguale. Ja et see eesti intelligentsi ühe osa arenemiskodu, kus rohkete kultuurimõjude mitmekesisus eriti lokkamas, ka eesti üldkultuuri arengule on olnud sigitav ja paljuviljakas, seda tunnistab minevik. Seda näitab ka olevik. Ja veel suuremal määral teostugu EÜS:is valitsevate kultuurimõjude mitmekesisuse väärtus tulevikus ning olgu isiku algatuspüüete kaudu ikka loovaks teguriks eesti kultuuri loominguks!

*Hans Kruij*

Päris isesugune lugu on aga spetsiaal-üliõpilaslauludega ning nende laulmisega. Siin valitseb ka praegugi veel kõige suurem võõrastavus — lauldakse suurima menuga enamjagu kadunud väärtusega ehk täitsa väärtusetu saksa laule! See on lihtsalt hoolimatus meie omapärase muusikakultuuri vastu ning kõige jämedam rahvustunde haavamine.

Eesti rahva hinges pesitses juba vanal ajal haruldaselt suur lauluarmastus, mida mitmesaja-aastane orjapõli pole suutnud hävitada. Eelnimetatust tingituna oleme pärandanud suureväärtusliku varanduse, mis on meie muusikakunsti nurgakiviks. Aga armsad üliõpilased, mis olete teinud teie, kes te olete ülistanud ning ülistate veel praegugi saksa laulu ja sakslust üldse, selle kapitaalse nurgakivi, fundamendi „kasuks“? Mitte midagi. Kui meie julgeme konstateerida üliõpilaskooride kunstiküpsust, millel üliõpilaste eneseavalduses kahtlemata suur tähtsus on, siis ei ole veel sellega öeldud ega sugugi lubatud, et üliõpilaslaul (cantus) kui sarnane põlatud seisukorda edasi võiks jääda.

Läinud aastal ilmusid kaks üliõpilaslaulikut korraga. Puudustest torkab silma Magister Cantandi kogus puudulik laulude valik (muuseas palju iganenud kül-

laule, mis tudengile mitte kuidagi ei sobi), teiseks on päris ilmaaegu lõppu rida saksakeelseid laule asetatud, millised raamatule ainult puuduseks on. Tõsi on küll ka see, et teatud liik üliõpilasi vägaigi meeldivalt tervitasid Magister Cantandi kogu saksakeelsete laulude lisa, aga meie ei või ju ometi halbadele instinktidele maad anda!

Richard Janno ja Jaan Poska kogu on märksa parem ja soliidsem ning väga soovitatav praegusel kujunemis- ja arenemisperioodil esilehel ülesseatud ülesannete rahuldamiseks (varsti ilmuvat teine täiendatud ja pärandatud trükk). Mõlemate kogude suureks puuduseks on nootide puudumine, mis praegust viiside mitte-mõistmist ehk vildakat mõistmist aina suurendab. Ligemas tulevikus peaks kas üliõpilaskonna juhatus või mõni üliõpilasorganisatsioon selle asja oma hoole võtma ja aegaviimatult kvalifitseeritud, eriuilmelise ja omapärase üliõpilaslaulude täieliku kogu tingimata nootidega varustatult välja andma.

Loodetavasti ei jää üliõpilaskond selles asjas passiivseks ning mõjub kõigiti kaasa üliõpilaselu tähtsama meelelahutusliku teguri — laulu — kujundamisele ja elustamisele.

**Richard Ritsing.**

# MÕTTEID ÜLIÕPILASEST JA RAHVAKIRIKUST.

Nende kahe suuruse asetamine teineteise kõrvale praegusel ajal tundub nii mõnelegi võõrana, eriti akadeemilisele kodanikule, kes sisemiselt kirikust eemale jääma on pidanud. Kuid alguses peab kas või ainult teoreetiliselt arvestama seisukorda, millesse oleme asetatud juba väliselt. Ei ole vist kunagi üliõpilaskond üldiselt, peale teoloogide, kiriku küsimusega tegemist teinud. Seni oli meil kirik pastori ja mõisniku asi. On möödunud aga need ajad. Rahvas on ka oma usuasju ise korraldama hakanud. Ja kui ajad on möödunud, kus üliõpilane tundis end massist kõrgemal, umbes roosina sõnnikuhunniku otsas (nagu Buddha munk, kes harilikust surelikust mahla imeda tohib omaks õitsenguks), ja kui tema, rahva hulka kuuludes, temaga käsi-käes elama peab hakkama, siis on ka need ajad möödas, kus usuti, et kirik on pimedas massi parimaks lõaks, mille otsas ta nagu härg rahul võiks elada, teisi oma mõminaga tüütamata. Ja kui veel tähele paneme protestantliku kiriku tekkimist, siis näeme, et selle reformi Luther just noore, vaimustatud üliõpilassalgaga läbi viis, kes sisemiselt kirikuga juba oli murdunud. Kuidas on meie ärksamate üliõpilastega lugu?

Kui järeldusi teha sellest, kuidas üliõpilaskond jumalateenistusest osa võtab, siis peab küll konstateerima, et kontaktist kirikuga võib vaevalt kõnelda. Peale kiriku ametitallituste ja pidulikkude juhuste, kus üliõpilased frakis auvahtidena ametis, näeme neid vaevalt kirikus.

Süüdi otsib kirik haritlaste juures, kes ootavat kirikult igasugu „sodi“, mida kirik pakkuda ei võivat.

Kirik ise selles haritlaste võõrdumises süüdi ei olevat, kuna tal omad valmis töed, millest ta loobuda ei saavat.

Ometi ei tohiks mööda minna ka kiriku pahedest, mis takistuseks on hingelise kontakti loomisele kiriku ja haritud rahvakihi vahel. Et siin kirik süütu, on vaevalt usutav. Kui tähele panna kiriku praegust seisukorda ja temas valitsevat vaimu, siis peab küll imestama, et meil koguni tõsiseidki vilistlasi on, kes Pila-tuse viisil käsi pesevad: kirik ei olla süüdi!

Selle seisukoha arvustamiseks läheks küll tähtsamat meest tarvis, kuid lubatagu mulle kui üliõpilasele siiski oma valust kõneleda, mida olen tundma pidanud nähes, kuidas paremad ja otsekohejemad, just „keevad“ inimesed kirikust lähevad ja leigetena püsivad.

Kandvam osa eesti intelligentsist on sisemiselt kirikust ammugi lahti. Ma ei kõnele siin usust, sest usk ja kirik on ikkagi kaks eriasja, millel, nagu ajalugu jutustab, mõnikord väga vähe teineteisega tegemist on olnud. Et kiriku mannetuse ja sisemise elu leiguse tõttu usuolu teinekord soovimatuid avaldusviise otsima hakkab, nii siis kirik terve usu hävitajaks võib saada, see on üldiselt tuttav ajalooline kogemus. Hulk tähtsaid usukangelasi on kiriku laotud tuleriitadel oma usku tunnistanud. Nii siis ei kõnele siinkohal usust, vaid kirikust, mis meil rahvakiriku nime kannab.

Peale haritlaste otsekohest süüdistamist „sodiotsimises“, on küsimusi üles seatud ka tagasihoidlikumalt, nagu näit.: „Kas on haritlasel kohustusi kiriku vastu?“

## H A R A L D B U S C H †.

Read mälestuseks.

Astusime koos kahekesi 1911. a. sügisel Tallinna I Peetri reaalkooli ettevalmistuse klassi. Praegustele põlvedele on tundmata see raske ja rusuv seisukord, millesse asetused veel tolajal need noored õpihimulised, kes kippusid eestlaste seast keskkooli seinte vahele. Eriti rasked olid tingimused eesti soost õpilastele toleaeegses Tallinna reaalkoolis, kus valitses peale välise vene ilme sisemiselt täieline saksa vaim. Kes sinna läbi eestkostmiste eestlastest pääseski, neil püüti juba alguses rahvuslikud algidud kõva surve läbi ära suretada. Ametlikuks õppekeeleks oli küll vene keel, kuid saksa keele hegemoonia andis end igal sammul tunda ja eriti teravalt tundus see eesti õpilastele. Vast ainult meie toleaeegsete lugupeetud õpetajate Olliku ja viil Mohrfeldti lohutavad sõnad hoidsid meid täieliselt ummikusse langemast.

Meid oli klassis siiski 7—8 eestlast. Ja need hoidsid kokku. Võtsid alguses juba kindla oppositsioonilise seisukoha valitseva vaimu vastu — kuivõrd seda muidugi noorus lubas. Siitpeale algaski visa võitlus eestlaste eesõiguste eest. Võitlus, mis kestis kogu kooliaeg, kuni vabadus-

sõjani ja siis — osalt muidugi väliste tingimuste muutumisel — eestlaste täielise võiduga lõppes. Alguses saadi üks eesti keele tund nädalas eesti soost õpilastele kaubelda, siis järgnes eesti keele usuõpetus (paar aastat õppisime seda ainet saksa keeles), mõni aasta hiljem korraldati juba eesti soost õpilastele eriline eestikeelne palve koolikantselise ruumides (sakslased käisid suures saalis, kus seni pidime ühes sakslastega saksa-keelseid palveid kuulama ja saksakeelseid koraale laulma). Siis saime eestikeelse raamatukogu. Selle järele algas juba võidukas edasitung. Saime eesti soost direktori, eestlasi kogus ikka juure ja juure, kuni viimaks pühitsesime suure revolutsiooniga täielist võitu: saksa okkupatsiooni lõpul korraldasime ühes kõigi Tallinna koolidega suure streigi sakslaste vastu saksa võimude silma all. Ja siis saime juba täielise eesti reaalkooli, kuna sakslased erikooli moodustades õhtupoole hakkasid käima.

Kui palju oli neil aastatel noorustungi, vaimustust, visadust ja armastust oma rahva vastu! Kui palju askeldusi, rõõmu ja pettumusi! Ja neist päevadest mäletan Harald Buschi, kui



ja vastatud, et on.) Seda peab tunnistama igauks, kes veel usku täitsa pole kaotanud sellesse, et meie pastoriitest kord jõhkrus kaduma hakkab, et kirik veel püsima saab tulevikus, ilma et ta end Hiina müüridega lahutaks muust vaimuilmast.

On ka katsutud kirikus eneses küsimust ümberpöörduvalt üles seada: „Kas on ka kirikul kohustusid haritlaste vastu?“ Kuid sellest küsimusest on suudetud ikka kõrvale põigata ja on õige pea üle mindud „puhta õpetuse ja kirikumaa küsimuste arutamisele“. Kuid on ka neid, kes küsimusele vastust võlgu ei jää. Nii on mõned väga auväärt väljanägemisega pastorid avalikult akadeemilises ringis sellest jutustanud, kui tähtis on kirikus vanu naisi nutma panna ja kuidas kõik see kiriku asi õieti harimata rahva asi on. Muidugi, kirik on laialine asutus ja siin on väga mitmekesist publikut. Selles ju praegune rahvakirik ei pruugi süüdi olla. Ometi on ülalõeldud mõtte pooldajate hulgas mehi, kes tähtsaid kohti käes peavad ja teisiti mõttejaid valmis on kahjutuks tegema.

See on asja üks külg. Miks intelligents kirikust eemale jäänud, on arusaadav ka teisest küljest. Ju ärkamisajast peale pidid selgema silmaga mehed, kellel eesti veri soontes, oma rahvustunde tõttu kirikust sisemiselt võõrduma, kui nad ise otsekohe kirikuõpetajad ei olnud. Et aga esimesed ärkamisaja haritlased omas suures enamuses usuteadlased olid, siis näeme ainult kiriku rahvuslikumaks muutumist, kuigi suurte tagasilangemistega. E. Ü. S-i seniorid tema algpäevil on järjekindlalt usuteadlased, kuni kümme meest peaaegu järgimööda reas. Et aga saksastamise protsess edenes, jäi rahvuslikult mõtleja leige, ametlikult muidugi sõnakuuleliku kirikulihkmena edasi elades.

Kuni viimase ajani on kirik omas suures enamuses järjekindlamalt kui ükski teine asutus, eestlase rahvuslike tundeid tallanud. Üks eesti soost õpetaja usub oma jutluses, et Kalev ei tule koju, tulevat Jeesus. Täni võib kahelda! Selle Jeesuse kuju, kellest meie ajani sajaviiekümneelt kantlilt iga aasta oma seitsekümmend korda on jutlustatud, on küll meie rahva sil-

1) Vil! E. Tennmanni kõne E. Ü. S-is 1924 II.

mis võrratult kahvatum tema jalutuks jäänud muinas-kangelase omast. Kristuse kuju ei ole meie rahva hinge-päras väljendust veel leidnud. Kirik on see, kes oleks pidanud kontakti otsima ja kahase vormi leidma. Suurim süü, kui üldse süüst kõnelda, on selles suhtes kirikul. Nii siis, tõsise rahvusliku vaimu puudumine kirikus on kõige paremad kirikust eemaldanud. Ja selle nähtuse tulemust näeme tänapäev südamevaluga, kui ot-sime teri rahvustunde viljapeast. Ta on tühi. Kirik on seda viljapead kuradi omaks jutlustanud, või tühjaks sõelunud sellega, et tema esitajad, nagu tihti veel viimaselgi ajal väliselt omast rahvuslikust meelsusest aina nõretavad, kodus aga saksa keel ja meel takistamata valitseb. Kõneldakse rahvustunde tõusu vajadusest, ja omal käival lapsed saksa koolis. Millega seletada seda? Kas vahest sellega, et variseeri haputaigna vägi väga vägev?! Eesti uut ilukirjandust salvatakse teaduslikudel koosolekutel sopakirjanduse nimega. Kust see?! Kas uue eesti ilukirjanduse põhjalikust tundmisest? Ja kui tähele panna, et haritlased ju ammu sisemiselt kiriku vastu külmaks on jäänud, revolutsiooni algusest sealt proletariaatki lahkus, siis peab Fr. Tuglasele õiguse jätma, et kirik tänini väikekodanlikeks on jäänud, nagu ta omas „Kuradi apoloogias“ seda usub ja Lutheri ajast peale näevat.

Ei saa siiski ütelda, et rahvuslikul vaimul ei ole kirikus üldse edukäike olnud. Mõtlen siin Villem Reiman'i ja Johan Köpp'i peale. Need edukäigud leidsid aga ainult vähest tunnustamist, sest võõrad on rahvusliku vaimu peletuseks alati tarvilikku rohtu leidnud õpetusliku ja usuteadusliku tarkuse pudelist. Peab tunnustama, et EÜS on ikka see keskpunkt olnud, kust kirikussegi on imbutud tõsist eesti vaimu. Siit on läinud mehed välja, kes on leidnud kontakti rahva hinge ja kiriku vahel, niipalju kui see neile kitsastes oludes võimalik on olnud. Võõrastav on aga, et mõned vilist-lased, just ka usuteadlased, ühenduse on kaotanud seltsiga — võõraks jäävad rahvale. Istutakse jällegi vanale reele, sõidetakse libedaid vanu roopaid mööda.

Arvesse võttes, kui vähe ka ülikoolilinnas üliõpilas-vaimuelust osa võetakse kirikumeele poolt, peab veel kord imestama, kuid juletakse kaevata intelligentsi

„eesti löögirühma“ ärksamat ja visamat kaasõpilast. Ta natukene flegmaatilises olemises puudus küll äge aktiivsus ja löögirütm, kuid selle eest võttis ta asju seda kaalukamalt ja põhjalikumalt. Ja kui noorte poistena tihtigi vahekord sakslastega „sõjani“ kujunes, siis oli Harald alati üks tüsedam sõjamees ja päästis alati eestlaste au. Ta oli ka selle poolest meile seda tugevam jõud, et saksa keelt hästi tundis, rikkamast perekonnast oli võrsund ja sellega teistele, „proletaarsemaile“ tihtigi suureks moraalseks toeks oli. Eriti tundus see vanemaes klassides, kus niisugust sakslaste silmis meist rohkem maksvat meest igasugustes läbirääkimistes kibedasti tarvitasime.

Vabadussõda ja koolilõpetamine viis meid lahku, Busch astus kohe sõja alguses sõjaväkke, sealt I-sse kadettide kooli, mille kursuse lõpetades uuesti lahinguväljale tõttas. Juba koolis hargnend võitlus ei olnud veel lõppend ja nõudis ikka veel löögimehi!

Siis kohtasime jälle üle mitme aasta EÜS-is. Noorusaja vaimust aga tundsin ta kohe ära, ikka seesama veidi tagasihoidlik aktiivsus — kui nii

tohib nimetada —, karastund ainult lahingumõ-ludest, millele juure oli seltsind lustilik, tudenglik kaasvõitlejalikkus, seesama omadus, mis teda õpilasena kõigiga kohe sõbraks ja armaks sõbraks tegi.

Ei saand aga kaua koos olla. Busch läks Tallinna ja astus seal siseminister adjutandiks, millises ametis teda ka Tallinnas ja Tartus EÜS-i seinte vahel sageli kohtasin — ikka noore-kohe poolehoiduvõitva kaasvõitlejana.

1. detsember a. 1924. muutus talle aga saatlikuks. Jättis sel kurval päeval oma noore elu selle eest, mille vastu kogu aeg süda sädelevalt tuksus, oma kodumaa parema tuleviku eest. Langes rabatuna vene sarmaatide kuulist. Ja sängitati hauda ühes teiste selle päeva ohvritega.

Peame saatusega leppima. Sõber aga ei kustu nii kergesti südamest. Ega kustu ka kunagi see suur aade, mis sidus meid ühte. Valu-salt soovime Haraldile igavest rahu külma sõ-mera all.

Rich. Janno.

leigumise üle. Õige paljudes pastoraatides ei leidu eesti ajalehte, — ja kõneldakse kontaktist haritud rahvakihiga!

Praegusel rahvuslikul ärkamisajal võib rõõmuga kõnelda sellest eestlase paendumata turjast, mis teda hoidis ärasulamast võõrasse rahvasse. Kas tuleks meil nii väga kurtagi selle üle, et intelligents, see kiiremalt kõrgemale jõudnud rahvakiht, kirikule võõraks on jäänud ja nüüd kohe kirikuga nõusse ei heida? Seni on kirikust ainult võõrast õhku vastu lehvunud. Sest peahuvi ei olnud usulises, vaid poliitilises elus. Seda tuntakse vast ka instinktiivselt. Ma ei toonita sellega, et kirik oleks rahva usuliselt mõjutamata jättnud, kuid rahvuslikult mõtlevat intelligentsi ei ole kirik kaasa tõmmatagi suutnud, rääkimata sisemisest siduvusest. Ja vast võib sellestki rõõmuga kõnelda, et haritud eestlane oma pühamat selle n. n. „kõige pühama, vastu vahetama ei läinud kinnisilmi, vaid tasa ja targu pealtvaatajaks jäi. Haritud eestlane oskab vahest küll evangeeliumi igavesi väärtusi hinnata. Kuid on vägagi küsitav, kas see hindamine peab alati ühenduses olema kaasaegse kirikukuju jaatamisega.

Kuigi rahvuslikult näib kirik edenevat, elab ta praegu oma raskemat kriisiaega üle.<sup>1)</sup> Soendatakse vana ja paigatakse lagunenu katust, mis läbi jookseb iga vähema vihma ajal. Opetuslikud tülid seotud võimu- ning maaküsimusega ei näi lõppevat, vaatamata kõigi nende ülesehitava töö tegijate kokkuliimivate ja magusate manitsuste peale. Kas loodetakse tõesti toorest puud kuivaga kestvaks ühenduseks kokku liimida võivat? —

Viimaseaja arenemisvõimaluste laiendamise tulemusena on meie akadeemilises peres tekkinud kaks ühingu, mis veidi lasevad uue aja õhust kõneleda kirikus ja usuelus. Need on Akadeemiline Usuteadlaste Selts ja Kirillik Üliõpilasühing, üks puht teaduslikul, teine puht usulisel alusel ellu kutsutud. Tahaks loota, et need ühinged, kes alles veel kobamisajajärgus viibivad, enesele kristallsema ilme omandavad. Vägevast vaimu siin veel märgatud ei ole. Kristlik Üliõpilasühing on ellu kutsutud väljamaade eeskujul, kus Kristlik Üliõpilasühingud 20—30-aastase tegevuse ja arenemise järele ka kiriku ellu on suutnud elevust tuua ja kiriku igane-

nud vorme elustanud ja uuendanud. Seda oleks meilgi vaja. Eriti aga tuleks hoiduda vanu vorme ja iganenud vaateid üles soendamast, elustades vana algristikoguduse vaimu, ja aidaku ta kaasa rahva hingelisele süvenemisele oma liigete tegevuse kaudu.

Nagu alguses tähendatud, avanevad demokraatliku riigi kodanikuna üliõpilasele ülesanded, mida varem aegadel ei tuntud. Kui aga üks osa organiseeritud üliõpilaskonnast tuntud järjekindlusega vanas vaimus edasi purjetab, siis peab teoga kahtlema demokraatliku rahvariikluse kasvamis- ja arenemisvõimaluse üle neis organisatsioonides. Ühelt poolt valitseb siin usust üleolev vaim, kuid kiriklikult ollakse kindel kui müür vana kaitseks. See on harilik tee: üliõpilasena naeratakse ehk pilgatakse usu ja kiriku üle, vilistlasena lepitakse, ei, toetatakse koguni kirikut, kui hädasti tarvilikku instituuti rahva kasvatuseks. Üliõpilaspölvēs harrastatakse traditsiooni, mille järele ülemaalisel palvepäeval harilikult intensiivsemalt juuakse ja võimalikult palju vandudes ööd läbi kaarte mängitakse. Pole häda! Vilistlasena võib ju kiriku administratsioonis tähtsal kohal asudes ja koguduse head käekäiku agara-sti edendades oma „noorepölvē eksitusi“ protsentidega tasa teha.

Sarnased asjaolud tõukavad eemale tõsisemad otsijad ja teevad kiriku elu arenemisele igatvusi takistusi. —

Nagu kõigis rahva eluavalduvõimides, nii ka usu-elu alal on tarvilik haritlaskonna ja lajade hulkade koostöö. Sellest järgneb ka koostöö vajadus haritlaskonna ja rahvakiriku vahel. Praegusel silmapilgul ei ole kumbki neist suurustest selleks küps. Kuid on kummalgi pool esimesi samme märgata seisukorra tervendamise suunas. Selle järele tekib ka kummalgi pool ülesanne, neid püüdeid toetada ja arendada Kiriku leeris näib tuleviku lootussäde uue tule sütitajana uute olude jaoks protestantliku vaimu kaitsjate silmist paistvat. Vähemalt ei too nad omi usulisi veendumisi mitte ohvriks kiriku „heale kõhule“. Kiriku küpsemist nimetatud koostööks tähelepanuga jälgides, pidagem meeles, et haritlaskonna vastav ettevalmistamine langeb meie üliõpilaste, kui tema tulevaste kandjate, õlgadele. Et murda ja luua, seks tahtmist ja jõudu.

Jüri Kimmel.

1) J. Aunveri artikkel „Vabas Sõnas“ nr. 3., 1925.

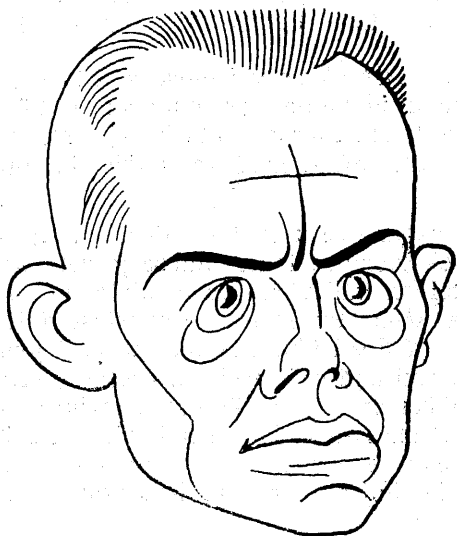
## EESTI ÜLIÕPILASSELTSIDE LIIT. (E. Ü. L.)

Viimastel semestritel on meie üliõpilaskonnas eriti elavalt kõne ja vaieluse all olnud uute sihtluste probleemid nii akadeemilises ellu puutuval kui ka üldisel kultuurialal. Ikka kindlama kaju omandas ühtlasi mõte, et teataval ühisel põhimõttel asuvad üliõpilasorganisatsioonid peaksid teineteise vahel kindlamaid sidemeid põimima, et selle kaudu igasugustele meie akadeemilisele kui ka üldelule tervendamispüüetele tugevamat ja reaalsemat kandepõhja luua.

Tartu eesti üliõpilasseltsidel on olnud üliõpilaskondliku elu muhenemisel ja väärtuste loomisel, samuti meie riikliku ja rahvusliku tõusengu võitlusfrondil vas-

tuvaidlematud teened. Üliõpilasseltsel on kandnud — kõigile erinevustele vaatamata — ühine töö- ja kultuuritahteline püüe, demokraatlik ja rahvameelne ideoloogia, mis välja kasvand meie rahva elu ja võimaluste olemusest.

Seni töötasid aga kõik üliõpilasseltsid omaette, kõik omavahelised kokkupuutumised — nii isiklised, kui üldiste ülesannetega seotud — kandsid juhuslikku ilmet, ega olnud võimalust tööjõudu teatavate ürituste teostamiseks ühisele tegutsemisele rakendada. Informatsioon vastastikusest tegevusest oli eriti nõrk, ülevaade seltside sisemisest elust, püüetest ja iseloomust

**Jakob Tillo,**

teise nimega krahv Sagorsky. Diplomaat ja lendur kaugesõidu praksisega.

**I. Looman.**

Elukutseline majajäsa ja kuulus udupehme mööbli eritundja. Näitleja ja tulevane kindral.

oli kontakti puudusel ühekülgne või väär mõistne. Iga selts elas üksikuna, vastastikune läbikäimine puudus pea täiesti.

Et säärasest võrastavat asjade seisust lahendada, asutigi möödunud semestril E. Ü. S-i algatusel seltsidevahelistele läbirääkimistele vastastikuse koostöö ja kontakti loomiseks. Kogu semester kestvate nõupidamiste ja küsimuse põhjaliku sõelumise tulemusena kirjutati 18. detsembril l. a. seltside ja edustajate poolt alla Eesti Üliõpilasseltside Liidu (E. Ü. L-i) põhikirjale, mis 20. märtsil s. a. ülikooli poolt registreeriti.

E. Ü. L-i kuuluvad kõik Tartu eesti üliõpilasseltsid (Eesti Üliõpilaste Selts, E. Ü. S. Ühendus, E. Ü. S. Liivika, E. Ü. S. Põhjala, Eesti Naisüliõpilaste Selts, E. Ü. S. Veljesto, E. N. Ü. S. Ilmatar, E. Ü. S. Raimla, E. Ü. S. Concordia ja E. N. Ü. S. Ahava). Tartus on küll veel ka teisi seltside nime all tegutsevaid üliõpilasorganisatsioone, nagu Societas Studiosorum Narvensium ja Petserimaa üliõpilaste selts, kuid need on olemuslikult võõrad seltside vaimule, kannavad korporatsioonide välistunnuseid ja on eksikombel ning ebaõiglaselt erid seltsiks nimetand. Möödunud semestri lõpul, peale E. Ü. L-i asutamist registreeriti ülikooli juures uus üliõpilasselts Mehiste, kuid selle olemusest ja tegutsemisest ei ole seni midagi kuulda olnud.

E. Ü. L-i ülesannete hulka kuulub eestkätt üldkultuuriliste püüete taotlemine, üliõpilaskondliku korralduse ja vaimu ajakohastamine ning tervendamine ja seltside omavahelises elus lähema kontakti ning läbikäimise süvendamine. E. Ü. L-i juhtiva orgaani moodustab seltside poolt proportsionaalselt valitud (iga 75 isikliikme kohta 1 edustaja) Edustajate Kogu, mille liigetest moodustatud 3-liikmeline juhatus Liidu tegevust tegelikult juhib. Praeguste vahekordade juures on Edustajate Kogu 13-liikmeline.

Käesoleva semestri algul algas E. Ü. L. oma tegevust. Asuti esimeses jões Liidu sisemisele korraldusele ja sellega ühenduses olevate tegelikkude küsimuste lahendamisele, ühtlasi seltside ideoloogilise külje kindlaksmääramisele, millise töö tähe all käesoleva semestri tegevus peajasjalikult liigub. Viimaste küsimuste lahendamisel võime loota E. Ü. L-i otsematele ülesannetele asumist, mis arvatavasti jääb tulevaks semestriks.

Ka seltside omavahelises isiklikus läbikäimises on tehtud tänuväärt algatusi, milleks olgu meeldivaks näiteks Eesti Naisüliõpilaste Seltsi poolt oma ruumides korraldatud E. Ü. L-i isikliigete vaheline peoõhtu.

Sellesemestrilises E. Ü. L-i juhatusel on esimehena — Rich. Janno (E. Ü. S.), kirjatöimetajana — S. Seemann (E. N. Ü. S.) ja laekahoidjana H. Evert (E. Ü. S. Liivika).

# KEELTE KÜSIMUS MEIL ÜLIKOOLIS.

Meil, Eesti riigis on küll oma ülikool — on ta aga tõesti eestiline ülikool? Teame küll, et ta ei ole seda täiesti veel mitte. Mis oleksid ses sihis aga meie nõuded, mäherdusena rahvuslikus mõttes sooviksime siis näha seda õppeasutust?

Kultuurilises ja õiguslikus riigis on mõistetav, et riigiasutustes, käesoleval korral ülikoolis, võivad omada täielikku õigust ametis olla kõik riigi täieõiguslikud kodanikud, hoolimata isegi rahvuslikust algupärast ja kodukeelest. Ka kõige rahvuslikumgi eestlane, kes Eesti riikkondsuse mõistet soovib kõrgena ning väärtuslikuna hoida, peab siis loomulikult ka sallima, et meie ülikooli õppejõududeks pääsevad ka need Eesti kodakondsed, kes ei kuulu eesti rahvusesse ja kelle kodune keel on kas saksa, rootsi, vene v. m., — teadagi arvuliselt vastavalt selle rahvuse suhtelisele määrale meie riigis. Täiesti loomulikult tuleb muidugi ka tunnistada, et meie ülikooli õppejõudude hulgas leidub mõningaid silmapaistvamaid väljamaa õpetlasi, teadagi sel korral, kui meil endil ei leidu vähegi väärilisi omamaalasi nende asemele.

Kuid on siiski teatavad tingimused ja nõuded, millest me peaksime ülikooli elus kinni pidama sammugi taganemata, kindlasti ja vankumata. Teatavad olulised ja meie iseseisva olemasolu mõttest loogiliselt järelduvad nõuded.

Meie kaasmaalastest õppejõud, olgu nad mis rahvusest tahes, peavad meile õpetust andma keeles, mida meie maa rahva enamik kõige paremini valdab, keeles, mis meil tunnistatud on riigikeeleks — eesti keeles. Liig vähe on seesugune nõue üles seada kord tuleviku, kuigi vast lähema tuleviku kohta. Ei, seda peame nõudma kohe, praegu, silmapilkselt, sest ei ole ju võimalik mõelda tõelist haritlast ega õpetlast, kes meie maal eluaja või aastakümneid on viibinud, kes aga suutnud ega soovinud ei ole selle maa valitsevat keelt tarvilikul määral kätte õppida. Väljamaalastest õppejõudude suhtes, kes endid harilikult ikkagi lühemaks ajaks meie ülikooliga seovad, on aga igati loomulik, kui seame üles minimaalse nõudena, et need meile palutud lahked külalised, keda me sagedasti näinud oleme tänuväärselt endid rakendamas meie kultuurelu ülesehitavale tööle, meile õpetust annaksid ainult neis võõraskeeltes, mida praegu meie riigikoolides<sup>1)</sup> vastaval mää-

ral õpetatakse või üldse keeltes, mis on kujunenud internatsionaalse tähtsusega kultuurkeelteks<sup>1)</sup>. Need keeled on eestkätt saksa, kuid ka inglise ja prantsuse keel.<sup>2)</sup>

Praegune seisukord ses tükis on aga kurb ja äärmiselt loomuvastane. Saksa ja vene soost üliõpilastel on küll võimalus kuulata ja eksamitel vastata oma emakeeles, eestlastest üliõpilastel ei ole aga Eesti ülikoolis veel mitte õigust seda nõuda. Kui nad seda teeksid, peetaks seda kuulmata häbematuses ja äärmise schovinismi avalduks. Oleme mitmel korral näinud, et eesti üliõpilane peab selleks, et omas ülikoolis õppida, kulukat ja hiljem tarbetut lisaoskust omandama vene keeles.

EÜS on seltsi asutamisest saadik sammunud meie rahvuslikult mõtleva kultuurilise noorsoo esiridades ja teeb seda praegugi ning usume kindlasti ka edaspidi. Kuid kaugelt valjemini nõudlik kui seni peaks meie Selts olema ülikooli õpetajaskonna rahvusliku koosseisu ja ülikooli õppekeele kohta, nõudlik aga kõige pealt meie enda vastu, et meie hulgas mitte ei leiduks kaasliikmeid, kes rahulikult ja kannatlikult pealt kuulavad, kui nende maa ja rahva kohta õppetöö ajal haavavalt tähendatakse, kui loengul ühe ehk kahe juudi- või venesoost kuulaja tujuka soovi põhjal eesti õppekeelt venekeelele minnakse, kui isegi meie akadeemilistes ühingutes ettekandeid peetakse keeltes, mis ei kuulu üldtunnustatud kultuurkeelte hulka ja mida meie noorsugu enam ei õpi ega kohustatud pole oskama.

Olgem enam nõudlikud rahvuslikkudes ja keelte küsimustes, siis peetakse ka meie keelt küllalt vääriliseks, et seda õppida.

*A. Saarete.*

<sup>1)</sup> Meie hariduspoliitikat juhtivad ringkonnad, kas on neil võimalust olnud tähele panna, kuivõrd mõjub uue eesti kooli autoriteeti laiimate hulkade silmis kõigutavalt asjaolu, et meie keskkoolides praegu seda keelt sugugi ei õpetata, mida hiljem ülikoolis ühes teatavas fakulteedis nõutakse?

<sup>1)</sup> On ju küll mõistetav, et näit. juristidel nende aine iseloomu tõttu venekeelse teksti mõistmine on vajaline, kuid sellest ei tarvitse sugugi järgneda, et ka õpetus ja eksamineerimine peaksid sündima venekeeles, et üliõpilased peaksid venekeelt oskama ka suusõnaliselt vabalt ja isegi vigadeta.

<sup>2)</sup> Endastki mõistetav, et muidki keeli õpetavad õppejõud oleksid õigustatud tarvitama vastavaid keeli, näit. soome, rootsi, vene jne.

## Üliõpilasorganisatsioonid Tartu Ülikooli juures ja nende mõju isiku kujunemises.

Üliõpilasorganisatsioonide ajalugu on peaaegu niisama vana kui ülikoolid ise. Juba keskajal, kui ülikoolid tekkisid, moodustusid ka üliõpilaste koondused, mis küll hoopis teist iseloomu kandsid kui praegu. Nagu ülikool ise, nii on ka üliõpilasorganisatsioonid aastasade jooksul palju ja põhjalikult muutunud. Läheks liig pikale, kui tervet seda arenemiskäiku jälgima hakkaksime, sellepärast vaatame lühidalt ainult viimast järku ta arengust. On ju just üliõpilasorganisatsioonid need, mis oma eripitsati iga oma liikme peale vajutavad ja seega seltskonna- ja riigitegelasi kui ka kõiki teisi haritlasi teatavas suunas mõtlema ja tegutsema panevad. Seega on üliõpilasorganisatsioonide mõju riiklikule ja seltskondlikule elule kaugelt suurem, kui seda pealiskaudselt vaadeldes arvata võiks.

Praegu on Tartu Ülikooli juures väga suur hulk kõiksugu üliõpilasorganisatsioone ja uusi tuleb pea iga päevaga juure. Et selles organisatsioonide rägastikus võimalik oleks orienteeruda, on tarvilik neid üht ehk teist viisi klassifitseerida.

Kõige päält tuleks siinkohal nimetada „Üliõpilaskonda“; et aga sinna 1) kõik üliõpilased kuuluvad ja 2) tema mõju üliõpilase indiviidi arenemisele võrdlemisi väike, jätame selle koonduse ligema vaatlemise kõrvale.

Teine suur organisatsioonide grupp oleks „akadeemilised ühingud“. Nende siht on arendada ja kaasa aidata teatavate teaduslike distsipliinide mõistmiseks, teaduslike küsimuste lahendamiseks ja uurimiseks jne. jne. Kuna need organisatsioonid aitavad ainult teatavaid küsimusi oma liigetel-üliõpilastel lahendada, on ka nende mõju oma liigetele üldarengu mõttes võrdlemisi väike, mispärast meie ka seda liiki organisatsioone praegu ligema vaatluse alla ei võta.

Neljas suur grupp oleks n. n. „intiimorganisatsioonid“. Neid võiks suurtes joontes jaotada kolme liiki a) saksa korporatsioonid, b) eesti korporatsioonid, c) seltsid.

Et just intiimorganisatsioonid need on, mis oma liikme üldarenemisele ja kujunemisele kõige rohkem mõjuvad ja terve tema tegevuse ning mõtlemisviisile teatava jälje jätaavad, siis võtame selle grupi ligema vaatluse alla.

Kõige pealt vaatame natuke ligemalt saksa korporatsioone. Ehk küll viimased Eesti elus praegusel momendil väga suurt osa ei etenda, sest et sakslased, kes neist korporatsioonidest võrsunud, enamalt jaolt juhtivatele kohtadele ei satu (ka on üliõpilaste arv saksa korporatsioonides tublisti kokku kuivanud), ei või seda siiski mineviku kohta ütelda. Pea kõik haritud jõud käisid neist korporatsioonidest läbi ja said neilt oma kindla kasvatusel, mida nad ka elus maksma panid. Kaudselt tundub nende korporatsioonide mõju veel praegugi, sest et ka eesti korporatsioonid on paljudi saksa korporatsioonidest laenanud.

Saksa üliõpilaskorporatsioonid omakord põlvnevad, kuigi just mitte otse, siis kaudselt keskaja tsunfti korraldusest ja traditsioonidest. Igal sarnasel organisatsioonil-korporatsioonil olid omad kombed ja tõekspidamised, mille eest igaüks kõige energilisemalt välja astus. Seekord oli see täiesti arusaadav ja eluline. Selleks arendati välja oma liigetes äärmiselt kõva distsipliin ja aumehelikkuse mõiste, mis pääsjalikult oma korporatsiooni ehk nende korporatsioonide liigete vastu maksev oli, kellega antud korpor. „vahekorras“ oli, kuna kõigi teiste isikute ja organisatsioonide kohta seda mõistet palju venivamaks peeti. Ka pandi neis väga

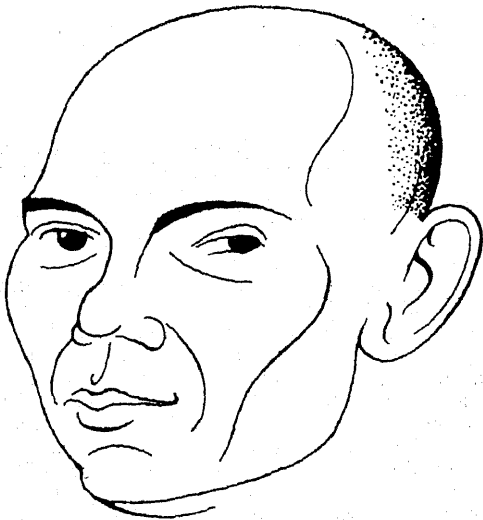
suurt rõhku ühistunde väljaarendamisele üksikute liigete vahel. Üks oli kõige eest, kõik ühe eest väljas. Sellest peeti mitte ainult siis kinni, kui alles „burschid“ oldi, vaid ka hiljem elus. Peale selle arendasid saksa korporatsioonid enda liigetes seltskondlikke kombeid, kunsti, teadust jne., kuigi nende viimastele just suurt rõhku ei pandud ja see tihtigi rohkem janditamiseks ning sõnakõlksuks jäi.

Ülemalnimetatud omadused, mis karmi käega ja kõiksugu, tihti väga vastikute ja ebakombeliste karistustega omapärasel õhkkonnas noorele alles arenevale „rebasele“ külge poogiti, avaldasid oma mõju elulõpuni. Muidugi ei saadud seda läbi viia ainult karistustega, vaid palju aitasid kaasa ka omapärane „burschi elu“ ja traditsioonid, suggestioon üksteise pääle kui ka autosuggestioon „korporandi suurtugususest“.

Sellel kasvatusel oli suur tähtsus. Ligemalt me seda tõestama ei hakka, vaid tuletame ainult mööda minnes meele, kui mõjuvalt tegutsesid Balti sakslased Baltimaade valitsemises ja kui võimsad olid nad isegi Vene tsaari trooni juures — tihti Vene riigi tegelikud riigipoliitika juhid. Ma vististi ei eksi, kui ütlen, et ka korporatsioonidel ja nende kasvatusel selles asjas oma osa oli.

Kuid saksa korporatsioonide kasvatusel on kõigest sellest hoolimata omad suured varjuküljed. Nagu tähendasime, tugeb korporatsiooni kasvatus igivanadele traditsioonidele, kommetele, tõetundmistele, mida iga rebane, bursch ja vilistlane ilma ühegi kriitikata õigekeelsi heaks peab. Igaühte, kes neist tõdedest üle astub, ähvardab raske füüsiline ja moraalne karistus. Kõik on ja jääb status quo, — liikumist, edenemist korporatsioonis ei ole. Üksikud noored — rebased —, kes sisse astuvad, assimileeruvad ruttu üldkoguga. Kui juhtukski, et sisse astuks mõni „mässaja“, rebell, siis oleks ta varsti sunnitud sealt lahkuma. Praegune korporatsioon on peaaegu seesama, mis sada aastat tagasi. Elu ja edenemist korporatsioonide müüride vahel ei ole, kuid väljas rühib elu edasi. Sellest siis see elutraagika, ehk õigemini — elukoomika, satiir, millesse korporandid on sattunud.

Nüüd vaatame natuke ligemalt eesti korporatsioone. Ka neid peab jagama vähemalt kahte liiki: Vanemad ja nooremad korporatsioonid. Vanemad korporatsioonid, kuigi nad otsekohele ei põlvne saksa korporatsioonest, kajastavad teataval määral viimaste elu ja traditsioone. Seda võime kaunis julgesti öelda vähemalt meie kõige vanematest korporatsioonidest. Neis ilmenevad siis üldiselt samad omadused, mis saksa korporatsioonidel. Teistest sellesse gruppi kuuluvatest korporatsioonidest ei või seda just öelda. Mis puutub aga negatiivsesse külgedesse, siis on nad eesti ja saksa korporatsioonel sarnased. Ka eesti korporatsioonid hoiavad kõvasti, ilma arvustusest kas laenatud või oma juures kujunenud traditsioonest kinni, mis ei võimalda vaba isiku arenemist. Noor „rebase“, kes korporatsiooni astub, assimileerub ja sarnaneb varsti oma kaasvõitlejatega, mis tihti koomilikkuseni ulatab. Vaba mõtte ja isiku arenemine on kangus. Peaaegu eksimata võib lühikese kokkupuutumise järgi ära määrata, missugusesse korporatsiooni keegi noormees kuulub, kuigi tal ühtegi välist tundemärki ei ole. Et ka korporatsioonide positiivsetest omadustest: aumehelikkusest, distsipliinist, ühistundest jne. üksikutes korporatsioonides tihti väga mitmet moodi aru saadakse, siis lõõb ka nende tõsine, tegelik väärtus sagedasti kõikumata.



**August Tamman.**

Lustlik stuudent ja vana ajakirjanik.  
Olemus selgub pildilt.



**Olev Reintalu.**

„Uudismaa“ järele — vanem seltskonnategelane. Oskab leida kokkupuutumisi suurte meestega. „Ja, ja ma arvan niisama“. Muidu küps inimene.

Teine, noorem liik eesti korporatsioonide on hoopis isesugune nähtus. Neil ei ole endise aja korporatsioonidega sagedasti rohkem ühist, kui kolmevärviline müts ja mõnede endiste korporatsioonide kommete täitmine. Mis on, näiteks, uuest-sündinud juudi korporatsioonil ühist endise aja uhke, üleoleva saksa korporatsiooniga? Vist midagi peale kirju mütsi. Nad tekivad kui seened kevadise vihmaga. Tulevad kokku mõned üliõpilased, kellel korporatsiooni elust, mõttest ega traditsioonest aimugi pole (naised!), valivad värvid, tihti väga ebaõnnestanud kombinatsioonid, registreerivad enda ülikoolis ja korporatsioon on valmis.

Kõnealolevad korporatsioonid on peaaegu vabad niihästi korporatsioonide positiivsetest kui negatiivsetest omadustest. Nad sarnanevad üsna vähe tüübilistele korporatsioonidele. Mis puutub nende kasvatuslikusse mõjusse oma liigete peale, siis ei saa siin mingisugust üldist reeglit leida. Kuna need lõpulikult alles kujunemata ja ei tugene endistele traditsioonidele, siis võivad neis korporatsioonides üksikud arenenud, tegu- ja mõjuvõimsad isikud oma kaasvõitlejate peale suurt mõju avaldada. Igatahes võiks olla neis korporatsioonides isiku arenemine vabam ja nad selles osas seista isegi paremas olukorras kui vanad korporatsioonid.

Korporatsioonide elu ja olu peale üldse on neil uutel korporatsioonidel võrdlemisi suur mõju. Nemad, kui nii ütelda võib, demokratiseerivad, lihtsustavad seda Tartu üliõpilaskorporatsioonide mõistet, toovad selle alla rahva sekka omalt püedestalt, kus ta endistel aegadel püsis. Nad purustavad selle ebajumala, mida nimetati korporatsiooniks, ja kuhu ainult „valitutel“ oli võimalik pääseda. Kui aga korporatsioon kaotab oma endise aupaistuse, siis on tema elupäevad ka loetud, sest korporatsioon oma tardunud traditsioonidega ja survega oma liigete isiku peale ei vasta praeguse aja mõistetele.

Ka üliõpilasseltsid ei ole üksteisele sarnased ja neid tuleb jällegi jagada vähemalt kahte liiki. Esime-

sel liigil, mille tüüp venestusajajärgul tekkis ja tol ajal lähedalt kokku puutus vene ringkondadega, leidub paljudgi Eesti omapärast, kuid ühte teist on neil siiski alale jäänud endisest vene „studentseskie krushokkidest“.

Endised vene üliõpilasuühingud olid täiesti vastandiks saksa korporatsioonidele. Ei olnud seal mingisugust kokkuvõtet ega ühistunnet. Ja kui ka üksikute ühingu liigete vahel enamasti väga sõbralik vahekorral valitses, siis igatahes mitte sellepärast, et ühing sihilikult selleks kaasa oleks aidanud, vaid jättis täiesti vaba arenemise võimaluse igale oma liikmele ja seda pea igas suunas. Ja mitte ainult seda, vaid tema otsekohene ülesanne oli oma liikmeid niisugusesse olukorda panna, kus iga liige vabalt oma võime ja mõistuse kohaselt kõiksugu küsimuste lahendamisele sunniti. Ei või salata, et see tihti absurdselt targutamiseks, „tõetsimiseks“ muutus ja sellele „filosofeerimisele ja teguvõimetusele“ kaasa aitas, mis enne-revolutsiooni-aegsele vene intelligentsile, „keerenskitele“, omane oli. Kuid teisest küljest on ka tösi, et need aegad vaeleused palju kasa aitasid isiku vaimlise arenemisele. Ei olnud schabloonilist tardumist mõtetes, — oli elav tung tööle.

Nagu tähendasin, on üks jagu eesti üliõpilaseltseltse kaudselt vene üliõpilasuühingutega vaimlises suguluses. Neil puuduvad need positiivsed omadused, mis korporatsioonidel, nagu kindel solidariteet jne. Kuid neil puuduvad ka korporatsioonide negatiivsed omadused, nagu eelpool selgus. Ei ole mõtete tardumist, kängumist, vaid alaline mõtete võitlus, püüed edasi, paremusele. Muidugi ei julge ma tõendada, et see, mis praegu ütlesin, i g a selle liige seltside kohta maksev oleks, kuid üldjoontes on see siiski õige.

On aga meil olemas veel üks seltsi tüüp, Eesti Üliõpilaste Selts, mis kõigist seni vaadeldud organisatsioonidest lahu läheb. Oma alguse on EÜS saanud aastakümneid tagasi, — siis, kui saksa korporatsioonid veel oma hiilgeajajärgus olid ja kui eesti korporatsioonid veel üldse ei olnud. Arusaadav, et ajavaim ja

## 1917 — 1918.

## M Ö T T E I D J A M Ä L E S T U S I.

Kui mõelda Vene revolutsioonile järgnenud Eesti üliõpilaskonna tegevust kuni iseseisvuse saamiseni, siis on seal nii valgust kui varje.

Üliõpilaskonna teeneid Eesti vabadusvõitluses on käsitletud Üliõpilaslehe veergude' juba varem (v. J. Albrechti artikkel 1921. a., nr. nr. 2—4.)

Seal on terve rida eneseavaldusi, mida tööpoolest tuleb käsitleda teenetena, alates esimese akadeemilise kongressi organiseerimisest kuni tegeliku osavõtteni vabadussõjast. Võib ütelda, et siin läbi läi see enese maksmapanemise tendents, mida kandsid vanemadki üliõpilaspõlvad juba EÜS-i algusest peale.

Meele tuletades esimesi aegu päälle revolutsiooni, peab siiski tunnistama, et ei olnud erilist hoogu Tartu üliõpilaskonnas. Oli tunne, et midagi tuleb teha, ja tehtigi, kuid ilma tuletada ja läbilöövusega. Et mõnda üksikasja nimetada, siis ei löönud just suuri laineid juba nimetatud esimene akadeemiline kongress 1917. a. märtsis ega tema poolt asutatud poliitiline kihutusbüroo. Tehti nõrku katseid, kuid ei suudetud end maksma panna ka korra valvamise alal müülasist üliõpilaste kõrval Tartus. Ja agitatsioon sügisel Eesti tagavara pataljonis kandis vähe vilja.

Ühe põhjusena sellele tuleb pidada muidugi meie iseloomu. Kui aga arvesse võtta vabadussõja hõlsemat käiku ja üliõpilaste osa selles, siis peab ütlema, et oli vist teisigi põhjusi, miks Eesti üliõpilaskonna eneseavaldused päälle revolutsiooni olid võrdlemisi kahvatud.

saksa korporatsioonide sisemine kui ka väline autoriteet sellele seltsile oma pitsati vajutas. Selts võttis saksa korporatsioonidelt seda, mis neil paremat oli, aumehelikkuse, ditsipliini, ühistunde jne. instituudid, mida tema oma elule ja olule kohandas ja kaugest minevikust aastakümnete jooksul traditsioonide ja kommete näol edasi kandis praegustele põlvetele. Selles mõttes on EÜS kaugelt rohkem korporatsioon, kui paljudki korporatsioonid, kes ennast selleks nimetavad. Teisest küljest aga leidsid EÜS-i liikmed, et need välised kombat ja tundemärgid, mis vähemalt praeguse aja korporatsioonile eritundemärgiks on, tõsisemale, tõsedale, töötavale ja mõtlejale eestlasele võõrad on. Tema paistis see tihti janditamisena. Ei või ütelda, et see arusaamine algusest päälle oleks olnud ühemeelne ja siingi mõnikord endistel aegadel mõtete vahetust ei oleks olnud, näit. väliste tundemärkide omandamise asjas, kuid alati on see kindlat vastuseisu leidnud.

Mis puutub aga vaimlisesse tardumusesse ja alahoidlikkusesse, siis on see siin võõras. EÜS. ei sundinud oma liigetel mingisuguseid tõesid päälle, vaid arendas vaba mõtete võitlust. Kuid ta ei jäänud ka ainult sõnade juure, vaid organiseeris ja õhutas oma liikmeid tegelikule, raskele tööle — nii rahva kasuks, kui ka enese arendamiseks. Tuletame ainult meelde, mida EÜS on Eesti rahvuskultuuri arendamiseks teinud ja

Peab ütlema, et suured sündmused tabasid meid ettevalmistamatult. Poliitiline kasvatus, arenemine ja tihti huvidki puudusid. Ja kellel need viimased olidki, siis tihti enam „platoonilist“ laadi. Unistati sisurikkast, väärtuslikust ja enesehkaaluvast rahvuskultuurist ning samasugusist isikuist, kes seda kannavad. Organiseerimiseks pidi olema seesuguste isikute kasvatamine. Arvati, et see vaevalt sündida võib teineteist sõjastavates üksikorganiseerimises. Taheti siduda neid ühissettevetega, sidendada rahvuskultuurilise ühistahte ja leida organiseerimisevorm, mis laseks tunda üliõpilaskonda tervikuna, koolina ja eeskujuna tulevasele rahvusorganiseerimisele. Rahvuspoliitilised püüded olid nõrgalt esitatud, nende kasvamist, võitustid ja kaotusi võime jälgida alles just päälerevolutsioonilises arengumises.

Kui loetleda need ühissetteveted üliõpilaskonnas, mis revolutsioonini olid teostatud: muuseumi peod, meeskoor, Üliõpilaste Leht, vahekorra ja muud kavatsused ühes iga-aastaste üldasemikkudekogu koosolekutega, siis on selge, et suurteil aegadel ja uute ülesannete juures võis tähenduse omandada vaid viimane — asemikke kogu.

Tartu organisatsioon asemitte kogu revolutsioonini kindlamat ilmet ei omandanud. Astuti kokku vaid ad hoc, kuna püsivama vahekorra loomisele, mida esialgul propageeris Tartu organisatsioon piires EÜS, osutusid ülepääsmatuiks takistustiks tüliküsimused üksikute organisatsioonide vahel. Üldorganisatsioonide ko-

missuguseid mehi, keda uhkusega oma vilistlasteks võib nimetada, tema annud, ja siis on meil selge, et need sihid, traditsioonid, püüded ja töökspidamised üldist tunnustamist ja lugupidamist on ära teeninud.

Lõpuks peab veel tähendama, et EÜS-i mõju mitte ainult oma liikmete peale ei ulata, vaid kaudsetl ka teiste organisatsioonidele. Kui meie eelpool nägime, et saksa korporatsioonidel ja vene krushokkidel omad järeltulijad olid, siis võime ka kinnitada, et EÜS-il, kui eesti algupäralisel organisatsioonil viimastel aegadel omad järeltulijad on ilmunud — nähtavasti väga elujõulised. Oma laia ilmavaatega, ettevõtlikkusega ja kogemustega kultuurelul on need juba teatavaid seisukohti saavutanud ja loodetavasti süvenevad need ajaga, milleks suuresti kaasa aitab alanud ühemeelne koostöö Eesti Üliõpilasseltside Liidus.

Üldiselt kokku võttes ja arvestades 1) et „uued korporatsioonid“ endistest aegadest hiilgama jäänud korporatsioonide „aupaiste“ nullini ära hävitavad, 2) et E. Ü. L-i mõju Seltside ühistööil ja siseelu süvendamisel rohkem tegelikke tagajärgi andma hakkab, võib vist küll kaunis julgesti ütelda, et üliõpilasorganisatsioonide arenemise ajaloos uued tuuled puhuma on hakanud.

Jakob Tillo.

gus oldi veidi kaugemale saadud, kuid see ei kuulu siia. Tartu organisatsioonid sattusid päale revolutsiooni seisukorda, mis nõudis nende tegutsemist omaette. Ülikooli äraviimine hakkas lõpustaadiumi jõudma ja see puudutas kõiki ühte viisi, oli ju ennegi ses suhtes toime pandud mõni ühine aktsioon. Kerkivad esile niisuguse üldpoliitilise tähtsusega sündmused, mis ei jätnud puudutamata ka kõige inerdimaid. Ja nii mäeme 1917. a. sügisel sagedasi Tartu organisatsioone asemikke koosolekuid, kus vanu vaenukirveid ei tõsteta enam, kus ära tuntakse, et ühiselt tegutsedes ikka mingisugunegi organisatsioon peab olema.

Siin andis end valusalt tunda — et mitte rohkem ütelda — eeltööde ja ühise töötraditsiooni puudus, ühe sõnaga organiseerimatus asemikke kogus ja üldne nõrk ettevalmistus üliõpilaskonnas uutis oludes tegutsemiseks.

Küll ei teinud raskusi ideeline suhtumine selle sügise pääsündmuse — enamlise pöördega. Võeti kohe seisukoht, mis tunnustas Eesti Maapäeva orgaanid kõrgemaks võimaks, korraldati meeleavaldus ja viidi see ühiselt läbi. Aga aeg nõudis ka muid tegelikke samme: Eesti üliõpilaste arv Tartus oli küllalt suur (rehkendati 3—400 inimesega), et nad oleks võinud kujutada endast ka teatavat reaalist jõudu korralageduse ja vägivallategude piiramiseks vähemast otse üliõpilastesse puutuvatelt juhtumistelt. Kuid seda ei olnud. Anti tol ajal ju edasi ühe nõukogude võimumehe ironilist märkust, mille mõte mäletavasti seisis selles, et Eesti üliõpilastega ei tarvitse neil mitte rehkendada: neist tegelikke väljaastujaid ei saavat. Ja tõepoolest, üksikute tegelaste arteerimise puhul ei olnud üliõpilaste hulgas mitte need, kes oleks nende vabastamiseks survet avaldanud, vaid üksikuil juhusel tegid seda sõdurid.

Pärast okupatsiooniajal, õpiti, et kompaktima organisatsiooni ja kiire ning ühtlase reageerimisega võib avaldada mõju sündmustele, kuid tervel esimesel enamlaste ajal puudus üliõpilaskond kui kaaluv tegur, kes tegeliku üleastumisega ühel ehk teisel juhtumisel üldist korralagedust oleks võinud vähendada.

Asemikke kogus olid kõne all sõjalise organisatsiooni loomise küsimused, toetuseks Maapäeva orgaanidele. Need ei jõudnud mäletavasti algastmest kõrgemale, sest mõne organisatsiooni poolt esineti nõudmisega, et nende küsimuste arutamisel tuleks Naisüliõpilaste Selts kõrvaldada. Selle nõudmisega ei saanud teised asemikud ei põhimõtete ega otstarbekohasuse seisukohast leppida ja tuli paaril koosolekul selle pärast lugematuid piike murda. Sõjaline organisatsioon jäi igatahes üldises ulatuses loomata ja ei ole kuulda olnud, et ka eraldi mõni rühm end oleks ses mõttes korraldanud. Oleks ülekõhtune süüdistada ainult selle aja üliõpilasi vähese arusaamise pärast mõniendist ja vähese aktiivsuse pärast. Siin on tegemist traditsioonilise kasvatus puudustega. Meie organisatsioonid kasvatasid rohkem endile vilistlasi kui poliitilisi tegelasi, eriti muutunud olude jaoks. Selles mõttes olid ju täiesti puudulikud senised kasvatusvõtted: väline dressuur, „sõpruse“ ja tihti tühiste auasjade kultus „omas“ kitsamas ringis. Sellega selfsib

paratamatult vähene huvitus üldiste küsimuste vastu.

Kõik pahed, mis Tartus saksa üliõpilaskonnast on meile imbutud ühes terve rea teistega ja ei saa nõuda, et üks üliõpilaspõlv kohe oleks suutnud vabaneda neist.

Selle aja kogemused peaks aga nüüd olema õpetuseks: erakordsed ajad kestuvad!

Tuleb revideerida, kui seda veel ei ole tehtud, seist üliõpilaskasvatuse ideaali. Tuleb arendada rohkem sotsiaalset inimest ja teadlikku isamaalast ning kaasaeglast. Tuleb ainult karta, kas vana Saksa hapataigna juuretisega astjates on võimalik anda käärimisele teist iseloomu!

Elavamaid silmapilke löid enamlaste valitsuse viimised päevad: siin nagu hakkas tunduma reaalist jõudu üliõpilaskonnas — relvastuti õhinaga ja aidati sellega kahtlemata kaasa lahkuvate enamlaste vaoshoidmisele, olgugi et ei suudetud teostada ohvitseride ringkonnast tulnud kavatsust — ära võtta enamlastelt enne lahkumist kokkurõõvitud varandused.

Õpetlik ajajärk algas üliõpilaskasvatuse organisatsioones ja asemikke kogus okupatsiooni kevadel, kui ikka reaalsema kuju omandasid sakste kavatsused ülikooli asjus. Ühest iseloomulikust ühisest üleastumisest on J. Albrecht enimainit artiklis jutustanud Preisi prints Leopoldi äpardanud külaskäigu puhul ülikooli. Kui tol korral poodiumile ilmus tuntud Saksa kirurg ja teatas, et prints haiguse pärast äkitselt on loobunud külaskäigust, siis ei jäänud paljudele vist tähele panemata, kuidas tsilinder kirurgi käes vabises, ja eelkäinud läbiraakimisi arvesse võttes ei võinud osavõtjatel tekkimata jääda arvamine, et siin mitte niivõrd printsi haigus süüdi ei olnud, kui teda ümbritsevate Balti sakste mahhinatsioonid, kes milgi tingimusel ei tahtnud lasta kõnelda meie edustajat otse kõrgelseisva isikuga.

Tolleaegsetes oludes oli seegi väike tagajärk ikkagi enam kui mitte midagi.

Ülikooli lõpulikul sulgumisel maikuus andis asemikke kogu selle vastu märgukirja saksa linnapäälilikule, vähem küll lootes sellelt positiivset mõju kui soovides avaldada oma mittenõusolekut maksva olukorraga. Linnapäälilik austas asemikke kogu paar päeva hiljem oma adjutandi kaudu kaunis pika suusõnalise vastusega, mille väited iseloomulikud tollaegistele vahekordadele. Seal tuletati meele, et saknad võitjana on sisse tulnud ja riiklised huvid mitte iga üksiku ringkonna huvisid ei luba arvesse võtta, rühma noorte üliõpilaste omi päälegi, kus isegi autoriteetsemad arvamisid on tähele panemata jäetud. Saksa üliõpilased peavad endid „totschiessen lassen“ sõjaväljal ja meie nurisevat juba stundiumi taktistuste juures. Kui meie huvid ka on kannatanud, siis tuleb süüdistada isikuid ja maid, kes sõja tekkimises süüdi..

See saksa sõjaadministratsiooni pärl tuli neile endilegi vist vähe piinlik ette, sest kirjalikult ei tahetud seda vastust asemikke palve päale mitte anda.

Kui neis passiivse ehk demonstratiivse iseloomuga aktsioonides lahkkelisid asemikke kogus avalikuks ei tulnud, siis ei jäänud nad uuesti tulemata enam aktiivsust



nõudvates küsimustes. Tol kevadel oli seesuguseks tähtsamaks küsimuseks üliõpilaste ja vilistlaste kohta seisukoha võtmine, kes olid, rolli mänginud Balti hertsogiriigi loomispüüetes. Silmas pidades eelmisel sügisel ühemeelselt võetud seisukohti, olid need isikud võltsinud avalikku arvamist ja usurpeerinud poliitilist esitusõigust. Seisukoht oli selge: nende ja üliõpilaskonna vahele tuli selge piir tõmmata. EÜS esines etepanekuga, kõige enne seisukoht võtta üliõpilase L. kohta, kes ühe korporatsiooni liikmena tuntud oli ja üliõpilaskonnas liikudes teda kõige esimeses joones puudutas. See seisukoha võtmine nõudis aga palju rohkem koosolekuid ja vaeva kui arvata võiks, selle päälle vaatamata, et mees ise teatas end asemikke kogu arvamise ja mitte rehken-davat ja selle päälle vaatamata, et kõik organisatsioonid päälle ühe ühisele otsusele olid jõudnud. Kõik need koosolekud olid õpetlikud siiski ses suhtes, et päris elementaarselt ja kannatlikult katsuti samm-sammult ühele organisatsioonile selgeks teha, mis on asemik, asemikke kogu ning mis tähendab enamuse otsus. Sellele organisatsioonile see tol korral küll täiesti selgeks ei saanud ja nagu sügisel näha võis, ei selgunud ka teisele korporatsioonile, kes ise kevadel selgitajate hulgas oli. See sügisene asemikkude-kogu tegevusjärk on vist kõige tulemusrikkam kõnealusel ajajärgul. Suhtum. avatava Saksa ülikooliga — see oli üliõpilaste seisukohalt üks kõige põlevamatest päevaküsimustest, aga ka rahvuspoliitiliselt

suure tähtsusega. Peab ütleva, et EÜS-is ja suure osa teiste üliõpilaste hulgas algusest päälle arusaamisel oldi, et Saksa ülikooli astuda ei tule, kuigi see ükskui raskusi toob. Eelmisel asemikke kogu informatsiooni koosolekul augusti lõpul selgus aga, et kõigis kolmes tolleaegses korporatsioonis veel asja üle vaieldi, kuna osa liikmeid igatahes pooldas ülikooli astumist. Üks maalviiviv ksv! oli isegi kirjutanud, et ärge aga hiljaks jääge sisseastumisega! Seesuguse meeoleu kohaselt on arusaadav, et raskusi tuli küsimuse lahendamisel. Aeg nõudis kiiret talitamist: oli septembri algus, üksikuid üliõpilasi astus juba ülikooli sisse. Viivitada siin seisukoha võtmisega tähendas võtta seda sisseastumise kasuks. Ometi läks kaks tervet nädalat, enne kui suudeti vastu võtta ettevaatlik otsus: Tartu Eesti organiseeritud üliõpilased ei astu Tartu Saksa ülikooli, kunni vastupidist otsust autoriteetlisemate kogude poolt pole tehtud. Sest, näed, ikka ei olnud korporatsioones võimalik olnud küllalt täisarvulisi koosolekuid ära pidada ja asemikud ei riskeerinud, nagu tähend. „Frat. Estica“ asemik, omapääd talitada. Ainult „Ugala“ asemik arvas oma korporatsiooni eitava otsuse juures kindel olevat (olgu) et siingi kõikumisi ette tuli: üks nimetatud korporatsiooni asemikkest pidas ühel asemikke koosolekul leegitseva kõne Saksa ülikooli astumise vastu — järgmisel koosolekul pidi teine asemik juba teatama, et see mees ise olla vahepeäl immatrikuleerunud. Kõik need sünd-

## Üliõpilase ettevalmistusest ühiskondlikuks tegevuseks.

Kui ma abituriumi viimase eksami järele Treffneri „akadeemia“ ruumidest lahkusin, siis valdas mõistust ja meeli isevärki „tühjuse“ tunne, kui seda nõnda väljendada võib. Ühest küljest olin sisemiselt rahuldatud saavutatud sihi üle, kuid tuleviku kohta valitses täieline teadmatus. Oli tundmus, nagu oleks kindla teenistuse korruga kaotanud, uue leidmise ning valimise kohta aga puudusid enesegi kindlad nõuded ja soovid. Selleaegne poliitiline seisukord oli sarnane, et avalik elutegevus ja riigiteenistuslik edasisaamine eestfasele suuri tulevikulootusi ei pakkunud. Üldine püüdmine oli säärane, et teaduskondade valikul ülikooli astumisel ülekaal sarnaste elukutsete valikutele langes, mis avaliku elu ja poliitilise olukorra tingimistega vähem seotud ja ainult väärilist omaette äraelamist võimaldasid.

Kuid tundsin huvi seltskondlikkude püüete ja ettevõtete vastu ja olin püüdnud neist osa võtta, kuivõrd aeg ja olud seda kooli raamides ning väljaspool võimaldasid. See aitas otsustada.

Õigusteaduskonna valikul ei juhtinud mind mitte hellitavad lootused suurest „karjäärist“ kohtu või riigiteenistuse alal, vaid tagasihoidlikud lootused omandatava üld- ning eriteaduslikkude tagavaradega, leida pinda meie oma rahva piiratud ühiskondliku tegevuse alal, julgustasid.

Kui seekord isegi mõtted selle üle suuresti lahku läksid, kuivõrd üliõpilane võis ehk kohustatud oli ühiskondlikust tegevusest osa võtma ja kuivõrd temalt seda otsekohese akadeemilise töö kõrval nõuda võis, siis on asjaolud iseseisva Eesti riigi saavutamise ja sellest küljest põhjalikult muutunud.

Poliitilisest olukorrast tingitud kitsendused rahvaste ja usutunnistuste vastu on täielikult ära langenud ja vabaks arenemiseks ning edasijõudmiseks on tee kõigile üheväärselt avatud. Sellega ühenduses kerkib aga esiplaanile suur kohustus, millest enne ainult omavahel rääkida võis ja mida mõnede arvamisel koguni lubamatuks peeti, nimelt elav osavõtmine ühiskondlikust tegevusest.

Kui meil riikliku elu korraldamisel ja arendamisel tihti vigasid on tehtud ja eksimusi on olnud ning asjad igakord mitte nõnda pole läinud, kui meie seda soovinud oleme, siis seletatakse seda alati vilumuse ja ettevalmistatud jõudude puudusega. Kuid väga suurel määral on takistus ja raskusi sellest tekkinud, et meil väga paljudel avaliku tegevuse tarvis vääriline ettevalmistus ja õiglane arusaamine üldistest huvidest puudub. Sellega tuleb seletada suurel määral ka meie poliitilist killustust ja sallimatust ja nii sagedasti märgata olevat

mused, tuleb rõhutada, leidsid aset mitte täit aastat hiljem, kui eelmisel sügisel olid palju kaugelulatavamad otsused vastu võetud, ilma et nii väga oleks oodatud konventide formaalseid otsuseid. Niisama olid kevadel asemikke kogus endas fikseeritud kirjalikultki seisukohad, mis andsid juhtnööre, kuidas nüüd talitada ja mis suunas.

Lõppeks, kolme nädala pärast, 20. septembril oldi niikaugel, et võidi kompetentne koosolek ära pidada ja see osutus ajaloolisena. Korp. „Ugala“ oli täiel määral liitunud Saksa ülikooli eitavate organisatsioonidega, „Sakala“ jätnud vabaks oma liigetele, — siiski soovitusega suuremal arvul sisse astuda, Fr. Estica“ oli otsustanud sisse astuda ja esitada teatud nõudmised ülikooli valitsusele. Mis aga siis teha, kui neid nõudmisi ei aktsepteerita, seda ei puudutatud. Üks nõudmistest oli muu seas Eesti Ch! C! asutamine, suusõnalise kommentaariga „muidugi osa organisatsioonest!“

Seisukord oli selge: üks organisatsioon oli näidanud, et temaga ühiseid asju ajada ei saa, ega tahetagi tema poolt. Sellele pani krooni pähe, kui koosoleku juhataja küsimuste päale „Fr. Estica“ esitaja asemik seletas, et tema konvent asemikke kogu ainult nõupidavaks asutuseks peab ja selle otsuse alla ei heida, niisama et nad oma otsuse teostamisele on juba asunud.

püüet avaliku elu üldseisukohti isiklikkudes ja kitsaserakondlikkudes huvides ära kasutada.

Sarnane seisukord ei vasta laiaulatuslikule demokraatlike põhimõttega Eesti riigikorrale ja säärase nähtuste vastu tuleb igal tõsisel kodanikul täie jõuga välja astuda. Ka kõige ägedamad vaieldused ei anna siin soovitud tagajärgi ja muutuvad tihti isiklikuks halvaks-panevaks mahategemiseks, sellele vaatamata, et ühes sellega lugupidamist ja usaldust kogu meie riikliku olemise vastu hävitatakse. Vaid riiklikku arusaamist, ühistunnet, üldiste huvide hindamist esimeses järjekorras ja riigimehlikku lugupidamist poliitiliselt teisiti mõtlejate vastu, — seda tuleb kasvatada tegeliku osavõtmisega ühiskondlikust tegevusest.

Meie üliõpilaskond on see taimelava, kus tulevased rahvajuhid ja riigimehed võrsuvad ja kus ühiskondlikuks tegevuseks alus pannakse.

Siin ei või juttu olla sellest, et silmad kimmi pigistades ühiskondliku tegevuse kohta, ainult oma erialal enmast ette valmistada oma isikliku seisukorra kindlustamiseks. Sarnane seisukoht oleks rahvuslik kuritegu. Meie peame arvestama sellega, et meie omapärane olemine ja vaba tegevuse määramine seda põlvit ja kindlam oh, mida rohkem meie arusaamine rahvuslikust iseseisvusest ja vabadusest laiades hulkades maad võtab ja arusaamist ning poolehoidu võidab. Hoolitseda selle eest seisab kohustusena esimeses järjekorras meie haritlaste, meie üliõpilaskonna õlgadel.

Mis jäi seal üle teha? Juhataja pidas ainuvõimalikuks lahenduseks lõpetada koosolek ja paluda sinna jääda neid organisatsioone, kes tunnistavad neid põhimõtteid, mis seni asemikke kogu tegevuses on olnud mõõduandvad. Lahkus „Fr. Estica“ ja lühikese kahtlem. järele ka „Sakala“ edustaja. Ülejäänud organisatsioonid viisid siis läbi juba tuntud aktsiooni Saksa ülikooli vastu, mille välispidine käik ülalnimetatud J. Albrechti artiklis pikemalt käsitatud. Sellega lõpevad ka nende ridade kirjutaja otsekohesed mälestused asjast.

Sündmused iseenesest on minevikus, etteheited, mis neist võiks mõnele organisatsioonile välja lugeda, on osalt heaks tehtud ja mitte etteheite mõttes ei ole nad siin esile toodud, vaid et need kogemused, mida kriitilistel aegadel tegi üks põlv ja sellestki kõige valusamal kombel ainult üksikud edustajad, saaks mõnelgi määral kasutatavaks ka laiematele ringkondadele. Sest selle aja õpetused ei ole üleliigsed vist praegugi: olgugi nüüd mõõduandev juriidiliselt mitte organisatsiooni asemikkude kogu, on organisatsioonel siiski valdav mõju üliõpilaskonnas ja jälle näib, et osa organisatsioone ühiseid asju mitte omaks asjaks ei pea. Ometi võib see ka teisiti olla.

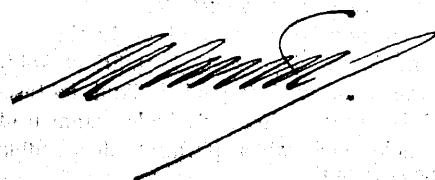


Ei saa omale ette kujutada säärast üliõpilast, kes rahvuslikkudes ja poliitilistes küsimustes täiesti ükskõikne või erapooletu olla võiks. Meie olud on niivõrd kitsad, et iga avaliku elu nähtus meid igauhte ligidalt puudutab, ja kes siin erapooletut mängida tahab, see on kas täieline flegmaatik, keda ei huvita meie ega teiste saatus, ehk üldiselt niivõrd arenematu ühiskondlikus kasvatuses, sedavõrd hoolimata, et ta enese kui haritlase kohustusi ühiskonna vastu vaevaks pole võtnud läbi mõelda ja nendest vääriliselt aru saada.

Meie üliõpilaskonnal tuleb tõsiselt rõhku panna ettevalmistusele ühiskondlikuks tegevuseks kõige laiemas mõttes, et mitte eluvõõrana sattuda erakondlikkude karussellide kaudu avaliku elu juhtimisele, kus siis pettumused tekivad enesele kui ka kaaskodanikkudele.

Kuidas seda ettevalmistust praktiliselt korraldada, selle üle peetagu tõsiselt nõu. See aitaks täita ka otsustarbekohasemalt neid tühje kohti, mis tekkinud üliõpilaskonnas endiste ajast- ja arustlänud saksaageste „burschi“ kommete järk-järgulise hääbumisega.

Tartu, 25. märtsil 1925.





# MEIE KULTUURILISEST ORIENTATSIOONIST.

## Kas tohib see sihtuda Vene poole?

Meie kultuurilise orientatsiooni küsimus on omandanud viimastel aegadel eriti suure tähtsuse, kuigi meil iseenesest ainult üks pätähis võib olla — oma tugev eestipärane kultuur, mille loomiseajaloo liisk praeguse ja lähemate põlvete pääle on pannud. Selle määrab ära meie, kui väikerahva osa, kellel oma igaljuhuse! veel lõpulikult välja pole kujunenud. Päälegi, kus asume „jalus“, nagu rahvaste läbikäigus ja kõigeerinevamate kultuuride kokkupuutumise ja ristlemise all, ning kus ka veel rahva iga üksik rakuke-üksikliige oma kultuurivarade arendamise ja rakendamise järele lõpulikult teadlik ei ole, vaid kus mõnigikord suuremat hindamist ja huvi tuntakse väljasttoodu kohta.

Kultuurilise orienteerumise küsimus, küsimus, kuhu suunduda, kui mitte sõbralisele, siis vähemalt mitteväänulisele kultuurile tugemiseks, on väga kaaluv just sellepärast, et see mõju avaldab teataval määral ka meie oma kultuuri ning kogu meie elu üldise ilme kujunemisele. Ja kuna riigipoliitiliselt meie riigi alguspäevil leiti orienteerumises väga tabavalt kõigeõigem, kõigeelulisem sihtjoon, peaks püüdma mitte eksida ka selles meie sisulises, kultuurilises orientatsiooni tabamises. (Muidugi, kui võrd väliskultuuriga suhtumine koos-

kõlas püsib meie tungiga iseseisva kultuur-reservi loomisele.)

Üle meie pää puutuvad kokku kaks kultuurilainet — saksa ja vene. Täni on see kokkupuutumine, murdumine meid õige tublisti vintsutanud. Meie lühikesest kultuurilise arenemise ajaloost on aastakümned läinud saksa tähe all. Vene kultuur ja vene mõju üldse pole meid niipalju ja niivõrd üldiselt haarata saanud, küll on ta aga siiski praegu pitsati pannud osale meie haritlastest, kel Venega enam kokkupuutumist oli. Husa üteluse nende kohta leidis ühel vestlusel EÜS-is (Auvil! Koppeli ühel sünnipäeval) auvil! J. Tõnisson, nimetades neid „vaimlisteks optantideks“. Ja kuna meil ülaltähendatud asjaoludel võõraste mõjudega ikka tuleb kokku puutuda, tahaksin siinkohal vastust otsida küsimusele, kas peaks ja tohiks meie pooldav ja nagu sõprusest lähtuv orientatsioon olla Venele pöördud.

Venemaa on Euroopa ja Aasia vahel, <sup>1)</sup> kuid siiski on tema enam viimane, kui esimene, midagi hoo-

1) „Genie und Wahnsinn in Russland“ v. L. Matthias. Berlin 1921.

Tiidemann „Differiast“, V. Oja „Seedimisest“, S. Talvik „Alkoholi mõjust inimese seedimise orgaanide peale“, Leesment „Alkoholi küsimusest“, Sooneits „Mõni sõna soojuse mõjust tervise kohta“ jne.

Kõnede kõrval populariseeriti teadust ka trüki-sõna kaudu. Nii leidub teiste populaarsete kirjutuste kõrval ka arstiteaduslikke õige rohkesti Eesti Üliõpilaste Seltsi albumites ja EÜS-i 1897.—1920. a. väljaantud kalendris „Sirvilauad“, mitmed H. Koppeli sulest.

1911. a. otsustas EÜS-i loodusteaduse osakond välja anda arsti- ja loodusteaduse oskussõnastiku ja sedamaid eeltöödega alata. 1914. a. ilmubki selle töö tulemusena — peeti kaks töökoosolekut igal nädalal — Heinrich Niggoli 3175 sõna sisaldav „Eesti arstiteadusline sõnastik“, mis oli hädatarviliseks raamatuks arstiteadlastele kuni viimase ajani.

1915. a. asutati EÜS-is arstiteaduse osakond. Selles peeti kõnekoosolekuid ja üksikud liikmed kogusid materjale rahva-arstimise viiside kohta. 1917. a. võeti osa suguhaigusi käsitava broschüüri kokkuseadmisest. 1921. a. kirjastas Eesti rahva muuseum arstiteaduse osakonna liigete V. Sumbergi ja O. Soo kokkuseatud „Rahva arstiteaduse korjamise kava“, mis laiali saadeti mitmes sajas eksemplaris.

Viimastel aastatel on üliõpilased ka väljaspool EÜS-i tervishoiu-olude uurimistööle ja rahva-arstiteaduse kogumisele mitmeti kaasa tõmbanud. 7. IV 1922. a. registreeriti ülikoolis akadeemiline arstiteaduse selts, kes omale ülesandeks seadis oma liigete vaimlise arendamise arstiteaduse alal, arstiteadusliku keele arendamise ja oskussõnade loomise, arstiteaduste populariseerimise, rahvalikkude ravitsemisviisidega tutvumise ja nende kogumise. Vastavalt nendele sihtidele on selts õige edukalt töötanud. Temal on praegu ligi 120 liiget, arstiteaduse üliõpilasi ja õppejõude.

1923. a. pööras vil! A. Rammul Viljandi, Pärnu, Viru üliõpilaskogude poole palvega, et nende liikmed

kaasa aitaks sanitaar-topograafilistele töödele, valmistades antud kava järele oma kodukoha tervishoiulise kirjelduse, sest et üliõpilaskogud olid igakülge kodu-uurimise üheks oma ülesandeks teinud. Samuti pööras vil! Rammul üliõpilaste poole üleskutsega maalt Tartusse sõites kodu-kaevu vett kaasa tuua uurimiseks tervishoiu instituuti. Nimelt lubavad joogivete keemilise uurimise andmed tähtsaid tervishoiulikke ja ka geoloogilisi järeldusi teha, mis on suureks täienduseks sanitaar-topograafilistele töödele. Palve peale saadeti kaastööd, ehk küll vähemal määral, kui seda loodeti.

Millega võiks üliõpilaskond ka tulevikus meie maa tervishoiu-olude tundmaõppimisele ja parandusele kaasa aidata?

Kodumaal elatakse mitmel pool tervishoiuvastastes tingimustes. Leidub küllalt inimesi, kes ei usu, et infektsioonihaiused on edasiantavad, leidub niisuguseidki, kes peavad külaarsti paremaks õpetatud arstist, on palju kohti, kus ei saada aru puhtuse tähtsusest. Ehitatakse mitmel pool elumaju ikka vana plaani järele — väikeste akendega, laudaga ühe katuse alla, tervishoiuliselt halva ruumijaotusega. Ühesõnaga on palju asju, kus võib head nõu anda iga haritud inimene. Et võõra arvamist suurema umbusaldusega võetakse kui naabri oma, siis võiks üliõpilased just oma kodukohas elementaarsemate tervishoiu nõuete selgitamisega seal, kus nähakse selleks tarvidust, mõndagi ära teha. Eugeenika seltsi „Tõutervise“ töökavas leidub palju alasisid, mis võiks olla huvitavad igale üliõpilasele ja kus mitmedki võiks kaastööd teha — tutvunetagu ainult seltsi juhtlausetega. Tervishoiu muuseum kogub rahva-arstiteadust. Viimane on küll kättesaadav koduvalla elanikule, mitte nii kergesti võõrale. Kui leiduks üliõpilasi, kes tervishoiu muuseumi poole pööraks juhtnööride saamiseks oma kodukoha läheduses oleva rahvaarsti tarkuse üleskirjutamiseks, mis ka väärtuslik, siis oleks see jälle töö, mis tervishoiu muuseum suure tänuga vastu võtaks.

Siegfried Lind.

pis teist, kui Euroopa. Sellepärast küll on tema kultuurimõju nagu värskem ja eredam, sest mõjuvad vähetarvitatud energia ürgreservid ja slaavi temperamendi lopsakus. Vene-slaavi rahvuskarakter on just lopsakas — võrdlemisi elav, hoogne, kergesti mõjutatav, pehme, andeline. Muu seas on temal ka omadus väga kergesti endast jätta — vähemalt pääliskaudsema vaatlemise juures — sümpaatlikku muljet.

Kõigepäält — neile ülalloetletud vene karakteri küll terve rea asjaolusid, mis meid kõige vene iseloomul baseeruva — järjekult ka vene kultuuri — vastu jahedalt — hindavaks muudab.

Kõigepäält — neile ülalloetletud vene karakteri omaduste seltsib terve rida negatiivseid jooni. Negatiivsed jooned, mis ühenduses selle uudismaise slaavi ürgsusega, muudavad vene rahvusiseloому barbaarselt — taltsutamatuks ja impulsiivseks. Venelasel puudub kõigepäält enesedistsipliin, pidev järjekindel enese-

impulsiivsusega ja kergelt mõjutavusega väga kergelt süütuda võib, kui see kestvamalt ja pinevamalt jõupingutust nõuab. Sellest tulebki asjaolu, et venelase mõttele ei järgne alati tarvilikku tegu, vaid kavatsus jääb õhku, jääb fraasiks. Kogu tegutsemine muutub plaanide seppimiseks, paberitootiaks ja sõnade pildumiseks.

Oma kõrgekõlalistest üldistest fraasidest ei suuda venelane loobuda ka siis, kui seisukord seda kõigehädapärasemalt nõuab. Selle kohta on kurbtõiseks näiteks vene revolutsiooni enamluseelne periood, kus Vene riigi tolaeagne juht Kerenski otse hüsteerikani kõnesid pidas, edeneva lagunemise paralüüsimiseks aga midagi ei suutnud ära teha. Asjaolude seisukorra muutis mõjule pääsnud enamlaste vool, mida muulastest (juudid, armeenlased, hiljem ka lätlased) suutsid luua ja käsutada.

Vastuvõtmatust Vene rahva karakteri omadus-



**Kaasvõitlejad lumes.**

24. II. 24 EÜS : i aias.

valitsemine. Selle üle kõigeselgemaid tunnistusi on pakkunud vené avalik elu. Kusagil ilmas pole vist nii palju nihilismi, niipalju kaootiliselt vastukäivaid eitamisi ja vist ühegi maa ajalugu pole nii ohtlalt kimbus olnud igasugu „smutnoje vremja“dega“ kui vene. Teadliku, igasühes selgelt tema vaadetega kooskõlas olevat distsipliini tarvidust pole venelase hinges üldse olemas, teda saab ohjendada, alistuma sundida kas äärmuseni mineva fanatismiga (kirik, kommunism), ehk metsiku, pooltataari reshiumiga. (Sellep. ongi „dershimordal“ vene kirjanduses ja elus nii palju tähendust.) Ning kui reshium vähegi lõdveneb (nagu näit. keisrivalitsuse langemine 1917), siis järgneb sellele nii stüühiliselt taltsutamata demoralisatsioon.

Sellepärast puudub venelasel ka kultuurivõitluseks tarviline visadus ja sitkus, võitluse järjekindlus ja väljapidavus. Kui Vene seni kultuuriliselt edenenu on, siis mitte „üldansambliga“, vaid „solistide mänguga“, ainult oma üksikute silmapaistvate andide poolt tähepunktide vallutamise tõttu, mitte terve rahva, kui kogu, kultuuri sihis edasitungi näol. Säärastena on venelasi väga raske ette kujutada meie rahva asemel läbikiskumas seda samm-sammulist majanduslikku ja kultuurilist iseolemise võitlust, mis meil on tulnud läbi teha.

Venelasel ei jatku vastupidavust ja vintsust läbi viia ka kõigeparemat algatust, millele ta päalegi oma

test olgu veel nimetatud venelase rahvuslikku tunde<sup>1)</sup> puudust selles mõttes, nagu meie seda mõistame.

Vene rahvuslus pole mitte teadlik, ilmavaatest lähtuv veendumus omast — aga ka igast teisest rahvast — kui tõuliselt ja kultuuriliselt omapäraseks õigustatud ning kohustatudki tervikust; vaade, mis ülimad kohustused peale paneb igale üksikule oma rahva omapäras- tamise otstarbel, kui ka sallitavaks ja mõistetavaks teeb teiste rahvaste vastavad püüded. Venelase rahvuslus pole mitte läbituntud, ülesehitav ja ka seisi mõistev — seega mitte positiivne tunne, vaid kõigeparemal juhtumisel ainult mingisugune alateadlik kõige selle vihkamine, mis vene ei ole, nagu mingi kleepiv alahoiu ürginstinkt, ja kui teda rahvusluseks nimetada, siis, igatahes negatiivseks.

Sün ära märgitud, kui ka kõigi teiste vene karakteromaduste alusel on üles ehitatud ja läbi imunud ka vene kultuur ja kogu üldilme. Päevaselge on, et igasugusel lähinemisel meile kõik see kipub külge hakkama ja meid enda järele häälestama. Seepärast paistab mulle, et juba nimetatud asjaolude tõttu meie kultuurilisest

1) Seda märgib ära võrdlemisi erapooletult ja objektiiivselt ühe tuntud vene ajakirjaniku kirjutatud raamat. Muuseum kirjutab ta „Venemaa polnud isamaa ka venelastele endile. Vene oli maa, kus rahvast oli 200 miljoni, rahvast, natsiooni aga polnud.“

orienteerumisest, meie vene vaimuilmale lähenemisest juttugi ei või olla. Selle jaoks peame vene kultuuri ja üldse vaimu e b a s o o d s a k s, e b a k o h a s e k s tunnistama. Ning mitte ainult ebakohaseks, vaid otse kahjulikuks, vaenulikukski. Sest vene mõju, meie külge hakates, võib meid ainult demoraliseerida, sest venelasel puudub ja ta otse eitab seda, mille naljal meie oma ette rahvani oleme seni edasi saanud — kindel, veendunud rahvuslik mõtlemine ja visa ning pive võitlus oma tööpidamiste eest.

See vene mõju kahjulikkuse äratundmine peab meil täiesti üldiselt maksvaks ja kindlalt teadlikuks saama, nii meie intelligentsis — eriti, muidugi, akadeemilise noorsoo ringkondades, kus loomulikult kultuurküsimuste agaramad eesvõitlejad peaks olema — kui ka rahva laiemate ringide seas.

Eriti on see küsimus väga terav ja otse rahvusli-

kult eluline sellepärast, et tulevikus, varem või hiljem, kui Venemaa piirid avanevad, meilt ette on näha kaunis suurt intelligentsi emigreerimist Venemaale. Sellepärast oleks tarvis kasvatada juba nüüdsest peale kõige suuremat rahvuslikku kindlust ja teadlikkust just Vene mõju vastu, et väljarändav intelligents Venemaal mitte ei assimileeruks ja meile kaduma ei läheks. Muidu on selle haritlaskontingendi kasvatamine praegu tõesti ainult meie riigi ja rahva elumahlade väljapumpamine Venemaa kultuurisõnniku loomiseks.

Vene kultuurimõju ja selle pooldamise ehk selle vastu võitlemise küsimus on rahvuskultuuriliselt ja poliitiliselt väga suure tähendusega. Sellepärast vääriks ta meie seltskonnas — eriti aga rahvusmeelselt mõttevas üliõpilasperes — elavat tähelepanu.

Olev Reintalu.

## K I R J A N D U S E S T.

### Albert Kivikas. Mihklipäev. Romaan.

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse kirjastus 1924. 235 lhk.

Loo järele neljas romaani Albert Kivikaselt. Rõõmustav kvantiteetlik produktsioon: nelja aasta jooksul neli romaani — aasta ja romaani, romaani ja aasta. Kuid kvantiteet ei kõnele veel väärtusist.

Õieti polegi Mihklipäev iseette eriromaani — see on vaid jätk Jaanipäevale, on lüli Saarte ja Vaherite biograafilisest ketist, on lehekülg Saare suurtalu dekadentsist — „neetudtalustamisest“ ning Tõnis Vaheri asunikutalu industeerimisest.

Saare talus kõhiseb mihklipäeva sügissaatuslik lehelangus. Saatustuuled kannavad Karla koju — tagasi. Kuid lehena libiseb öde Linda (Saare Peedi vanem tütar) isamajast eemale — omakorda ja peatub Kooraste asulas Vaherite juures. Juhus on armastuse avand tema ja mag. Arni Vaheri südames. Siirdub veelgi korraks Saarele, ent Arni „päästab“ ta uuesti.

Ja vana Peet. Kooraste vägevus ja uhkus. Veab vägi-kaigast vikatimehega „juba jõulust saadik“. Kolmekuningal käis ta Killustel poja Karla kohta eluloolisi andmeid hankimas, kust ta üle soo tulles olevat raskesti külmendan ja praegugi, s. o. „Mihklipäeval“ (kui „suur kevad käes oli“) „kuigutab“ Peet ikka sängis.

Peedi sängis kuigutamine võimaldabki Karlale uuesti kodunemist Saarel. Sobib õdedega silmapilkne lepitus ja ta ju ohjastus. Aga kui Linda „armujaht“ Ärniga algab, algab uus hingelik põiklus ja demoraliseeriv venna-õe arusaamatus. Karla ässitused ja mulklik suurtalu-perekondlik traditsioon mõjuvad haigesse isasse, et ta uhkustalandavaks loeb tütre sarnase suhtumise oma endise asuniku pojaga, kõrgema haridusega isikuga Arni Vaheriga. Ja kui Linda oma suhtesuuna Ärnisse ei muuda, ilmuvad pärandusosast ilma-ilmajätmise ähvardused ja inkvisitsioon venna poolt. Siis „põgeneb“ Linda Saarelt, jookseb ära. Saare Peet sureb, Saare valmistub müügile.

Romaan „Mihklipäev“ on kahe erileeri, kahe vaenuliku leeri kõrvutamine. Suurtalunik ja popsist saand asunik võistlevad. Üks pool ähvardab teist neelata.

Saare vastasrinnas on Kooraste asunik Tõnis Vaher. Ligemaks abiliseks on temale ta vend Arni, kes jällegi suvitama tulnud. Romaani tegevustiku järele kultiveeris Tõnis küll enam sepist (tahab isegi vabrikut asutada jne.) kui asunikutalu, kuid võit, mis pole küll veel lõpulikult fikseeritud, näib temale kalduvat. Tal on ju abimeheks, nagu mainitud, vend — kõrgema haridusega ja vaenuleerist

— desertiir — Linda. Saare kapituleerub — paratamatult, vähemalt see Saare, selle generatsiooniga: lahjad lehmad neelavad lihavad ära.

Vaadeldes ligemalt neid isikuid, kes „Mihklipäeval“ tegutsevad, torkab silma nende eriline närvilikkus. Auto-dünaamilised affektid, psühholoogiliselt võlts naer ja nutt karkeerib neid variseerilikkudeks kujudeks. Eriti närvitseb Arni, keda aga sarnasena vabandame, teades ta peaaegu palukesetud üliõpilaspõlve. Ta armastuski on katkeline, vahelduv meeleoluliselt. Kord õrn, ühileh, kord on ta tundmusvaene ja haavab hoolimatult armastava naise tundeid. Muide on ta ise armastusküsimusis saamatu, kohmetu ja higistab rängasti (!) esimesel rendez-vous'!

„Arni keha higistas ja kuumendas nüüd veelgi rohkem, otse sedavõrd, et ta kogu aluspesu enda ümber märjana tundis.“<sup>1)</sup> (Lhk. 71).

Mehe tendentsliku naeruvääristusest tundub Arni-Linda teine, juhuslik kohtamine postkontoris. Postmarkki, et kirjale kleepuda, kleepub magistri keeleotsal.

Arni Vaheri jõuetus ja nõrkus on takistuseks Saarte-Vaherite vaheseina mahasurumiseks. Seks on Linda. Tema on püha ja pühama paiga vaheteki kõlbline kärstaja. Tal on „kuldne süda ja kannatlik hing“, ainult temagi on mõnikord tuulispää — jonnak — kiirelt-otustaja, mõnikord nutma kukkuv, teinekord pisa rateni naerev. Aga rikka mulgivaimu suhtes on ta nagu teise ilma laps: ta armastus Arni vastu on suuremeelne.

Saare Karla ei naera küll — ega nuta — kuid ta rumaluhke, kade kuju on ebameeldiv. Alatute abinõudega opereerib ta õe — Arni vahekorra vastu. Nende kindlamagi ühenduse vastu oleks temalgi kindlam vastuabinõu — abort. Küllalt toores noorherra, korporant Karl Saar, omas mõttekäigus noore õe armastuse suhtes.

Ka sepp Tõnis Vaher ei suuda alati oma närvilikku meeleolu tulise raua pihta valada. Sageli konutab ta alasil ja — mõtleb. Saab ruttu ägedaks ja söimab kommunistlikult maaliitu. Ja ta naise Leena kahtlus ja jõkkehüpe on kerglane rabelus ja ehasupelus.

Aga päris naeruhaigena näib üliõpilane Käämer.

— „Kurat, Arni, sa oled tore miis, tore miis oled sa, Arni,“ — naeris Käämer, nii et ta maas otse vingerdas.“ (Lhk. 57.) Ja kogu selle vestmanliku naeruhoo põhjuseks on Arni küsiv fraas: — „Mis meie siis nüüd teeme, kas jääme pidule või lähme kõrtsi tagasi?“ — Naergem!

1) Harvendused on minu. A. M.

Kaupmees Uudelt naerab, nii et sigar tantsib. „... et ta isegi podisevalt naerma kukkus ja sigargi suust leti alla lendas.“ (Lhk. 93).

„Nüüd naeris kaupmees nii, et sigar mitu tiiru letil rändas ja lõpuks pidi ta nõrgestuse tõttu maha istuma.“ (Lhk. 94).

Taoline sigari perioodiline „rändamine“ halvab stiili, sest 94. leheküljel kukub ta veel kord „tolksti“ letile. Ja seda kõik mammona jumaldaja pettenaeru tõttu.

Ärni öle Liidele annab autor patoloogilisi jooni. Temagi naerab, kuid „ainult imelikku lollakat ja pentsikut naeru.“ — „Ei mia tia, mis ta sial tiib,“ vastas Liide ja itsitas jälle endist lollakat naeru. — (Lhk. 229).

Liig palju naeru, elutud naeru on Kivikase romaanis. Oleks parem, kui lugeja osa sest saaks. Aga „Mihklipäeva“ isikud on kui halvad anektoodi vestlejad, kes kuulajate asemel kõik naeru ise lagistavad arvates, et vaid proovi mõjustuseks ette annavad. Kivikas on loond omad isikud kodumaa mullast oma näo järele, on puhund nende pääle aga v a h e elavat õhku, enamik on poolhingetuks jäänd. Nii „padistavad“ nad naeru ja pillavad otsitud tundmusavalduisi.

Kompositsiooniliselt on romaan „Mihklipäev“ kindlakavata, logisev teos. Sisemine ühtlus pole pidev; tervikluse puudusena mõjuvad halvasti romaani lähtised otsad, — käesoleval juhul eriti — lõpp. Ja nagu Saare Karla ja Kooraste Tõnis ei osand seda nähtust — miks Linda Saarele tagasi läks — ära seletada, nii ei oska seda lugeja ega vist autorgi. Ideeiliselt kui kompositsiooniliselt ei jäta see samm midagi pääle disharmoniseeriva jälje.

Tahaksin veel tähendada, et ei ole kuigi soodne killustada teost, tervikut mitmesse omaette eksisteerivasse sündertervikusse ebatäpse tiitli alla. Kui Kivikas tahtis sisendada mõistesse „mihklipäev“ Saare talu dekadentsi, hukkumist, siis oleks pidanud viimistlema seda. Ja selle meeoleu kohandamiseks ei sobi romaani tegevustiku aeg — suvi sugugi. See on suur ühtlustunde puudus.

Kui Kivikas sellest salvest kolmanda romaani (mis paratamatu näib) esile tõstab, siis oleks soovitatav, et ta nendega Kooraste sepale läheks: vast saab neid liita — needida või joota.

Kivikase lausestik kubiseb oma- ja rahvapärastest võrdlusist, sõnastusist, mis stiilitaotlusele kord kahjuks, kord kasuks on. Plastilise võrdluse näiteks olgu:

„... kuulis (Linda) nende Karla sõnade tooni, otsegu oleksid nad Karla suust siia õhku nägematutena jäänd rippu.“ (Lhk. 182). Aga leidub ka tasakaalutuid võrdlusi, nagu: „liiv seljas nagu lai võrk-kübar.“ (Lhk. 67).

Omapärast sõnastust ilmestagu näited: „Kõikvõimas partei teeb ka sibist keisri.“ (Lhk. 29). Nagu kaardimängus. „Mis sa s' siin alevis kah kõmad.“ (Lhk. 52). „Oled täis kui timbak.“ (Lhk. 57) jne.

Kui ühes ilukirjanduslikus teoses teatud murre esineb, siis peaks ta selle nurga inimeste suus individuaalsete erinevusteta kõlama. Kivikase Kooraste „murre“ pole täiesti harmooniline sõnaalgulise h suhtes:

— „Ää põra kedagi, võid oma rauakoormaga väga hästi homme hommikuks koju saada, a'ame hobuse hoovi ja muudku viskame heinad ette!“ — (Lhk. 52), ja

— „Nutab päevad otsa ja ulgub mööda metsi ringi! Leeni mõtleb, et Linda akkab ulluks minema!“ —

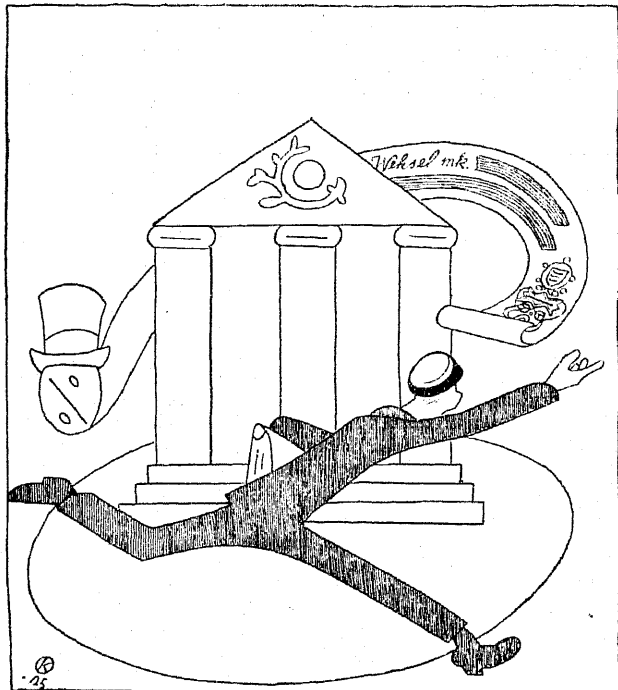
Viimaks veel ühe „ornamenti“ kohta Kivikase romaanis. Kirjanik on kaheksa kuratit ladund ühte ritta, täites nendega ühe veeru ja asetades ühe veel kolme punktiga teise veeru esimesele otsale. See olevat Ärni Vaheri masinlik sõnakordus: „See oli nagu mingisugune kerilaud ta pääs, käis ilmlõpmata ringi ning otsa polnud kusagil näha...“ (Lhk. 234). Seda stiililist labasust saaks kõrvaldada, kui need paharetid proportsionaalselt romaani lehekülgedele ära jaotada, olgu et sündmustikul nende puudust ei tundu.

Paremaid lehekülgi „Mihklipäevast“ on 1. peatükk Saare Peedi haigepõlve ilmasuhtumisega ja 28. peatüki teine pool väikse Saare Leeni mõtiskeluga ja oletustega Linda kurva

ootuse suhtes ning öeste dialoogiga. Sää on rütmilist hingestust, — ja hing ongi ilu sügavaim värv.

Kokkuvõttena ütleksin, et Albert Kivikase „Mihklipäev“ on meditatsioonitu realistlik meeoleulise loodusdekoratsioonita meeoleu romaan — katke, kus varanduslikust seisust tekkind küla vastasleerid on vaenulikus võitluses. Armastus on vaheseinte tasandajaks, hingeliseks assimilatsiooniks, kusujuures meeoleuline kaleidoskoop sageli asjatuna romaani suuruse sikutajana osutub.

A. M.



„Pagan teab, veksell käib nii kiiresti ringi, et ülikooli ei saa sisse astudagi!“

## Akadeemiline kroonika endisest ajast.

Võiks vast praegustele põlvedele huvi pakuda, kuidas 60. a. tagasi akadeemilisest elust meie ajakirjanduses ülevaated anti. Selleks olgu siinkohal toodud sõnasõnaliselt järgmine kirjeldus „Eesti Postimehest“ nr. 13, a. 1865:

### Tartust (surefoli õppiatest.)

Tänavusse esimesse pooleaasta (I semester) fees on meie surefoli peal 625 studenti õppimas.

Neist õppivad 81 õppetajaks, 181 advokatiks, 24 diplomatiks (rigisadikutiks), 160 tohtriks, 32 arstirohhotundjaks, 12 sündinud asjade tundjaks, 33 teledetundjaks, 22 rigi maeapiddamisese tundjaks (fame-ralia), 7 geograhwia ja wüfita tundmist, 16 üllemat rehendamist ehk matematikut, 29 lahutamisse kunsti (chemie), 1 tähhetundmist, 1 kiwwide tundmist\* 19 põllutööd ja 7 loomade tundmist. — Needfinatfed nored inimassed on sündimisse polest 277 Liwimaalt, 137 Kuramaalt, 73 Eestimaalet, 10 Polamaalt, 127 Wenemaalt ja 1 Saksamaalt.

## M Ä L E S T U S I M A R T I N W Ü H N E R I S T .

Martin Wühner sündis Viljandimaal 11. juulil 1854 a. Oppis a. 1869—1873. Tartu ülikoolis rohuteadust ja oli pääle ülikooli lõpetamist 14 aasta jooksul ametis Dünaburgi, Pihkva, Haapsalu, Pärnu Tallinna ja Laiuse apteekides. A. 1887 soetas omale apteegi Muhus, kust ta pärastpoole Saaremaaale, Põidesse ja Orissaare, üle kolis, ja kus ta ka 22. juulil 1923 surmale suikus.

Martin Wühner oli 7. aprillil 1870. üks Eesti Üliõpilaste Seltsi asutajast liikmeist. Vilistlaseks tunnustati ta 13. okt. 1883. ja auvilistlaseks 7. aprillil 1920 EÜS-i viiekümnenda aastapäeva puhul. Wühner oli ainuke asutajast liikmeist, kes suutis EÜS-i röömudele ja kurbusele 33 aastat kaasa elada. Üliõpilaselu ja eriti EÜS-i vastu tundis ta suurt huvi. „Häämeelega tuleks ka mõnikord noorte hulka, kuid vanadus ei luba enam kuhugile liikuda“ — ütles ta veel 1922. a. suvel, mil mul Saaremaal rännates oli õnn paar — kolm päeva vana auvilistlase pool peatada. Vanakese tervis oli juba kaunis vilets, kuid hing oli veel küllalt noor ja tugev, täis nooruse tuld, vaimustust ja otsustavat julgust.

Praeguse ilmakorraga ei olnud ta küll kõigiti rahul, kuid ta leidis selles siiski palju hääd ja vaimustavat. Ta tundis isegi, et ta on mõnes asjas ajast maha jäänud. Nii tundis ta tõsist kahju, et ta pole korralikult suutnud eesti keele õigekirjutust ära õppida. „Ka on grammatikad praegu nii mitmesugused ja mitmesisulised, et neist vana inimene enam kerge vaevaga jagu ei saa.“ Vaimustatud oli ta ka noortest, olgugi, et ta „noorte“ hulka kuulus ka juba hallpäid. „Teil on ju noorte seas väga häid tegelasi ja teadusemehi nagu Eisen, Tõnisson, Kallas, Ernits, Pobel...“ Minule tundus see küll veidi koomilisena, kuid vana auvilistlase meelest olime tõesti ühesugused noored. Praeguse aja seisukorral ja tegevusest ei olnud ta kuigi palju informeeritud, kuid seda paremini tundis ta oma noorusepõlve kaasaeglaste tegevust ja nende tegevuste väärvalgustust pärastpoolest kirjanduses. Nii vestisime pikki jutte C. R. Jakobsonist, Köhlerist, Hurt'ist ja teistest.

Oli ka palju esemeid, mis meile juba igapäevaseks saanud, kuid millega M. Wühner veel kuidagi leppida ei suutnud. Ta ei võinud näiteks kuidagi sellega leppida, et ülikoolis õpib ka naised. Naine võivat omandada küll mitmesuguseid teadmisi, kuid ei oska-

vat neid, pääle supikeetmise ja lastehoidmise, kunagi praktiliselt kasutada. Naiste tungi tõttu igasugustesse koolidesse ei olevat enam saada korralikke teenijajdki. Samuti tundis ta suurt puudust käsitöölise tsunftidest. Ei võivat enam kuidagi kindel olla, et saad rätsepalt korraliku ülikonna või kingsepalta korralikud saapad.

Üliõpilasorganiseerumises oli tema vaade kaljukindel, et eesti soost üliõpilased peavad kõik koonduma ühte organisatsiooni (muidugi pääle naiste, kellega üldse kui üliõpilastega ei saavat arvestada). Saksa korporatsioonidest pooldas ta ainult Estoniat ja Livoniat. Teiste kohta tähendas ta põlgava muigega, et sinna ükski korralik üliõpilane sisse ei astu, vähemalt olnud see enne nii ja kahju, kui nüüdki teisiti arvestatakse!

Tartuga pidas ta ühtlugu sidemeid „Postimehe“ kaudu. Teiste ajalehtedega ta tõsiselt ei arvestanud. Nii võiks loetella veel paljugi asju, mis meile on juba igapäevased, kuid Wühnerile alles uue pääletungiva pahena tundus, mille vastu pidi kõige ihu ja hingega võitlema.

Wühneri kõige suuremad voorused olid igatahes tema tuline isamaa-armastus, otsekoheus ja mehisus. Mida ta tõeks pidas, seda väljendas ta ka otsekohe, mehiselt ja kartmatult. Rahvas vastu oli ta peaaegu karm, kuid siiski osavõtlik ja kaasatundev. Rahvas kartis teda, kuid ka austas tema kõikvõimsust. Korra oli apteegis veidi rohkem rahvast, kui harilikult, ja Wühner andis neile soovitavaid arstirohte. Samal ajal tuli tagaukse kaudu sisse keegi vanaeit, kes tahtis pojale Saksaamaale saatetavale kirjale Wühnerit aadressi kirjutada lasta. Tahtsin vanaeidele vastutulelik olla ja lubasin ise kirjale aadressi pääle kirjutada, kuid vanaeit ei usaldanud sellist tähtsat toimingut kellegile teisele, kui ainult „härrale“, sest kiri olla väga tarvilik ja pidavat tingimata pojale kätte minema. Ootas seni kui „härra“ apteegist taha tuppa tuli ja värisevate kätega aadressi ümbrikule kirjutas. Nüüd oli vanaeidel kindel teadmine, et kiri kindlasti pojale saabub.

Olgu veel Wühneri iseloomustamiseks paar näidet.

Korra tulnud keegi Vene keisrikoja uksekoidja üleni kuldnööpides ja „petliitsades“ Põidesse vist sugulaste poole külla. Terve ümbruskond austanud teda kui kõrget keiserlikku küla-

list ja soovitatud ka Wühnerile, et ta kõrge külalise korraks oma poole kutuks. Wühner vastanud: „Mis mina temaga teen, mul omal teener, kes s. poti välja viib!“ Sellest hakanud ka kõrge külalise autoriteet järsku langema ja ta läinud kiires korras Põidesse ära.

Saksalaste Saaremaaale tulekul 1917. a. röövinud nad kohalikkudelt talupoegadelt igasuguste rekvireerimiste ja konfiskeerimiste näol kõiki asju, mis neile aga meeldinud. Talumehed hakanud apteegis käima oma häda kaebamas ja Wühnerilt abi otsimas. Wühner läinudki kohe saksa väeosa ülemust otsima, et asja kohta selgust muretseda. Pööranud ühe ja teise ohvitseri poole, kuid keegi pole otsekoheisid ega asjalikke seletusi andnud, kuid ka tema pole enne rahule tahtnud jääda, kui rekvireerimise korra kohta asjalikke seletusi antakse, ja muutunud ise ühtlugu kategoorilisemaks. Viimaks juhutatud veel kellegi kõrgema ülemuse poole, ja tähendatud ühtlasi üleoleva muigega, et see olla üks väga kõrgest soost mees. Wühner vastanud, et temale olla see ükskõik, millisest soost keegi pärit, ta otsivat ainult korda ja õigust. Viimaks leidnud ka selle kõrgest soost ülemuse üles, kes oludki kaunis ilbe ja uhke, kuid ka väliselt võrdlemisi saamatu inimene. Ka tähendanud see kõrgest soost ohvitser esialgu, et võitjail sõduritel olla nii mõndagi lubatud. See ajanud juba Wühneri vihale ja ta küsinud ohvitserilt peaaegu karkivalt, kas niisugused röövimised olla siis Saksa kõrgekõrgeid kultuuri tunnused ja Saksa aadeli ausameelsuse avaldused. Niiviisi röövida oskavat ka kõik metsrahvad, selleks polevat vaja mingit kultuuri ega aadlisust. Ohvitser kuulunud selle kaunis rahulikult ja peaaegu häbelikult ära ja lubanud siis järele vaadata, kas ikka tõepoolest on ülekohut tehtud. Saksa sõduritele keelatud sellest pääle igasugused omavolilised rekvireerimised ja konfiskeerimised.

Ka Wühnerist hakanud Saksa sõjaväelased rohkem lugu pidama. Alles pärastpoole saanud ta kuulda, et see kõrgest soost ohvitser olnud saksa keisri vend, kes ka Saaremaa valdamisest osa võttis.

Paljugi on veel häid mälestusi vana „Vüagnerist“, nagu nimetasid teda kohalikud muhulased ja saarlased, — vast aitab siiski ülalöeldust selle omapärase mehe iseloomustamiseks.

A. Tiitsmaa.



## K A A S V Õ I T L E J A I D.

„Panta rei!“ nagu ütles Heraklides „Kõik voolab.“ Ning nii tänapäevani ja ikka edasi. Kubermangust riigiks, vürtspoest import-eksport kaubamajaks, käsitöölisest vabrikandiks, rahvakooli-õpetajast kõrgeks diplomaadiks, laenuhoiu ühiseuse tegelasest ministriks. — Eesti areneb.

Ent keskkooliõpilasist saab üliõpilasiks. Ikka enam ja enam tuleb neid. Rahva valgust, rahva mõtlejatpääd. Kirju huvitav on see kogu, see väikerahva esimese põlve (mõni üksik ka teise) haritlaskond. Kirju ja kirev, meie intelligents.

Voki taga tähti veerinu, pajupilli puhudes metsas lojuseid hoidnu, heinateo ja sõnnikuveo puhta teaduse jaoks jätnu, maalt karanu kultuuriline parvenu, linnastund maamees — see Eesti haritlane. Aga visa kui saarlase hobune. Nii maast kinnihoidmises kui kultuuri, linna tahtmises. Linna kultuuristuv elu veetleb. Omnibusid, siiditaskurätikud ja kirjandus ning kõrtsid. — Komplitseerit elu. — Maameeski saab moderniks. Inimesel lõhkikaristest hing, kus asetsemas kaks vastandit. Rousseaulik tung tagasi loodusrühpe maale ja vhitmanlik püüe linna, raffineerit ellu. Samasugune ka „valmiv intelligents“ — üliõpilased, kuigi siin terve kaleidoskoop tüüpe, karakteid, nägusid. Siin vaikne „teaduse ohver“, kõhn ja kondine, pää — entsüklopeedia. Sääb papamamma rahadega pillerkaaritaja kollanokk-elumees. Töömehi tõsiseid, lobi-sejaid suuri, naisüliõpilasi tarbetuid ja mehi tühiseid. Kõigile ses valgemit-silises kogus ruumi.

Ent on ka poisse comme il faut: karsklane ei ole, naisi ei põlga, ent teeb tööd kui karu. — Oli Goethegi Leipzigi suur Merseborgi õlle austaja, kuid sellegipärast sai tast Goethe. Oli meie Kristjan Jaak Petersoni oma Ala, kellest ta laulis, ja piip, millest ei raatsind lahkuda — sellegipärast valdas 20 aastase kummekond keeli.

Ei, on ikka päris tõsiseid mehi, mitmesuguseid, olemas.

— Ühe kümnendiku Tartu linna elanikest moodustavad üliõpilased. Üliõpilaskond aga koosneb üksikuist.

Kaasvõitlejaist.

## Hugo Kukke.

Ta on küll päris kukk, kuigi kirjutab nime — Kukke, — millele tahtmata mõtleb ette „pool, veerand jne.“ Kuid siiski tähtis, väga tähtis. Kui keegi ei usu, vaadaku näkku, kui ta läheb Postimehe toimetuse uksest sisse, mapp näpu otsas. Viimane Postimehe mohikaanlane.

Ja väga tip-top pois. Esineb igal, igal pool comme il faut. Kui mineval suvel Ungari- Soome- Eesti Üliõpilaspäeva korraldasime ja selgeks sai, et Kukke peab seda koosolekut juhatama, küsis ta kohe; „Kuidas teil sääl on, kas peab valge vesti fraki jaoks kaasa võtma?“ Tuli siiski, kui ma ei eksi, ilma.

Päeva lõppend, olime väsinutena jaamas ja saatsime viimaseid külalisi rongiga ära. Needki läksid ja meie jäime kahekesi vaid jaama. Ning otsustasime siis kõige rähklemise lõpu pääle teha ühe poti. Ei mäleta, kumb meist just initsiaator oli, ent tegime poti asemel kaks. Pääle selle võisime öö Tallinna lokaaliski rahulikult mööda saata.

— Siis lugesin aga, et Kukke on kirjutand:

Sest „rõvedast“ gooti tähtede ja pisarlise mottoga ja nutnud neitsi pärast.

Mis puutub neitsisse — nutan minagi kaasa. Tol korral aga arvasin: need õiged karsklased ei põlga mõnikord ka potti õlut. Sest kõik oleneb ju aja ja koha tingimustest, nagu ütleb Karl Kautzky.

## Richard Janno.

Oskab väga elegandilt õlgkübaraga teretada. Eriti daame.

Ta üldse armastab daame. Räägiti korra isegi salajasist kihlusist — ühe daamiga, kuid seda ei võeta tõena. Kuidas suudaks ta loobuda teistist?

Ent muidu suur rahvamees. Eesti päästmiseks<sup>1)</sup> asutas isegi klubi, mille aastapäev on Vabariigi aastapäeval ja nimigi vastava kuupäevaline.

Oskab kõnelda, eriti sõna viimaseid silpe — alati rõhutatult. Juba see annab energias tunnistust.

<sup>1)</sup> Kui seda vaja peaks tulema.

Tuleviku lootus. Kindlasti tuleviku, seni aga, olevikus, põhimõtteil: „vilista, vilista, ära vilet unusta.“

## Karl Kesä.

Nagu Odori tint: „kirjutab roheline, kuivab must, sündis Kesa, kirjutab Kesä. Miks? — Jumal teab! Võib olla seks, et nii palju mõningaid pabe-reid ei oleks ühe allkirjaga.

Oktoober-nooreherra. Ent alati raha hädas. Ajab aga piskuga läbi, ning läbi ja läbi elumees. Comme il faut ja engagez les dames. Kui ta seda veel polnud, oli ta noorpoet, „lootust-äratav luuletaja“ ja riimis (just nagu Gustav Suits enne teda oli riiminud — nii ütles Ants Oras Uudismaas), kuidas madal päike kõrgeid käike säadis.

Lubab vahel maale minna lapsi kasvatama, kuid... eppur si muove.

## Theodor Kanemägi.

Kõva sõnaga, kõva mees. Sõjamehelik kindlus ja distsipliini eranditu nõudmine ka kõige tsiviilsemas asjades. E. Ü. S-i üldkoosolekuil muutus Kanemäe esimehena olles lauakell tarbetuks luksuseks, mille juba auväärt arkivaar kippus arkiivi numbri alla panema, alles hilisemad seniorid päästsid seisukorra.

Ja Jumal, sünnitades ilma selle mehe, pidas vast silmas, et kord tuleb E. Ü. S-i kaitseliit ja sellel on päälikut tarvis: paremat ülemust ei või ükski kaasvõitleja-kaitseliitlane omale soovida:

Nimelt ühineb imelikult selle ülalnimetatud jõonega puhtsüdamlik ja sõbralik kaasvõitlejalikkus päris ehtsal, otsekohesel kujul, et päris lust on temaga koos istuda kas lustilistel õhtutundidel või koosolekuil tõsiseid küsimusi kaaludes. See on karmuse, korranõudlikkuse ja värskest naljatleva ning tõsise kaasvõitlejalikkuse õnnelikum süntees. Juba see: on juba ammu ülikooli lõpetand, aga ei mõtlegi veel vilistlaseks hakata, vaid elab Seltsele täie jõuga kaasa. Isegi aeganõudvaist komisjonitõist ei ütle kunagi ära.

Armastab traditsiooni: kirjutab oma nime ühe a: ga.

**Kaasvõitleja.**  
(allkiri)

## EESTI ÜLIÕPILASTE SELTSI ARKIIVIST.

## Arkiivkapp.

Neljakandilise toa sügavas nurgas seisab ta, nagu kõrvale hoidudes, ei tungi esile. Juba välimuselt on ta tagasihoidlik, värv kulunud, luitunud, nii et raske on ära määrata isegi selle põhitooni. On näha esimesest pilgust,

et ta on üle elanud palju päevi. Nii ta seisab, see reservuaar, kuhu on sadenenud kristallid E. Ü. S-i saatusküllasest minevikust.

Kaheksasse ossa jaguneb ta sise-mus, kaheksasse osakõnda. Otsekohe silmad neid, kui avad ukse, sest vasta-

valt iga osakonna sisule on kohandatud ka ruumi jaotus. Riivid foolio, poolfoolio kõrguses, kuna keskele sissekonstrueeritud katalogkarbid. Ja sisu? — Siin kirjavahetus, jäänused, mis tõendavad E. Ü. S-i suhtumist ellu ja ümbrusse igal ajajärgul, aastal, kuul,

päeval; siin kogu andmeid nende iskute saatusest, kes kuidagi on seotud olnud E. Ü. S-iga — elulood, ja edasi tema enda viiekümneviie aastane protokoleerunud minevik. Kõik selle sisaldab arkiivkapp, mis seisab neljakandilise toa sügavas nurgas.

### Dünamiit.

Kimp pabereid, millest suurem osa juba koltunud, surutud kindlasti pappidesse vahel kapi kitsaste seinte — see kõik, mis on säilund ainelise tunnistusena ühe osa meie intelligentsi sise-elust meile nii saatusrikkal ja — saavutusrikkal ajajärgul. Sirvitsed neid lehti ja sulle kangastub minevik oma toimingute, oma ürituste ning võitlustega. Tardunud ridades liigatub elu. Pisasjad omandavad üldises: tervikus valdava tähenduse.

Vahejuhtumine Rüütli ja Suureturu nurgal E. Ü. S-i liikme ja Saksa korporantide vahel kaheksakümnendail aastail. Näiliselt üks harilik tuhande omasarnase hulgas. Kuid lehitsed edasi ja sulle selgub tema järellugu. Kuis paneb ta kihama väikese võitlejate ringi! Ja selgub, et see oli mõjuvõimsa ülesastumine selle vastu, kes rammetus, et see oli kokkupõrge kahe vaenuliselt üks-

teise vastu seisva rahvuse vahel, et see oli, lõpuks vaid väike episood laial võitlusriivil, kus kindlustati positsioone üliinimliku jõuga, et anda lõplik ja otsustav lahing. —

Lehitsed, kuid kõik see areneb pikkamisi. Veel ei ole ette näha lõppu... Kuid rutem, rutem tahaks!

Lehed lendavad hooga sõrmede vahel Tunned vaid, kuis pakitseb tahe, kuis lööb mõttevälku roostund ridadest. Ja ikka sügavamale küünitad sõrmed paberitesse, otsekuu tahaks tabada midagi nägematut, mis neisse peitnud inimesed, kellest nad vestavad. Äkki surud kokku pihu. Ja tunned: hoiad käes dünamiiti, mis rahulikuna võib põleda vabas õhus, kuid õhutus, surutud ruumis plahvatub purustades, kui satub sinna süttivat säde. Mis oli see? — Hing vist...

### Lukk.

Lai kapiuks, lage kui minestus. Vasemal, just ukse serval asub ahtakene pilu: Sää! on lukk. Arkiivkapi lukk. Kohe tõmbab ta endale tähelepanu oma salapärase silmaga. Ükskõiksele lähenejale vaatab ta otsa liikumatult, tõrjuvalt: „Eemale jääd!“ — Vaevast läheneb aga asjast huvitatu ja juba ta näib pilgutavat sõbralikult:

„Kõik saab. Võtit, ainult võtit on tarvis!“ —

Sa võrukael! Just võtit on tarvis, see ongi luku saladus! —

### Arkiivi tarvitajad.

Seisavad kaks, ootavad. Arkivaar ei ole veel kohal. Kuid juba ta tulebki! Tunneb juba näost ära oma kliendid: ei kipu igaüks arkiivile!

Ruttabki kohe kapile, kummardub sügavasti allapoole, et küünitada võtmeavaust ning avada ust. Leitakse arkiivaalid, ning pakid kaenla all suunduvad minetekle uurimishimulised.

Kuid arkiivil on ka teistsuguseid tarvitajaid.

Need on hoopis teisest tüübist. Nende liigutis on toredat zesti ja hoogu. Nende pää asub teadlikult säetud geomeetrilises asendis õlgade kohal, kuid mitte horisontaalselt. Vahel improviseerivad lupsühikest lauluviisi, iseseisvalt, omaette, ilusasti ümisedes. Ja neil on ka võti.

Need on kõrgemad võimud.

Ukse avanud, küünitavad nad kohe käe küünarnukini arkivaalidesse, et sünnib sää! kenakene segadus... Kuid need on kõrgemad võimud!

Hiljem asetab arkivaar jälle kõik omale kohale ning lukutab ukse. Arkiiv on sulatud. **Arkivaar.**

### Akadeemilised spordivõistlused Praagas.

Mai kuus 1925 Praagas peetakse tulevane rahvusvaheline olümpia kongress, mis koosneb kõikide CIO liikmete saadikuist.

Direktiivid, mis CIO täidesaatev komitee andis Londonis loodab, et kõik rahvuslikud koondused püüaksid saata oma sportlikke esitajaid ja keda loodame näha siin Praagas.

Sel ajal organiseeritakse II-ne tennismängu rahvusvaheline turniir, mis kestab 5-7 päeva ja kus mängitakse Davis Cup reeglitel.

Seega oleks vaja vähemalt kaks mängijat saata, kellest üks oleks ka sportlik esitaja C. I. O.

Pansion läheb maksma siin 30—40 tsehho-slovak krooni. Saades õigeks ajaks teie sõidu teate, muretseme 50% hinnaalanduse raudteel. (allkirjad)

### TOIMETUS:

Vastutav- ja peatoimetaja: August Tamman.

Toimetuse sekretär: Jaan Pert, Edgar Treufeldt, August Palm.

Väljaandja: Tartu Üliõpilaskonna Edustus.

„Postimehe“ trükk, Tartus 1925.

### Rätsepa-äri

# ED. UUSEN

Promenaadi tän. 4.

Valmistan

## intelligentsile ja üliõpilastele

vastutuleliku  
hinnaga kõiksugu

## rätsepa töid.

### == Tähelepanu, Rutake! Juhus! ==

Järgmistest raamatutest on meil mõned eksemplarid ladus:

CONRAD, Grundriss der politischen Oekonomie

I Allgemeine Volkswirtschaftslehre

II Auflage . . . geb. Emk. 1100.—

III Volkswirtschaftspolitik 9. Auflage . . . geb. „ 1100.—

10. „ . . . geb. „ 1320.—

II Finanzwissenschaft 9. „ . . . geb. „ 1320.—

IV Statistik 5. „ . . . geb. „ 715.—

5. „ brosch. „ 550.—

ХВОСТОВ, История Римского Права 1919 Mk. 800.—

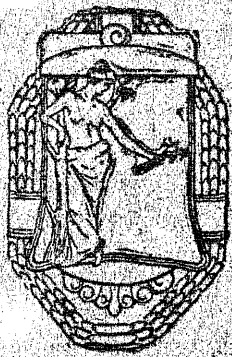
ДЕРНБУРГ, Пандекты Том II . . . Mk. 500.—

Вещное право перев. Л. Мейндорф 1905.

## KLUGE ja STRÖHM raamatukaupl.

TALLINN, Pikk tän. nr. 9.

Moodsam, täielikum ja odavam



## Juuksetööstuse-ürit

Eestis

Tartus, Jaani t. 16, Raatuse taga.  
Telefon 6-43.

Daamide, herrade ja teatri  
coiffeur-salongid. Manicure

Aris ainult esimese järgu töö-  
jõud. Eeskujulik puhtus. Joot-  
raha ei võeta.

Austusega **J. Luksep.**

Rütsepatöökoda

# H. Stolzmann

Tallinn, Pikk tän. nr. 1.

Võtab vastu tellimisi  
kõiksugu

moodsate meesterahva riiete  
pääle.

Suur valjavalik paremate inglise  
firmade ülikonna ja palju  
riietest igaks hooajaks.

Töö eeskujulikkult häa ja elegantne

Osa-ühisuse

# LINDA kohvik

Suurturg 2. Telefon 4-83.

Eesti seltskonna parem kohtamispaik.

Alati saadaval

kõiksugu kondiitri saadusi.

Tellimisi täidetakse korralikult.

Kontsert-muusika iga päev 5-7.

„Estoking“ jalaõud valmistatakse  
kõige uuemate mude-  
lite järgi

„Estoking“ jalaõud valmistatakse  
kõige parematest  
materjalidest

„Estoking“ jalaõud on seepärast  
nägusad ja vastu-  
pidavad

„Estoking“ jalaõud on sealjuures  
võrdlemata odavad

„Estoking“ jalaõud on igalpool  
tuntud ja nõuetavad.

Vabriku kaitsemärk.

# Estoking

Tallinn

Kohvik ja kondiitriäri

# Werner

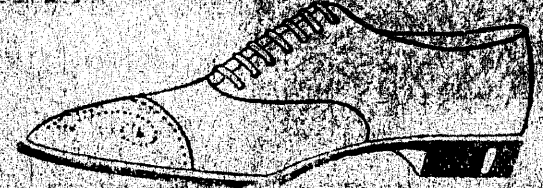
Jaani tän. No 7, telef. 610.

Soovitatavates valikus desertkooke, teeküpsiseid,  
tahvelshokolaadi, shokolaadikompekke, marts-  
paaniseid, marmelaadi, linnasekompekke ja  
mitmesuguseid jooke.

Saapatööstus ja kauplus

# A. JOSSET

1895. a. Tartus, Kõnni tän. 4.



jalatööstus kõrge häädukes ning täie-  
sõltumatu vastupidavusega töö-  
eest.

**KARL WENGERFELDT**

**RÜÜTLI T. 7. KÕNETR. 6-18**



AG. NO.



# Rätsepaäri Max Johannson

TALLINN,

Lühikejalg 6, kõnetr. 30-89.

Et rahuldada oma tellijate nõudmisi ajakohase, peene ja maitserikka riietumise suhtes, olen täiendanud oma riide-tagavara rikkaliku väljavali-kuni kõiksugu tellimiste jaoks parimate, iluilmakuulsate inglise firmade Uthing ja Co. ja Hollandi Sherry riietega jne., mille tõttu mul võimalik täita oma tellijate kõigenõudlikumadki soovid

Kondiitri- ja pagariäri

## A. Leppik ja K<sup>o</sup>

Rüütlit. 16, telef. 600

soovitab iga päev värskelt kooke, torte, kõiksugu salu, Berliini pannkooke ja uudisena Rha vanilje spritskooke.

Voetakse vastu tellimisi kõiksugu rõõdiliikisaduste peale.

Arhiipõhnapäeviti avatud 12-9.



Jalanõude kauplus

## Köösel ja Kötsi

TALLINNAS, Müügilinnaleht nr. 9,

Vana Kalamaja 126, nr. 25 (oma hoone)

soovitab meeste- ja naisterahva jalanõusid.

Tubakakauplus

## S. SACK

Tartus, Künäli tän. 6.

Kõrgi vabrikute

TUBAKAT, PABEROSSE  
SIGARID ja SIGARETTE

Kõigsugust suitsetamise ABINÕUD.

I kl. juuksetööstuse-äri

## A. RAUD

Asutatud 1911. aastal.

Arhiipõhnapäeviti avatud I klassi väljaõppinud jõud. Täpne kühv, puhas ja korralik.

Jaanit. nr. 8, Barklai platsil, K. Ungeri arhiipõhnapäeviti

